

Inhoudsopgave

Inleiding i- vii

H.1 Het werkveld en het onderzoek

1.1 Introductie werkveld en onderzoek

1.1) Peru en Cusco in historisch perspectief	1
1.1.2) Religie	2
1.1.3) Politiek	3
1.1.4) Huisvesting in Cusco	4
1.1.5) De lokale markt, een bron van informatie	5
1.1.6) De financiële crisis in Cusco	6

1.2. Het bestuderen van culturele verschijnselen

1.2.1) Culturele verschijnselen in kaart brengen	6
1.2.2) Etnografisch onderzoek	8
1.2.3) Mijn informanten	10
1.2.4) Methode van dataverzameling	11
1.2.5) Het interviewen	12
1.2.6) De relatie met mijn informanten	13

1.3 Definiering, conceptualisering en ruisfactoren

1.3.1) Een juist begrip van begrippen	14
1.3.2) De rol van taal	16

1.4 Doel van het onderzoek

1.4) Culturele verschijnselen duiden	16
--------------------------------------	----

H.2 Gender

2.1. Alleenstaand moederschap in Cusco

2.1.1) Geen zeldzaam verschijnsel	17
2.1.2) Genderverhoudingen in Latijns Amerika	18
2.1.3) Gender en machtsverhoudingen	18

2.1.4) Marianismo en machismo	19
2.1.5) Marianismo als strategie	21
2.1.6) Kritiek en aanvullingen op Stevens	24
2.1.7) Marianismo in Cusco	25

2.2 Sekseongelijkheid

2.2.1) Gender en sekseongelijkheid	27
2.2.2) Gender	28

2.3 De rol van socialisatie

2.3.1) Stereotypering	30
2.3.2) Opgroeien als jongen of meisje in Cusco	30
2.3.3) Adolescentie in Cusco	31
2.3.4) De rol van vader en moeder in Cusco	33
2.3.5) Afwijken van het genderstereotype	34
2.3.6) Financiële onafhankelijkheid	34

H.3. Gender en alleenstaand moederschap

3.1.1) Ouderschap in Cusco	36
3.1.2) Kostwinner zijn in arm Cusco	36

3.2 De rol van armoede

3.2.1) Armoede en ‘typisch mannelijk’ gedrag	37
--	----

3.3 Machismo in Cusco

3.3.1) Machismo aan het werk in Cusco	39
3.3.2) De invloed van armoede op machismo	40
3.3.3) Het huwelijk in Cusco	41
3.3.4) Ongehuwd moederschap in Cusco	41
3.3.5) Cusco zonder machismo	42

H.4 Verandering

4.1 Verandering en seksegelijkheid

4.1.1) Verandering en empowerment	43
4.1.2) De weg naar verandering	44
4.1.3) Geschiedenis term empowerment	45

4.2 Fairplay en verandering

4.2.1) Fairplay en empowerment	47
4.2.2) Verandering in het bewustzijn	48
4.2.3) De kracht van Fairplay	49
4.2.4) Collectieve identiteit	49
4.2.5) Financiële onafhankelijkheid	50
4.2.6) Het succes van Fairplay	50
4.2.7) Fairplay slachtofferhulp	51

4.3 Religie en verandering

4.3.1) De rol van religie	52
4.3.2) De rol van de katholieke kerk	54
4.3.3) De sturende kracht van volks katholicisme	55

4.4 Verandering, hoe dan?

56

H.5 Alleenstaand moederschap in Cusco, conclusies

5.1 Evaluatie onderzoek

5.1.1) Bestudeerde culturele verschijnselen	57
---	----

5.2 Evaluatie onderzoeksresultaten

5.2.1) De invloed van gender in Cusco	58
5.2.2) Verandering	59

5.3 Eindconclusie

60

Inleiding

Alleenstaand moederschap in Cusco

‘Het leven is hard hier in Cusco, maar voor ons vrouwen is het nog harder.’ Deze woorden of woorden van gelijke strekking kwamen mij vele malen ten gehore tijdens mijn verblijf in Cusco. De stad Cusco is één van de grootste toeristische trekpleisters van Peru en telt ongeveer 300.000 geregistreerde inwoners. Bijna 75% van de moeders in Cusco is alleenstaand.¹ Met nog nauwelijks een voet op Peruviaanse bodem, fascineerde de vraag naar het waarom van dit hoge percentage mij buitengewoon. Ik heb mij vervolgens drie maanden lang verdiept in de mogelijke oorzaken hiervan. Alleenstaande moeders, verbonden aan de NGO (non-gouvernementele organisatie) Fairplay hebben mij hierbij geholpen.

Fairplay is een Belgisch-Peruviaanse NGO die zich vanaf 2006 inzet voor het verbeteren van de positie van alleenstaande moeders in Cusco. Ze leidt deze vrouwen op tot gecertificeerde docentes Spaans. Om een beter beeld te geven van Fairplay citeer ik de doelstelling die op hun website vermeld staat. *De doelstelling van FairPlay is om voor kansloze gezinnen en alleenstaande moeders een toekomst te creëren en ze te ondersteunen in de uitvoering van hun zelfstandigheid. Op deze manier worden gezinnen, alleenstaanden en kinderen niet afhankelijk van steun maar leren te werken voor hun eigen levensstandaard en gevoel voor eigenwaarde.*²

De antwoorden van mijn informanten op de vraag naar het waarom van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco, heb ik gekoppeld aan relevante wetenschappelijke literatuur om zo tot een meer gefundeerd antwoord te komen. Mijn informanten zijn het er unaniem over eens dat het leven voor hen zo hard is omdat ze vrouw zijn en dus benadeeld worden door het *machismo* in Cusco. Machismo is een wereldwijd verspreid begrip en staat in de meest algemene zin voor de dominante positie van mannen ten opzichte van vrouwen. Door mijn informanten wordt er aan dit begrip: onderdrukking, mishandeling zowel geestelijk als lichamelijk, vreemdgaan en alcoholmisbruik toegevoegd. Het benoemen en vooral de acceptatie van *de macho* is, zoals ik uitgebreid zal laten zien, de verpakking van diepere culturele betekenissen en patronen.

Zowel het ‘vrouw zijn’ als de term machismo verwijzen naar het belang van culturele noties over vrouwelijkheid en mannelijkheid in Cusco. Culturele noties over mannelijkheid worden zowel vanuit de cultuur zelf als vanuit de wetenschap verbonden aan het complex

¹ <http://www.fairplay-peru.org/nl/Vrijwilligers/FAQ/>, 8 november 2009.

² <http://www.fairplay-peru.org/nl/Vrijwilligers/Welkom/>, 8 november 2009.

machismo. Culturele noties over vrouwelijkheid in Latijns Amerika worden vooral door de sociale wetenschap verbonden aan het complex *marianismo*. *Marianismo* is in de wetenschappelijke discussie het ideaalbeeld van hoe een Latijns Amerikaanse vrouw zich zou moeten gedragen. In de meest algemene zin zou de vrouw zich moeten gedragen naar het evenbeeld van de Maagd Maria, lijdzaam en liefdevol.

Het belang van de bestaande noties over mannelijkheid en vrouwelijkheid en de mogelijkheid tot verandering hiervan zijn verbonden met de vraag naar het waarom van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Deze twee aspecten, de bestaande noties over mannelijkheid en vrouwelijkheid en de mogelijkheid tot verandering hiervan zijn dan ook de hoofdonderwerpen van mijn onderzoek.

Gendered Cusco, het vertrekpunt van mijn onderzoek

‘De mannen hier zijn slecht en zij hebben geen respect voor ons, vrouwen.’³ Er ligt duidelijk een kloof tussen de beide sekses waarbij ‘vrouw’ zijn door mijn informanten duidelijk niet als voordeel wordt beschouwd. Hoewel lichamelijke verschillen de twee seksen scheiden in de tweedeling: ‘man’ en ‘vrouw’, wordt de dagelijkse betekenis van het man of vrouwzijn cultureel en historisch bepaald.⁴

Wat vrouwelijkheid en mannelijkheid betekent in Cusco staat niet automatisch vast. In eerste instantie worden er op basis van sekse, in de biologische zin van het woord, aan zowel mannen en vrouwen allerlei culturele eigenschappen toegeschreven. Daarnaast wordt er een ideaalbeeld gecreëerd bestaande uit opvattingen, normen en waarden over mannelijkheid en vrouwelijkheid.⁵ Het begrip *gender* drukt dit het beste uit; gender oefent invloed uit op de wijze hoe mensen met elkaar omgaan en structureert de levens om de mensen heen.⁶ Vanuit het concept *gender* ga ik dan ook kijken naar de culturele betekenissen over mannelijkheid en vrouwelijkheid en hoe deze een rol spelen in het dagelijkse leven van Cusco.

³ Interview met Jantina, 07-02-2008.

⁴ Willy Jansen, ‘De vele gezichten van genus. Een agenda voor onderzoek naar de culturele constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid’ in: Margret Brugmann red., *Vrouwen in opspraak. Vrouwenstudies als cultuurkritiek*. (Nijmegen 1987) 46-49.

⁵ Idem.

⁶ Ik gebruik het Engelse woord ‘gender’ aangezien het Nederlandse equivalent *genus* niet of nauwelijks gebruikt wordt in vrouwenstudies/ feministische antropologie.

Waarom onderzoek doen naar vrouwen en gender?

Gender, genderrelaties, genderverhoudingen zijn van invloed op de gelijkwaardigheid van beide seksen in een samenleving. Sekseongelijkheid in de Peruviaanse samenleving betekent volgens mijn informanten onderdrukking van de positie van de vrouw en haar rechten. Haar kansen en mogelijkheden zijn volgens mijn informanten ernstig beperkt ten opzichte van die van de man in Cusco. Deze vrouwen hebben, naar eigen zeggen, dus een inhaalslag te maken in vergelijking tot de positie van de man. Deze mogelijke inhaalslag en de haalbaarheid hiervan heb ik proberen in kaart te brengen. Waarom de huidige sekseverschillen zo invloedrijk zijn en hoe dit eventueel te veranderen zou kunnen zijn, zijn hierbij belangrijke onderzoeksvragen.

De dagelijkse realiteit

Hoe het de vrouwen is vergaan en vergaat in sekseongelijk Cusco is een harde constatering. In Cusco heerst grote werkloosheid en is er sprake van ernstige onderbetaling. In 2009 leeft 58% van de bevolking leeft onder de armoedegrens.⁷ In februari 2010 is er in Cusco sprake geweest van hevige regenval met aardverschuivingen waardoor de belangrijkste toeristische attractie, Machu Picchu, tijdelijk onbegaanbaar is geworden.⁸ Cusco leeft grotendeels van het toerisme en de gevolgen van deze regenval zijn dan ook groot voor het welzijn van haar inwoners.

Één -oudergezinnen lijden het meest in moeilijke economische tijden, alleenstaande moeders in Cusco worden zodoende het zwaarst getroffen. Deze moeders werken gemiddeld meer dan vijftien uren per dag voor een zeer gering salaris. Hierdoor kunnen ze geen goed onderdak, goede voeding, kleding en opleiding voor hun kinderen verzorgen. Er is in Cusco geen sociaal vangnet dat deze vrouwen helpt, hulp wordt gezocht bij de eigen familie, maar deze beschikt vaak niet over de middelen om te kunnen helpen. Dit zorgt ervoor dat veel alleenstaande moeders met hun kroost in kleine, slecht onderhouden kamers wonen aan de rand van de stad. Het ontbreken van goede sanitaire voorzieningen, elektriciteit en stromend water is in dit soort kamers vaker gemeengoed dan uitzondering. De vaders zijn vaak geheel afwezig in het leven van zowel partner als kinderen. In veel gevallen heeft hij zijn gezin en daarmee de financieel moeilijke situatie verruild voor een andere vrouw, de fles of een economisch betere toekomst in de industriestad Lima.

⁷ <http://www.fairplay-peru.org/nl/Vrijwilligers/Welkom/>, 8 november 2009.

⁸ <http://nl.globalvoicesonline.org/2010/01/peru-zware-regenval-en-aardverschuivingen-in-cusco>, 14 april 2010.

Informanten leidden tot invulling onderzoek

Mijn informanten, en alle andere vrouwen die ik heb ontmoet in Cusco, heb ik tot vervelends toe gevraagd naar de mogelijke oorzaken van het hoge percentage alleenstaande moeders. Als antwoord kreeg ik steeds dezelfde oorzaken en thema's aangedragen. Deze consistentie besloot ik nader te onderzoeken. Geleid door de antwoorden van deze vrouwen en bijgestuurd door de kaders van het onderzoek liet ik mij beetje bij beetje begeleiden naar een meer uitgediepte onderzoeksvraag. Alsof mijn materiaal en ideeën door een trechter gingen ontstond er op zeer geleidelijke wijze een steeds preciezere probleemstelling.

Ik schets kort hoe deze probleemstelling tot stand is gekomen. Een onderzoek moet afgebakend worden wil de hoofdvraag goed beantwoordt worden. Het begon, zoals gezegd, allemaal met mijn vraag naar de mogelijke oorzaken van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Cusco is als onderzoeksterrein veel te omvangrijk, daarom heb ik gekozen voor de visie van een afgebakende onderzoeksgroep. Deze informanten dichtten een grote rol toe aan machismo, maar ook aan zaken als armoede en corruptie.

Corruptie is iets wat voornamelijk buiten de beleving van mijn informanten gemeten kan worden, om deze reden heb ik dit thema links laten liggen in mijn onderzoek. Armoede is wel een meetbaar begrip, maar weer een bijzonder omvangrijk begrip. Ik zou een extra studie moeten volgen om aan dit onderwerp recht te doen. Dit heeft mij laten inzien dat net als corruptie ook armoede als apart thema niet thuishoort in mijn onderzoek. Op een specifiek terrein is armoede wel inzetbaar binnen mijn onderzoek. Armoede speelt namelijk in relatie tot gender en genderverwachtingen een bijzonder relevante rol. Armoede zorgt ervoor dat de man in Cusco niet aan zijn hoofdtaak kan voldoen, een goede kostwinner zijn, met alle negatieve gevolgen van dien.

Het is onmogelijk om in een betrekkelijk klein onderzoek het gehele culturele complex van Cusco te behandelen. In grote mate blijkt gender de grote vormgever van gedrag te zijn in Cusco. Machismo en marianismo als culturele uitingen van gender zijn goed te beschrijven binnen de kaders van dit onderzoek. Daarom is gender het vertrekpunt van mijn onderzoek. De constatering van een probleem roept de vraag op naar een oplossing. Deze oplossing oftewel verandering van de huidige situatie werd zo het tweede deel van mijn probleemstelling. Op de vraag hoe er verandering zou kunnen komen in de huidige situatie in Cusco waren mijn informanten het nagenoeg unaniem eens. De vrouwen moeten studeren, buitenshuis werken en op alle mogelijke manieren onafhankelijk, zelfbewust, assertief en zelfstandig worden. Oftewel vrouwen zouden bekrachtigd moeten worden. Binnen de sociale wetenschap wordt deze bekrachtiging *empowerment* genoemd. Mijn informanten en ook

verschillende sociale wetenschappers zien empowerment als de uitgewezen *tool* voor het tot stand brengen van verandering.

Verandering is iets wat (be)geleidt dient te worden vanuit een groepering, instituut of organisatie. Het leven van mijn informanten wordt in grote mate bepaald door het werken voor de organisatie Fairplay. Ook hechten mijn informanten veel waarde aan religie/religieus zijn en aan de plaatselijke katholieke kerk. In deze wetenschap heb ik onderzocht of een NGO zoals Fairplay of misschien de plaatselijke katholieke kerk de aangewezen actor is voor het ingangzetten van deze beweging. Ik heb, om het tweede gedeelte van mijn hoofdvraag vraag goed te kunnen beantwoorden, onderzocht hoe *empowerment* werkt en welk instituut deze beweging het best kan initiëren in Cusco.

Aan de hand van de hierboven genoemde ideeën, bijbehorende literatuur en mijn kwalitatieve casestudy in Cusco breng ik in kaart hoe het hoge percentage alleenstaande moeders te verklaren is en waar de kansen en mogelijkheden zouden kunnen liggen tot verandering. Mijn probleemstelling luidt dan ook:

Hoe is het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco te verklaren en waar liggen de kansen en mogelijkheden tot verandering?

Methode van onderzoek

De studie is gebaseerd op empirisch materiaal dat ik verzameld heb door middel van antropologisch veldonderzoek. Mijn onderzoek heb ik verricht in 2008 gedurende een periode van drie maanden. De methode die ik heb gebruikt wordt participerende observatie genoemd. Participeren maakt je gevoelig voor de impliciete betekenissen van alle dag in een samenleving. In de eigen cultuur is dit niet anders, maar zijn we minder gevoelig geworden voor deze impliciete betekenissen.

Ik probeer, door middel van de complexen machismo en marianismo, de leefwereld van mijn informanten begrijpelijk te maken voor de lezer. Een complex als machismo of marianismo is een verzameling van ideeën en overtuigingen met betrekking tot mannelijkheid en vrouwelijkheid. Zo'n complex schrijft een richtlijn voor die mannen en vrouwen zouden moeten volgen om als 'goed' in tegenstelling tot 'slecht' te boek te gaan. Deze richtlijnen beperken en bepalen dus het gedrag in meer in mindere mate van vrouwen en mannen en vertellen ons ontzettend veel over de cultuur van Cusco. Machismo en marianismo zijn als

complexen geen coherente en consistente gehelen van culturele waarden en normen met betrekking tot mannelijkheid en vrouwelijkheid.⁹ Dergelijke complexen zijn altijd in beweging. Het juist waarderen en interpreteren van deze complexen is van groot belang voor het slagen van mijn onderzoek.

Wie kan de vraag naar het waarom van het hoge percentage alleenstaand moederschap in Cusco beter beantwoorden dan deze vrouwen zelf. In deze logische redenering schuilt echter een klein gevaar. Het beantwoorden van deze vraag door enkel en alleen de vrouwen zelf leidt tot slechts één perspectief op de situatie. Om deze reden plaats ik mijn data in de actuele wetenschappelijke discussie betreffende het onderwerp en reflecteer ik met mijn eigen ervaringen als bril op het geheel. Het is van belang om dit tijdens het lezen van mijn onderzoeksverslag in het achterhoofd te houden. Letterlijke interviewcitaten zijn geen objectieve waarheden, maar schetsen de beleving en de ervaring van alleenstaande moeders in Cusco. Mijn beweringen zijn net zo min objectieve waarheden, maar dragen bij aan sociaal wetenschappelijke inzichten over culturele complexen en verschijnselen.

Opbouw van het onderzoeksverslag

Een onderzoek begint altijd met veel literatuurstudie. Tijdens de beginfase van het verslag dat voor u ligt kwamen vragen aan bod zoals: wat is Cusco voor een stad, wat is Peru voor een land, wat is etnografisch onderzoek doen en hoe wordt een goed onderzoek vorm gegeven. Deze onderwerpen samen vormen mijn eerste hoofdstuk. Vervolgens sta ik in het tweede hoofdstuk stil bij de rol van gender en genderverhoudingen in Cusco. Gender als onderzoeksthema, bracht mij de termen machismo en marianismo. Beide culturele complexen komen in dit hoofdstuk uitgebreid aan bod naast een stukje uitleg over de betekenis en het belang van gender en genderverhoudingen in Cusco.

In het derde hoofdstuk ga ik kijken naar de relatie van gender en genderverwachtingen tot het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Tevens sta ik stil bij armoede, als ogenschijnlijke katalysator van machistisch gedrag. Het vierde hoofdstuk gaat over de mogelijkheid tot verandering. Welke verandering is natuurlijk het beginpunt. In de ogen van mijn informanten zou het wenselijk zijn als de positie van de vrouw ten opzichte van de man verbetert. Ik heb onderzocht of deze verandering eerder te bereiken is met behulp van de plaatselijke katholieke kerk, of met een NGO zoals Fairplay. Deze vragen worden

⁹ Jansen, 'De vele gezichten van genus', 18.

beantwoordt in hoofdstuk vier. Concluderend ga ik, in het vijfde hoofdstuk, ten eerste kijken naar de resultaten in mijn zoektocht naar de oorzaken van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Ten tweede ga ik de bevindingen in relatie tot mogelijke verandering van dit gegeven uiteenzetten. Mijn conclusie laat ik eindigen met de aansporing tot het initiëren van nieuwe NGO's. Waarom dit laatste in mijn conclusie is opgenomen, volgt uit het lezen van het onderzoeksverslag dat voor u ligt.

Hoofdstuk 1: Het werkveld en het onderzoek

1.1) Beknopte geschiedenis, demografie en politieke cultuur

1.1.1) Peru en Cusco in historisch perspectief

Om een beter beeld te krijgen van het huidige Cusco, ligt het voor de hand iets over de geschiedenis, demografie en politiek te vertellen van zowel Cusco als Peru. Peru is een veelzijdig land aan de westkust van Zuid-Amerika. Het is het land dat bekend is vanwege de Incabeschaving, het Andesgebergte en het tropische regenwoud. Peru telt ongeveer 27 miljoen inwoners, waarvan 45% Indianen, 37% Mestiezen, 15% blanken en 3% Japanners en Chinezen.¹⁰ Het Spaans is de officiële taal, in gebieden waar het Quechua (taal van de Indianen) veel gesproken wordt is zij de tweede taal. De Spaanse kolonisatie maakte in 1572 een einde aan de Indianenheerschappij waarvan Cusco de hoofdstad was. Cusco is dan ook een koloniale stad en ligt op 3360 meter boven de zeespiegel.

Cusco heeft als bijnaam de keizerlijke stad en deze naam is afkomstig van het Quechua en betekent navel.¹¹ De hoofdstad van het Incarijk was genaamd Tahuantiauyu (het land van de vier windstreken) en Cusco werd de navel van de wereld genoemd. Tahuantiauyu was tijdens de komst van de Spanjaarden al ernstig verzwakt door interne twisten. De Spaanse veroveraars konden hierdoor vrij eenvoudig de macht overnemen. Cusco wordt nog altijd gezien en gepresenteerd als cultureel centrum en heilige stad van de vervlogen Indianenbeschaving.¹²

Cusco is de toeristische hoofdstad van Peru, maar heeft alles behalve de allure van een moderne stad. Daarentegen ademt zij eerder geschiedenis en cultuur. Cusco kent geen moderne hoge gebouwen; het zijn juist de vele kerktorens en kathedralen die direct in het oog springen. Het is in Cusco nog altijd gebruik dat vrouwen zwijgen wanneer ze een kathedraal of kerk passeren en dat mannen een kruisje slaan. De vele kerken vormen de basis voor de organisatie van de stad. De verdeling van de stad is in buurten die de naam van de plaatselijke katholieke kerk dragen, denk aan namen als San Miquel, Santa Ana etc. Elke buurt heeft haar eigen kerk met haar eigen beschermheilige.

¹⁰ *Instituto Nacional de Estadística e Informática (INEI) 2005.*

¹¹ JanWillem Le Grand, *Peru : mensen, politiek, economie, cultuur*, Koninklijk instituut voor de Tropen: Novib (Nijmegen 1998), 73.

¹² Le Grand, *Peru*, 9.

1.1.2) Religie

Vanaf 1572 werd Peru door Spanje bestuurd en sindsdien is Lima de hoofdstad. Met het Spaanse bestuur deed het katholieke geloof haar intrede in Peru. Na driehonderd jaar Spaanse overheersing werd Peru in 1821 onafhankelijk. Peru wordt nog altijd gekenmerkt door het katholieke geloof (81% van de Peruvianen is volgens de statistieken katholiek). Naast de vele kerken en kathedralen die Cusco rijk is, zie je in elk woonhuis de binding van de bewoners met het katholieke geloof terug. Aan de muren prijken vele afbeeldingen van *Het Laatste Avondmaal*, met zowaar de lokale specialiteit, de cavia, op tafel, kalenders met een lijdende Jezusfiguur en veel Maria afbeeldingen.

Dat familie en familiebanden belangrijk zijn zie je aan de vele portretten en foto's van familiegebeurtenissen zoals bruiloften en de doop. Dit zijn religieuze evenementen die de relatie met het katholieke geloof onderstrepen. Katholiek en/of gelovig zijn is in Cusco traditie en geen bewuste principiële keuze. Gelovig zijn hoort bij het dagelijkse leven in Cusco. Alle mensen die ik gesproken heb tijdens mijn verblijf in Cusco waren religieus. Het overgrote merendeel van deze mensen noemde zichzelf katholiek. Wat mij opviel is dat katholiek zijn in Cusco heel goed samengaat met meer inheemse vormen van religie, zoals de heiligheid van bergen, kruiden en het bestaan van sjamanen. Het is in Cusco niet vreemd als je na de zondagdienst een sjamaan bezoekt tijdens periode van ziekte.

Naast het katholieke geloof en de inheemse tradities is de opkomst van het protestantisme momenteel groot in Cusco, Peru en naar verluid heel Zuid Amerika. Overal schieten evangelische kerken als paddestoelen uit de grond. Als godsdienstwetenschapper liet mij dit niet onberoerd en heb ik enkele van deze kerken bezocht. Tijdens mijn bezoek heb ik de leden gevraagd naar het waarom van hun bekeringen. Uit deze verhalen bleek dat de leden de vorm van hun religie juist wel als een principiële keuze zien in tegenstelling tot de vele katholieken die ik had gesproken. Nog sterker dan dit gegeven was bij hen de afwijzing van het katholieke geloof merkbaar. Katholieke mannen zouden naar verluid door de week hun vrouw slaan, de hele week overmatig alcohol drinken en op zondag weesgegroetjes brengen om zo hun eindbestemming in het hiernamaals verzekeren.

Wat mij in zijn algemeenheid opviel in de verhalen van deze bekeerlingen is dat zij een strenge, al dan niet protestantse, moraal op het gebied van seksualiteit, alcoholgebruik en familiewaarden nodig lijken te hebben als richtsnoer in hun leven. Gelovig worden om van de drank af te komen, is bijvoorbeeld een veelvoorkomend argument voor bekering tot het protestantse geloof in Cusco. Later blik ik hier uitgebreider op terug. Religie is in welke vorm

dan ook onmisbaar in het leven in Cusco, zij het uit traditie, zij het een principiële keuze of als gewoon oude culturele gebruiken. Het is een integraal onderdeel van het leven in Cusco en onlosmakelijk verbonden met de Peruviaanse nationaliteit.

1.1.3) Politiek

Peruviaanse politiek wordt vanaf de jaren dertig van de vorige eeuw gekenmerkt door een grote diversiteit aan meningen en stromingen. Peru kende dictaturen en stromingen zoals het liberalisme en socialisme. De maoïstische guerrillabeweging Lichtend Pad wordt door historici vaak als climax van deze continue botsing van ideologieën gezien. Deze vernietigende strijd ontketende een periode van economische neergang.¹³

Peru maakt vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw grote maatschappelijke veranderingen door. Voor de jaren negentig lagen de centra in de land- en mijnbouweconomie in de Andes, vanaf de jaren negentig trekken miljoenen Peruvianen vanuit het Hoogland naar de steden aan de kust voor een economisch betere toekomst in de industriële sector.¹⁴ Peru wordt sinds deze periode als democratie bestuurd door een president, die elke vijf jaar gekozen wordt.

Verslagen door illusies en geteisterd door armoede en geweld stemden de Peruvianen in 1990 op Alberto Fujimori. Fujimori volgde Alan Garcia op. Diens presidentstermijn liep vanaf 1985 en werd gekenmerkt door economische teruggang en sociale onrust in het land. In deze tijden was er sprake van ernstige inflatie en van corruptie.¹⁵ Fujimori beloofde in 1990 de verslagen Peruvianen werk, technologische vooruitgang en ook eerlijkheid. Dit voorzag hij als mogelijk door het opnieuw aanroepen van dictatuur en een grote invloed voor het leger. Kortom Fujimori maakte vanaf 1990 de dienst uit, geholpen door zijn vele legeraanvoerders.¹⁶ Fujimori maakte ondanks zijn mooie beloftes, geen einde aan de economische malaise in Peru en stond in 2008 en 2009 terecht voor de mogelijke wandaden die tijdens zijn bewind zijn uitgevoerd. Het gaat hierbij om schending van mensenrechten, corruptie en de harde aanpak tegen het Lichtend Pad.¹⁷ Er is anno april 2010 nog geen definitieve uitspraak tegen de ex-president.

¹³ Le Grand, 5.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Ibidem, 6.

¹⁷ <http://www.nu.nl/algemeen/2092850/ex-president-fujimori-weer-veroordeeld.html>, bezocht op 9 november 2009.

Alejandro Toledo volgde Fujimori op. Ook deze president bracht geen aanzienlijke economische verbetering en werd in mei 2006 vervangen door de huidige president Alan Garcia. Waarom deze man een tweede termijn en dus een tweede kans kreeg? Deze vraag heb ik aan veel Peruvianen voorgelegd, hoe kun je tenslotte iemand in het zadel hijsen die jouw land in sociale onrust en in een economisch dieptepunt achterliet? Simpel, ‘Garcia was nog een *joven*¹⁸ in 1985, inmiddels weet hij echt wel hoe het moet, hij is toch volwassen geworden.’¹⁹ Deze gedachtegang wordt begrijpelijk door dit in verband te brengen met het culturele complex machismo. De jonge man, die nog geen verantwoordelijkheden hoeft te kennen en te nemen, wordt een heleboel niet aangerekend. Nu hij echter volwassen is, wordt er van hem verwacht dit gedrag achter zich te hebben gelaten en verantwoordelijk te zijn.

1.1.4) Huisvesting in Cusco

Het centrum van Cusco is in zijn geheel het toonbeeld van Spaanse koloniale architectuur. Grote vierkante pleinen voorzien van groteske katholieke kathedralen en de vele straten vullen het landschap. Overdag komen met name mannen en toeristen samen op deze pleinen en nemen zij plaats op een van de vele bankjes. In het weekend is ditzelfde plein, naast toeristen, gevuld met families, spelende kinderen en verliefde stelletjes die elkaar zonder gêne innig omhelzen.

Opvallend aan het stadsaangezicht van Cusco zijn naast de koloniale architectuur, de ijzeren draden die uit de daken van woningen omhoog steken. Deze lijken op het eerste gezicht bestemd voor de aanbouw van een extra verdieping. Echter bijna nergens wordt er gebouwd, dit is niet zonder reden. Deze huizen ‘in constructie’ worden ontzien van onroerende zakenbelastingen. De meerderheid van de huizen zijn privé bezit. Het huis is dan ook een belangrijk onderdeel van het erfgoed. Daarnaast zijn de huurprijzen exorbitant hoog. Het is in Cusco dan ook gebruikelijk om al op jonge leeftijd een stuk grond te huren waar je zodra het mogelijk is begint met de bouw van je latere huis.

In Cusco is er een bijzonder groot contrast tussen de volksbuurten met haar onverharde wegen en slecht afgewerkte huizen en de chique buurten. De chique buurten van Cusco kennen heuse villa’s waar kosten noch moeite worden gespaard voor een origineel bouwwerk. Deze villawijken steken schril af tegen de simpele huisvesting in de vele volksbuurten. Volgens mijn informanten wordt er door ‘de rijken’ niets gedaan om de armoede in Cusco te bestrijden. Het enige waar deze ‘rijken’ zich druk om zouden maken is

¹⁸ *Joven* kun je vertalen met jonge man, adolescent.

¹⁹ Praktijkles Spaans met Sonia, eind februari 2008.

de criminaliteit die hun villa van nature over zich afroept. De mensen die in deze chique wijken wonen zijn voornamelijk politici, winkeleigenaren en huisjesmelkers.

1.1.5) De lokale markt, een bron van informatie

Cusco kent vele markten en deze markten zijn een waardevolle bron aan informatie over het leven in Cusco. Deze markten vinden plaats in grote overdekte hallen waar groente, fruit, vlees en vis verhandeld worden door met name plattelandsvrouwen. Ze zijn overal in Cusco te vinden en zien er altijd bruisend en gemoedelijk uit. De plattelandsvrouwen die hier werken hebben echter een ambigue status en kennen een moeilijk verleden. Dit komt omdat zij ten eerste werkende vrouwen zijn en ook nog eens trots op hun inheemse achtergrond. Deze twee aspecten wekten bij veel ‘modernere’ Peruvianen in het verleden een afgrijzen op. De ‘moderne’ vrouw in Cusco hoorde niet te werken en hoorde al helemaal niet geassocieerd te willen worden met het platteland of Indiaanse voorouders.

De marktvrouwen zijn door de geschiedenis heen dan ook bespot en gewantrouwd. In de ogen van de moderne stadbewoners waren deze vrouwen domme en makkelijke vrouwen zonder eergevoel. Tegenwoordig lijkt iedereen eraan gewend te zijn, en zit zowel de zakenman met zijn familie, als de toerist, als de jongere bij deze vrouwen aan een van de vele sapbarretjes. Deze barretjes liggen bezaaid met lokale kranten. Alle dagen heb ik deze barretjes bezocht om deze kranten te lezen en met de marktvrouwen een praatje te kunnen maken. Tijdens deze bezoeken leerde ik veel over het leven van deze vrouwen en over het dagelijks leven in Cusco. Deze vrouwen trekken bijvoorbeeld iedere ochtend voor dag en douw van het platteland naar de stad om bijna vijftien uren achter elkaar sapjes te persen en praatjes te maken. Totaal vermoeid gaan ze ’s avonds weer terug naar hun gezin op het platteland met wat zuur verdiend geld. Het leven van deze vrouwen is een goed voorbeeld van de armoede in Cusco.

1.1.6) De financiële crisis in Cusco en Peru

In Nederland horen we vanaf eind 2008 niets anders dan crisis voor en crisis na. Wat is eigenlijk de impact van deze crisis in een stad, zoals Cusco, dat praktisch leeft van het toerisme. Peru heeft als land een normaal Bruto Nationaal Product vanwege de winning en export van olie, gas, goud, zilver en koper. De verdeling van deze rijkdommen is echter beperkt. De aandelen zijn veelal in buitenlandse handen. Cusco leeft voor 95% van het toerisme en wordt dus heel hard getroffen door de huidige economische crisis. Ongeveer 75%

van de beroepsbevolking in Cusco werkt in de officieuze dienstverlenende sector als taxi chauffeur, marktkramer, straatventer etc. Uit de berichten reisbureaus blijkt het toerisme voorlopig drastisch achter te lopen op de jaren voor 2009.²⁰

Het wordt voor vele NGO's en stichtingen in Peru erg moeilijk om hun werk voort te zetten door een gebrek aan subsidiëring. De meeste Europese landen zien Peru vanaf 2010 niet meer als ontwikkelingsland. Dit heeft als gevolg dat er geen overheidssubsidie meer wordt verstrekt aan Peruviaanse projecten. De grote NGO's in de wereld zoals UNICEF en het World Food Program volgen in hun beleid de overheden. Alle stichtingen in Peru die van de hulp van deze organisaties afhankelijk zijn, zullen waarschijnlijk verdwijnen.²¹ De vooruitzichten zijn dus weinig positief.

1.2 Culturele verschijnselen

1.2.1) Culturele verschijnselen in kaart brengen

Fairplay als organisatie stelt zich het verbeteren en dus veranderen van het leven van alleenstaande moeders als doel. Deze verbetering is het begin van een emancipatiebeweging onder deze alleenstaande moeders. Één van de onderdelen van mijn onderzoek behelst het in kaart willen brengen van de mate van het succes hiervan. Een dergelijk doel vraagt om het gebruik van goede onderzoeksmethoden en technieken.

Etnografie is zo'n methode binnen de sociale wetenschappen en heeft als doel culturele fenomenen te bestuderen. Volgens Hammersley en Atkinson houdt de meest karakteristieke vorm van etnografisch onderzoek in dat de onderzoeker participeert in het dagelijks leven van mensen voor een bepaalde periode. In deze periode kijkt hij of zij naar wat er gebeurt, luistert naar wat er wordt gezegd en vragen stelt.²² Oftewel mijn taak als onderzoeker in Cusco is het verzamelen van zoveel mogelijk informatie en licht werpen op die zaken die de focus van mijn onderzoek zijn.

Het belangrijke inzicht van antropoloog W. Goodenough dat gedrag in een cultuur altijd legitiem moet zijn voor de andere leden van deze cultuur, heb ik als rode draad genomen tijdens het interpreteren van mijn data.²³ Hoe de alleenstaande moeders in Cusco hun wereld

²⁰ Nieuwsbrief Fairplay, nieuwsbrief juli-aug 2009.

²¹ Idem.

²² Martyn Hammersley en Paul Atkinson, *Ethnography principles in practice* (2e druk; Londen 1995) 20.

²³ Ward Goodenough, 'Cultural anthropology and linguistics', in: *Language and linguistic monographs*, IX, P. Gravin red. (Washington 1957) 167-173.

zien en hoe zij betekenis en motivatie construeren is in overeenstemming met impliciete en expliciete gedeelde waarden en normen die van kracht zijn binnen hun cultuur.

Cultuur zelf is een moeilijk te omvatten concept. De processen, structuren, betekenis, gedragscodes, normen en waarden van een cultuur liggen besloten in de kleine routines van alle dag. Sherry Ortner benoemt dit in het artikel ‘Theory and anthropology since the sixties’ als volgt; (...) *the little routines people enact, again and again, in working, eating, sleeping, and relaxing, as well as the little scenarios of etiquette the play out again and again in social interaction. All of these routines and scenarios are predicated upon and embody within themselves, the fundamental notions of temporal, spatial and social ordering that underlie and organize the system as a whole.*²⁴

Cultuur als concept is niet eenduidig, in de wetenschappelijke discussie wordt het volgende statement van Clifford Geertz vaak ter illustratie hiervan gebruikt. *The concept of culture I espouse is essentially a semiotic one. Believing with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning.*²⁵

Tijdens mijn onderzoek sluit ik mij aan bij de idee van cultuur omschreven door Geertz en Spradley. Cultuur werkt volgens Spradley als een cognitieve kaart, als een gids voor hoe we ons gedragen en hoe we onze ervaringen interpreteren. Dit geldt niet specifiek voor elke situatie maar werkt meer als een set van principes, mensen zijn geen kaartlezers maar ze zijn kaartmakers.²⁶ Mijn onderliggende vraag bij het willen leren kennen van een onbekende cultuur is, waarom zijn de dingen zoals ze zijn en niet anders? Waarom doen mensen de dingen zoals ze doen en niet anders? Wat zijn de motieven en doelen van de ander? Hoe wordt de ander bepaald door culturele definities zoals ras, *gender*, leeftijd, klasse etc?

Antropologie als onderzoeksdiscipline onderzoekt algemene gedeelde waarheden van een cultuur. Om hier een voorbeeld van te geven blik ik terug op een kookles bij Fairplay. Elke woensdagavond stond tijdens mijn verblijf in Cusco in het teken van het gezamenlijk bereiden van traditionele Peruviaanse gerechten door de docentes, de leerlingen en de vrijwilligers. Tijdens één van deze avonden was het mijn taak de bloemkoolroosjes los te maken van haar stronk. Met goede wil begon ik de nog gebundelde roosjes van de stronk te

²⁴ Sherry Ortner, ‘Theory and anthropology since the sixties’, in: *Comparative studies in society and history* 26 (1) 126-165, aldaar 154.

²⁵ Clifford Geertz, *Interpretation of cultures* (New York 1973) 5.

²⁶ Idem.

snijden en in een pan te doen. Verbijsterd werd ik aangekeken door de Peruviaanse docentes, wist ik dan echt niet hoe ik bloemkool moest bereiden? Elk roosje, hoe klein ook, moest losgemaakt worden van haar buurmanroosjes. Ik voelde me wat te kijk gezet en wilde nog inbrengen dat mijn manier in Nederland gebruikelijk is, maar gaf me al snel gewonnen en bedacht me dat mijn eigen vertrouwde gebruiken ook cultureel geconditioneerd zijn.

De Franse antropoloog Levi-Strauss stelt dat antropologisch veldwerk de voeder van deze twijfel is. *This anthropological doubt consist not merely in knowing that one knows nothing, but in resolutely exposing what one knows, even one's own ignorance, to the insults and denials inflicted on one's dearest ideas and habits by those ideas and habits which may contradict them to the highest degree.*²⁷ Deze antropologische twijfel en verwondering over de kleinste gebruiken maakten voor mij etnografisch onderzoek steeds weer een interessante onderneming.

1.2.2) Etnografisch onderzoek

Etnografisch onderzoek begint altijd met een probleemstelling begeleid door een groep van deelvragen, door de vader van de functionele antropologie Malinowski, ook wel *foreshadowed problems* genoemd.²⁸ Mijn grote vraag tijdens dit onderzoek is wat de visie is van alleenstaande moeders in Cusco op het hoge percentage alleenstaand moederschap. Daarnaast heb ik mij willen verdiepen in de rol van de kerk en Fairplay in relatie tot de mogelijkheid van verandering. Waar een onderzoeker het veld zou moeten betreden is volgens Hammersley en Atkinson, de auteurs van het werk *Ethnography: principles in practise*, op voorhand niet bekend. Het kunnen meerdere locaties zijn zolang de locatie maar aan bepaalde randvoorwaarden voldoet. De onderzoeker moet een minimale duur in het veld participeren bij een afgebakende groep informanten. Voor mij werd dit de organisatie Fairplay, er werkten tijdens mijn verblijf elf alleenstaande moeders en twaalf waren er in opleiding. De vrouwen waren op voorhand bekend met het doel van mijn verblijf en hadden aangegeven mee te willen werken aan eventuele interviews.

Hammersley en Atkinson wijzen erop dat een etnograaf het veld bijna nooit betreedt met een reeds vastgestelde theorieën en allerlei bedachte hypothesen. Mijn uitgangspunt tijdens het uitvoeren van mijn etnografisch onderzoek was dan ook de afwezigheid van gedetailleerde kennis over de sociale fenomenen en culturele betekenissen in Cusco. Door middel van mijn participerende observatie bij Fairplay en de interviews met de alleenstaande

²⁷ Claude Levi-Strauss, *Tristes Tropiques*, vert. John and Doreen Weightman (New York 1975) 9.

²⁸ Hammersley en Atkinson, *Ethnography*, 23.

moeders, wil ik dit gebrek aan ontbrekende kennis gedeeltelijk opheffen. Participerende observatie en het afnemen van interviews vallen onder de noemer veldwerk. Veldwerk laat zich omschrijven als ‘ervaring in het veld’. Het is het meest essentiële gereedschap voor de sociale en culturele antropologie.²⁹ De definitie van Amit bevat alle ingrediënten voor een compleet beeld van veldwerk. *Fieldwork involves travel away, preferably to a distant locale where the ethnographer will immerse him/herself in personal face-to-face relationships with a variety of natives over an extended period of time.*³⁰

Spradley benoemt dat participerende observatie een machtig gereedschap is voor het binnendringen in de manier van leven van mensen.³¹ Volgens Spradley is dit binnendringen een cyclisch proces wat kan leiden tot adequate beschrijvingen van culturele betekenis. Participatie zou de onderzoeker gevoelig maken voor de impliciete kennis van alle dag. De expliciete kennis die je als onderzoeker vergaart door het bevragen van je informanten levert kennis op die gelijk staat aan de beleving van de informanten. Ik heb voor deze benadering gekozen om de vrouwen die in hun dagelijks leven niet gehoord worden, een stem te geven. Vanuit de beleving van de informanten volgt zo een verklaring van binnenuit op mijn onderzoeksvraag, oftewel een *emic* verklaring. Deze verklaring is echter niet voldoende om op wetenschappelijke wijze culturele fenomenen te verklaren. Ik heb deze verklaring dan ook kritisch bevraagd met behulp van literatuur. Dit heb ik gedaan om de diepere lagen van de *emic* verklaring te kunnen ontrafelen en in de wetenschappelijke discussie te plaatsen. Deze diepere verklaring die uitstijgt boven de exacte weergave van de beleving van mijn informanten wordt de *etic* benadering genoemd. Het contrastpaar *emic* tegenover *etic* is afkomstig uit de linguïstische antropologie en is geïntroduceerd door Kenneth Pike.³²

1.2.3) Mijn informanten

Mijn eerste groep informanten bestaat uit een groep van elf vrouwen. Deze vrouwen zijn allemaal één jaar in dienst van Fairplay nadat zij succesvol de opleiding tot Spaanse lerares praktijk of grammatica hebben afgerond. Van de elf vrouwen zijn er zes praktijklerares en vier lerares grammatica. Acht van deze vrouwen hebben respectievelijk een leeftijd van 26-34 jaren, één vrouw is 39 en één 42. Ik geef dit zo uitgebreid weer omdat een gemiddelde leeftijd geen goed beeld zou geven van de onderzoeksgroep. Van de elf vrouwen hebben er tien de

²⁹ Vered Amit, *Constructing the field: Ethnographic fieldwork in the contemporary world* (Londen 1990) 1.

³⁰ Ibidem, 2.

³¹ James P. Spradley, *Participant observation*, (Londen 1980) 53.

³² Kenneth Pike, *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*. (Washington 1976) 37.

middelbare school afgemaakt. Ze zijn vervolgens aan een vervolgopleiding begonnen. Van de tien vrouwen die voor een vervolgopleiding hebben gekozen, zijn er vier die een opleiding op MBO niveau hebben gevolgd, drie op HBO niveau en drie op universitair niveau. Slechts vijf vrouwen hebben deze opleidingen afgerond, de andere vijf zijn afgehaakt vanwege een zwangerschap.

Van de elf vrouwen zijn er drie op het platteland opgegroeid en de andere acht zijn opgegroeid in een stedelijke omgeving. Veel van deze vrouwen komen uit Arequipa, een stad die nabij Cusco ligt, maar met minder beroepsperspectief. Alle elf vrouwen hebben de Peruviaanse nationaliteit. Uiterlijke kenmerken verraden bij sommige vrouwen hun Indiaanse voorouders. Van de elf vrouwen zijn er tien katholiek en één vrouw is Mormoon. Alle vrouwen geven aan religieus te zijn en het geloof als onderdeel van de cultuur te zien in Cusco. Tien van de elf vrouwen zijn ongehuwd gebleven. Eén vrouw is gehuwd, maar haar man zit ten tijde van het onderzoek in een afkickkliniek om van zijn alcoholprobleem af te komen. Gemiddeld hebben de vrouwen twee á drie kinderen.

Mijn tweede groep informanten bestaat uit twaalf vrouwen die de opleiding tot lerares Spaans volgen bij Fairplay. De leeftijd van deze vrouwen ligt tussen de 24 en 37 jaren met een uitschieter van 48. Allemaal hebben ze de middelbare school afgemaakt. Elf van de twaalf hebben een vervolgopleiding gevolgd, waarvan zes op MBO niveau, twee op HBO niveau en drie op universitair niveau. Zeven vrouwen hebben de opleiding afgerond, de andere vier zijn gestopt vanwege een zwangerschap. Van de twaalf vrouwen komen er twee van het platteland en de overige vrouwen komen uit Cusco of Arequipa. Voor het verhuizen naar Cusco hebben de vrouwen van groep twee dezelfde argumentatie als de vrouwen uit de eerste groep. Het beroepsperspectief in Cusco is beter dan in Arequipa of op het platteland. Alle twaalf vrouwen hebben de Peruviaanse nationaliteit, ook voor deze groep geldt dat er bij een paar vrouwen duidelijk Indiaanse wortels aanwezig zijn. Alle vrouwen uit deze groep geven aan katholiek te zijn en zien religie als een vast onderdeel van het leven in Cusco. Slechts één vrouw is getrouwd geweest, de andere vrouwen zijn nooit getrouwd. Gemiddeld hebben ook de vrouwen uit de tweede groep twee á drie kinderen.

1.2.4) **Methode van dataverzameling**

Ik heb gekozen voor dataverzameling, naast participerende observatie, voor het afnemen van kwalitatieve semi-gestructureerde korte en voornamelijk diepte interviews. Ik sluit mij aan bij Kvale die stelt dat het doel van kwalitatief interviewen het verkrijgen van beschrijvingen van

de levenswereld van het subject is.³³ Het voordeel van het gebruik van semi-gestructureerde interviews was dat het mij de mogelijkheid bood tot directe reflectie en aanvulling op mijn gestelde vragen. Dit heeft een voordeel van verduidelijking voor zowel mijzelf, maar ook voor de betreffende informant. Ik heb geprobeerd om in alle gevallen de vrouwen zelf de richting van het interview te laten bepalen zonder teveel af te dwalen van mijn beoogde structuur. Indien nodig stuurde ik het interview bij om de gewenste vragen te kunnen stellen en antwoorden te krijgen.

Ik lette gedurende de interviews vooral op nieuwe elementen die zouden kunnen bijdragen aan een completer beeld van het onderwerp. Als er nieuwe elementen aan bod kwamen, probeerde ik hier zoveel mogelijk over te weten te komen en ze te implementeren in de resterende interviews. Voorafgaand aan de afname van de interviews heb ik interviewschema's opgesteld met onder andere aspecten over de gezinssamenstelling, in grove lijn het verleden, armoede, gender (machismo) en het geloof.

Zoals gezegd bestond mijn groep informanten uit twee groepen. Met de eerste groep van elf docentes ging ik vrij intensief om. Vier weken lang kreeg ik zes uren per dag privé-lessen in de Spaanse grammatica en praktijk van in totaal acht verschillende docentes. Naast deze privé-lessen kookten we elke woensdag samen en speelden we volleybal op de zaterdagochtend. De kooklessen eindigden nogal eens in de plaatselijke salsadiscotheek en de volleybalochtenden eindigden veelal in goede gesprekken. Naast deze formele informanten ben ik ook ontzettend veel te weten gekomen door het verblijf in mijn gastgezin. Mijn gastgezin bestond uit een vader en moeder met vier dochters met eventuele aanhang en kinderen. De vader des huizes woonde niet echt bij de familie in. Officieus was het paar gescheiden, hij woonde dan ook in het tuinhuisje en kwam zo nu en dan mee eten. Zijn vrouw heeft mij toevertrouwd dat het samenleven al in een vroeg stadium niet meer ging. Hij zou een behoorlijke drinker zijn met een vervelende dronk. Het gastgezin bestond uit vijf volwassen vrouwen van twee generaties. Bij deze vrouwen kon ik tijdens de vele gemeenschappelijke maaltijden ook altijd met mijn vragen terecht.

De tweede groep informanten heb ik slechts één keer opgeroepen voor een interview dat meer als controle diende dan echt om nieuwe informatie te verzamelen. Ik heb bij deze vrouwen min of meer dezelfde vragen gesteld om te kijken of dezelfde patronen zich zouden herhalen. Deze vrouwen heb ik dus ook niet goed leren kennen en het is heel goed mogelijk

³³ Steinar Kvale, *Interviews. An introduction to Qualitative Research Interviewing* (London 1996) 124-143.

dat er informatie voor mij is achtergehouden. Toch acht ik deze interviewreeks nuttig omdat er inderdaad soortgelijke verklaringen werden gegeven voor het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco.

1.2.4) **Het interviewen**

De eerste reeks interviews met de eerste groep vrouwen heb ik afgenomen in rustige cafés, in klaslokalen en bij de vrouwen thuis. De tweede reeks interviews met deze vrouwen, die inging op het levensverhaal van de vrouwen, was exclusief bij ze thuis. Dit om een veilige omgeving te creëren waarbinnen de vrouwen zich voldoende op hun gemak zouden voelen hun levensverhaal met mij te delen. Deze tweede reeks interviews was verreweg het zwaarst en het meest indrukwekkend. Bewondering, verbazing en respect vielen mij ten deel tijdens het afnemen van deze interviews vanwege de heftigheid van de levens van deze vrouwen. De laatste reeks interviews met deze eerste groep vrouwen ging over hun beleving van religie en deze heb ik afgenomen in de klaslokalen van Fairplay. Wat opvallend is aan deze interviews is dat de beleving van religie voor deze vrouwen gekenmerkt wordt door veel dezelfde patronen. Hier zal ik bij de bespreking van de rol van religie en de kerk op terugkomen.

De tweede groep, de twaalf docentes in opleiding, heb ik in het opleidingslokaal van Fairplay geïnterviewd aangezien ik buiten deze interviews geen contact had met de vrouwen. Deze vrouwen heb ik eenmalig geïnterviewd over hun levensverhaal met speciale aandacht voor armoede, gender (machismo) en hun geloof. (zie bijlage I, II & III) Tijdens alle interviews heb ik geprobeerd de betekenis van uitspraken te destilleren, interpreteren en terug te geven voor feedback. Het voordeel hiervan is dat de interpretatie heel nauw blijft aansluiten bij de betekenis van de uitspraken van de vrouwen. Heel bewust heb ik geprobeerd dicht bij het zelfbegrip van de docentes te blijven. Alle interviews zijn opgenomen zodat ik ook na verloop van tijd nog steeds dicht bij de betekenis van de uitspraken kan blijven.

Tijdens het afnemen van mijn semi-gestructureerde interviews hield ik in mijn achterhoofd dat ik als onderzoeker geen objectief meetinstrument ben. Als vrouw, opgegroeid in Nederland in een middenklasse milieu, ben ik niet vrij van culturele normen en waarden. Neutraliteit bleek vooral moeilijk bij het aanhoren van verhalen van de vrouwen over seksueel, lichamelijk en geestelijk misbruik. Ik heb dit proberen op te lossen door mijn interpretaties te baseren op de culturele waarden, betekenissen en houdingen van mijn informanten zelf. Mijn onderzoekshouding laat zich dan ook omschrijven als intersubjectief en reflexief.

1.2.5) De relatie met mijn informanten

De relaties met mijn informanten, van de eerste groep, heb ik opgebouwd op basis van vertrouwen. Deze relaties zouden zo een ruimte waarborgen waarbinnen de vrouwen zo vertrouwd met mij zouden geraken, dat ze veel van zichzelf en hun leven konden blootgeven. Dit blootgeven stimuleerde ik door hun keuzes te erkennen en te steunen. Mijn rol als buitenstaander die binnenkort ook weer uit het leven van mijn informanten zou verdwijnen, heeft vermoedelijk een positief effect gehad op het willen vertellen van persoonlijke verhalen. Zonder directe consequenties binnen hun sociale omgeving konden de vrouwen aan mij al hun zorgen kwijt, aangezien ik deze zorgen toch weer met mij mee naar huis zou nemen.

Ik heb zelfs het idee gehad dat ik als psycholoog werd ingezet hier en daar. Zo werd ik bijvoorbeeld gebeld door een docente met wie ik al een uitgebreid interview had gehad, of ik nog een keer langs kon komen. Ze wilde nog wat op haar verhalen tot dusver aanvullen. Eenmaal bij haar thuis op de bank, begon ze vrij vlot te huilen en volgde er een relaas over haar moeilijke situatie en alle oneerlijkheid die haar had getroffen in haar leven. Voor mij niets nieuws, ze had het allemaal al met me gedeeld in het eerdere interview. Toch voelde zij kennelijk de behoefte hier langer op door te gaan. De gevoelens die ik had opgeroepen met mijn vragen waren mede mijn verantwoordelijkheid dus probeerde ik haar als een vriendin te troosten, al had ik een bepaalde moeite met deze rol.

Ik voelde me op dat moment geen vriendin en ook geen onderzoeker, wat ik dan wel was, was me direct niet duidelijk. Achteraf gezien waren we ineens gewoon twee mensen, de één met verdriet en een ander die troost. Na deze middag was onze relatie helaas veranderd, ze was afstandelijker geworden. Vermoedelijk werd deze afstand gecreëerd door schaamte van haar kant dat ze zich zo had laten gaan en speelde er ongemakkelijkheid mee van mijn kant. Ik besloot voor dit soort situaties te waken, zodat mijn relaties met de andere vrouwen niet dezelfde verandering zouden doormaken. Kennelijk is het in Cusco ongehoord je zo te beklagen en deze grenzen wilde ik zo veel mogelijk respecteren. De behoefte om in een beperkte mate met een buitenstaander de zorgen te delen, bestond in elk geval wel onder mijn informanten. Een tweede interview of extra vragen waren dan ook nooit een probleem.

Mijn aanwezigheid stimuleerde de vrouwen in hun toekomstdromen en verlangens. Vele malen heb ik moeten vertellen over de landen die ik heb bezocht, hoeveel vierkante meter mijn huis is en hoe gemakkelijk het is om in Nederland te studeren en te werken. Allemaal wilden ze een soortgelijke toekomst voor hun kinderen. De gedachte dat dit waarschijnlijk nooit realiteit zal worden hebben we bewust niet uitgesproken.

1.3. Definiëring, conceptualisering en ruisfactoren

1.3.1) Een juist begrip van begrippen

Voor alle concepten geldt dat ik ze voor een juiste weergave zo accuraat mogelijk heb willen beschrijven. Het is van belang concepten te definiëren in hun historische en met name culturele context. De definiëring heb ik vooraf laten gaan aan het interpreteren van mijn onderzoeksmateriaal. Dit om te voorkomen dat ik alleen zou teruglezen wat het meest aansluit in de letterlijke beschrijvingen van mijn informanten. Ik heb vervolgens de beleving van mijn informanten centraal gesteld. Een goede definiëring sluit misbegrip niet uit maar verkleint de kans erop aanzienlijk. Ook is deze precieze definiëring een manier om te laten zien hoe de concepten zijn ingebed in de Peruviaanse samenleving. Door hier niet ver van af te wijken blijf ik trouw aan de betekenis van de concepten zoals die volgens mijn informanten in de Peruviaanse cultuur gelden.

Naast het inzien van het belang mijn materiaal te beschouwen in de culturele context van mijn informanten, heb ik nog een ander idee willen nastreven. Dit idee is tegen een al te sterke conceptualisering van alleenstaand moederschap. *De alleenstaande moeder* bestaat namelijk niet. Alleenstaand moederschap moet gezien worden als een variabele factor en een onderdeel van identiteit, niet als een identiteit op zich. Elk individu wordt gevormd door de subjectieve invulling van zijn of haar eigen genderbegrenzungen en door persoonlijke omstandigheden en ervaringen.³⁴ Identiteitsvorming moet worden gezien als een proces dat is opgebouwd uit vele lagen die met elkaar verweven zijn.

Het moederschap is voor mijn informanten slechts één van de ingrediënten die deel uitmaken van hun identiteitsvorming. Mijn informanten presenteren zich vaak enkel als een alleenstaande moeder, hieruit blijkt het belang van het alleenstaand moederschap in het dominante *discours* van Fairplay. Mijn informanten zijn enkel welkom bij Fairplay als alleenstaande moeder. Het belang van het alleenstaand moederschap als identiteitsmarker wordt zo voor deze groep vrouwen tot een enigszins onnatuurlijk niveau getild. Tijdens mijn participerende observatie was het voor mijn informanten niet mogelijk zich anders te presenteren dan als een ‘alleenstaande moeder’. Dit gegeven moet van invloed zijn op geweest op hoe de vrouwen zich gedroegen in mijn bijzijn en op hetgeen ze mij vertelden. Bij het interpreteren van mijn onderzoeksmateriaal heb ik dit gegeven in mijn achterhoofd

³⁴ Lorraine Nencel, *Etnography and prostitution in Peru*, (Londen 2001) 225.

gehouden. Deze invloed of ruis is achteraf niet te verwijderen en dus verweven in mijn onderzoeksresultaten.

1.3.2) De rol van taal

Om te kunnen binnendringen in de manier van leven van de docentes Spaans bij Fairplay is het noodzakelijk om met hen te kunnen communiceren. Taal, non-verbaal en verbaal is het belangrijkste middel hier toe. In Peru wordt Spaans gesproken, kennis van de Engelse taal is nagenoeg afwezig. Dit betekende dat ik mijn Spaans niet alleen moest opfrissen, maar ook redelijk zou moeten spreken binnen een afzienbare tijd. Dit besloot ik te doen door naast veel uren thuisstudie in Peru les te nemen bij mijn informanten. Deze privé-lessen leenden zich goed leende voor het aangaan en opbouwen van vertrouwensbanden met mijn informanten.

Taal is veel meer dan een weerspiegeling van de werkelijkheid. De manier waarop iets gezegd wordt zegt bijvoorbeeld iets over de mogelijke psychische gemoedstoestand van de spreker. Nationaliteit, etniciteit, sekse, klasse en opleidingsniveau zijn vaak ook af te leiden door het aanhoren van een spreker.³⁵ In een vreemde taal is dit echter een stuk lastiger, in een vreemde taal gaat het toch vooral om de vertaling naar de eigen taal. Doordat ik alle communicatie in Cusco in het Spaans heb moeten doen heb ik bepaalde gedetailleerde informatie niet kunnen oppikken. Deze extra informatie die voor moedertaalsprekers overduidelijk is, ging grotendeels verloren door de vertaalslag die ik heb moeten maken. Ik heb dit probleem proberen op te vangen door ten eerste de taal zo snel en zo goed mogelijk proberen te beheersen. Ten tweede heb ik dit proberen op te vangen door te letten op de non-verbale communicatie om zo toch nuances aan te kunnen brengen. Ook heb ik me laten sturen door kleding en uiterlijke verzorging. Deze aspecten komen niet in de buurt van wat een moedertaalspreker zou kunnen afleiden door het aanhoren en zien van een spreker, hier ben ik me bewust van gebleven bij het interpreteren van de resultaten. Ook dit ontbreken van details is achteraf niet aan te vullen op de onderzoeksresultaten.

³⁵ Carol Delaney, *Investing culture, an experiential introduction to anthropology*, (Oxford 2004) 137.

1.4. Doel van onderzoek

1.4.1) **Culturele verschijnselen duiden en alleenstaande moeders een stem geven**

Nieuwsgierigheid naar het waarom van sociale verschijnselen is mijn grote drijfveer geweest tijdens mijn onderzoek; het willen begrijpen van het waarom van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Ik heb dit willen begrijpen vanuit de beleving van de alleenstaande moeders zelf. Hun verhalen en mijn observaties heb ik gekoppeld aan relevante wetenschappelijke literatuur om ze zo van een theoretisch kader te voorzien en in de wetenschappelijke discussie te kunnen plaatsen.

Binnen de wetenschappelijke discussie is mijn doel het bereiken van geldigheid. Geldigheid zie ik als het streven naar een zo goed mogelijke verantwoording en explicitering van mijn standpunten. Mijn uiteindelijke doel is meer maatschappelijk. Vrouwenrechten zijn ook mensenrechten al wordt dit idee lang niet overal nageleefd. In veel landen wordt de vrouw echter nog altijd onderdrukt in de vorm van sekseongelijkheid. Met mijn onderzoek wil ik voor de verandering een stem geven aan de ongehoorde alleenstaande moeders van Cusco.

Hoofdstuk 2: Het belang van gender

2.1. Alleenstaand moederschap in Cusco

2.1.1) Alleenstaand moederschap geen zeldzaam verschijnsel

Alleenstaand en ook ongehuwd moederschap zijn in Cusco allerm minst zeldzame verschijnselen. Cusco kent van oudsher een hoog percentage ongehuwde en/of alleenstaande moeders. Mijn informanten vertellen mij dat zij zich geaccepteerd voelen in Cusco. Zij worden in het dagelijks leven door hun directe omgeving absoluut niet ‘met de nek aangekeken’.³⁶ Ongehuwd moederschap gaat in tegen de traditionele culturele normen van Cusco. Toch is er in Cusco sprake van een tolerante houding ten opzichte van ongehuwde en alleenstaande moeders.

Hier zijn meerdere redenen voor aan te dragen, ten eerste is de meerderheid van de moeders in Cusco alleenstaand en/of ongehuwd. Dit kan niet anders dan geaccepteerd worden, deze moeders vormen immers de meerderheid. Wat ten tweede ook van groot belang is bij de acceptatie en tolerantie van deze moeders in Cusco, is het katholiek geloof. Een katholieke samenleving is een samenleving waar menselijke zonden vergeven kunnen worden.³⁷ Dus de vrouw haar gemeenschap voor het huwelijk wordt haar vergeven. Ten derde genieten alleenstaande moeders respect en status door het moederschap. Wat ten slotte van belang is in Cusco bij de acceptatie van deze vrouwen is het door zowel mannen als vrouwen geaccepteerde machismo.

Doordat vrouwen het bestaan van de macho accepteren als onderdeel van hun cultuur, accepteren zij hiermee het machogedrag ook. Gechargeerd zou je kunnen zeggen dat vrouwen er niets aan kunnen doen dat Cusco veel macho's kent die je zwanger maken en in de steek laten, deze macho's kunnen er ook niets aan doen, ‘zij zijn nou eenmaal macho's’.³⁸ Het is voor mijn informanten aantrekkelijk om al het negatieve in hun leven af te schuiven op dit machismo. Waar ze niet graag bij stil staan is dat ze zelf ooit voor de charmes zijn gevallen van zo'n stoere en mannelijke man. Mijn informanten zien machismo als de oorzaak bij uitstek van hun ongehuwd en/of alleenstaand moederschap. Met andere woorden zij

³⁶ Interview Anatolia, 10 maart 2008.

³⁷ Glen Caudill Dealy, *The Latin Americans. Spirit and ethos*, (Oxford 1992) 56-60.

³⁸ Interview Rosa Maria, 11 maart 2008.

verbinden hun alleenstaand moederschap aan de geldende genderverhoudingen, genderidentiteiten en genderverwachtingen in Cusco.

2.1.2) Genderverhoudingen in Latijns Amerika

Overal ter wereld is gender een ordeningsprincipe. Het belang dat een samenleving hecht aan de sociale indeling op basis van gender is echter verschillend.³⁹ Voor heel Latijns Amerika geldt dat gender een zeer krachtig organisatieprincipe is binnen verschillende domeinen van het sociale leven.⁴⁰ Deze constatering roept de vraag op naar de wijze waarop culturele betekenis aan mannelijkheid en vrouwelijkheid wordt toegekend. De sterke indeling naar sekse leidt ook tot de aanname van duidelijke tweedeling, man en vrouw. Volgens Moore is dit ten onrechte aangezien zowel ‘de man’ als ‘de vrouw’ geen homogene culturele eenheid vormen.⁴¹ Juist binnen de categorieën zelf bestaan er weer vele onderverdelingen die veelal gepaard gaan met benamingen die passen bij al dan niet moreel verwerpelijk gedrag. De categorieën man en vrouw zijn een soort van emblemen om mensen een stempel te geven, zowel in positieve als in negatieve zin. Ik kom hier later op terug als we gaan kijken naar de waardering van de alleenstaande moeder in Cusco.

2.1.3) Gender en machtsverhoudingen

Gender heeft niet enkel betrekking op het verschil tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid, gender heeft, zoals blijkt uit het volgende citaat, met name ook te maken met machtsverhoudingen. *Representation is a political issue. Without the power to define women's interests and to participate in the decisions that affect women- like any other group in society- will be subject to the definitions and decisions of others*⁴² Sekseongelijkheid lijkt dus voort te komen uit het onvermogen van vrouwen om hun belangen te behartigen binnen hun eigen cultuur. Het is dus erg belangrijk voor de sekseongelijkheid in een samenleving dat er binnen haar politiek ook mogelijkheden zijn voor vrouwen om hun stem te laten horen. Zolang vrouwen geen politieke stem krijgen wordt de besluitvoering die op hen van toepassing is door mannen gedefinieerd en kan dit sekseongelijkheid als gevolg hebben.

De Verenigde Naties zet zich in voor mensenrechten en maakt zich hard voor sekseongelijkheid. Peru sloot zich in 1948 aan bij de Verenigde Naties en erkent alle

³⁹ Sandra Harding, *The science question in feminism*, (Milton Keynes 1986) 95-101.

⁴⁰ Sherry Ortner en Harriet Whitehead, ‘Introduction: accounting for sexual meanings’ in: *Gender and sexuality* (Cambridge 1981) 1-28.

⁴¹ Henriette L. Moore, *Feminism and anthropology* (Cambridge 1988) 18.

⁴² Margaret Marshment, ‘The picture is political: representation of women in contemporary popular culture’ in: *Introducing women's studies* (Londen 1993) 123.

verklaringen van mensen -en vrouwenrechten die sindsdien door de VN zijn opgesteld. Desalniettemin is de Peruviaanse samenleving nog altijd gebaseerd op sekseongelijkheid. De idealen van de Verenigde Naties dringen moeilijk door de grenzen van nationale en regionale politiek, waardoor het veelal idealen blijven. Wat van belang is voor een juist begrip van machtsverhoudingen, is het besef dat zowel gender als macht relationele begrippen zijn. Vrouwen zijn niet slechts slachtoffers die machteloos zijn tegenover de macht van mannen. Machtsverhoudingen ontstaan in wisselwerking en worden niet eenzijdig opgelegd, maar ook geaccepteerd. Macht is flexibel en aan verandering onderhevig.⁴³ Er is een belangrijk verschil tussen de vraag wie de macht heeft en hoe macht werkt. Deze laatste vraag is het meest relevant. Wat hierbij niet uit het oog verloren mag worden is dat de mens een actief en handelend wezen is en geen passief slachtoffer.

Toch zijn er in Cusco duidelijk grenzen aan de handelingsmogelijkheden van vrouwen en mannen. Deze bestaan door de culturele noties en betekenissen van gewenst vrouwelijk en gewenst mannelijk gedrag. De culturele noties over mannelijkheid en vrouwelijkheid in Cusco, bepalen de richtlijnen voor hoe een man en vrouw zich zouden moeten gedragen. Deze benadering is van belang voor het goed begrijpen van mijn onderzoek over de relatie tussen gender en alleenstaand moederschap in Peru.

2.1.4) Marianismo en machismo

Genderverhoudingen in Latijns Amerika worden in de wetenschappelijke literatuur vrijwel altijd verbonden aan de sleutelbegrippen machismo en marianismo.⁴⁴ Sociale wetenschappers hebben veelvuldig beweerd dat mannelijkheid en vrouwelijkheid in Latijns Amerika theoretisch te schetsen zijn met behulp van deze culturele complexen. De wens om mannelijkheid en vrouwelijkheid te willen verklaren aan de hand van deze complexen heeft vooral te maken met het willen verklaren van vrouwenonderdrukking. Het zijn dan ook de feministen die hier in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw mee zijn begonnen.⁴⁵

Toonaangevend is hierbij het model van Stevens. Stevens ontwierp als eerste wetenschapper aan het eind van de jaren 70 van de vorige eeuw, een model over het complex marianismo. Dit model is door de jaren heen als uitgangspunt gaan gelden voor vele vervolgstudies naar genderverhoudingen in Latijns Amerika. Ik volg deze lijn en neem het

⁴³ M. Villareal, *Wielding and yielding: Power, subordination and gender identity in the context of a Mexican development project* (Wageningen 1994) 275.

⁴⁴ Gerdien Steenbeek. 'Macht en mystificatie van man-vrouw relaties. Het machismo-marianismo complex in Mexico', in: *Antropologische Verkenningen* 5 (2), (1986) 62-76.

⁴⁵ R. Montoya, L.J. Frazier en J. Hurtig, *Gender's place: feminist anthropologies of Latin America*, (New York 2002) 257.

model van Stevens ook als uitgangspunt aangevuld met relevante nieuwere studies naar genderverhoudingen.

Volgens Stevens is marianismo een ideaal voor vrouwen dat hen leert een heiligheid en verdraagzaamheid na te streven zoals die van de Maagd Maria. Dit tegenover de dominante machoman, die lijdzaamheid en gehoorzaamheid zou afdwingen. Marianismo creëert zo een ideaal dat bepaalt hoe Latijns-Amerikaanse vrouwen dienen te leven, beweert Stevens. De Maagd Maria ziet zij als de belichaming van dit ideaal. Maria werd gekozen door God om de moeder van Zijn zoon te zijn. Maria's aanvaarding van Gods wil en haar zuiverheid (kuisheid/maagdelijkheid) vormen samen de basis van het marianismo ideaal.

Marianismo verwacht dat vrouwen leven in de schaduw van hun partners en eventuele kinderen en dat ze deze ondersteunen waar nodig. Volgens de theorie van Stevens wordt er van vrouwen verwacht dat ze het gedrag van partner en zoon(en) verdragen. Dit gedrag betekent echter in de praktijk: dominantie, agressie, geweld en seksuele ontrouw. Marianismo eist dat moeders lijden zoals Maria leed en vrouwen moeten lief hebben zoals Maria Jezus lief had.

Het model van Stevens kent daarnaast mannen en vrouwen hun eigen machtsdomein toe. Het uitgangspunt van Stevens is hierbij de verdeling van arbeid in seksen. Vrouwen bevinden zich volgens haar in de privé-sfeer (thuis) en mannen in de publieke sfeer. In aanvulling op deze afzonderlijke gebieden zijn er volgens haar de idealen, marianismo en machismo ontstaan. Deze idealen bepalen in Latijns Amerika volgens Stevens het gewenste gedrag van vrouwen en mannen. Stevens legt uit dat dit komt doordat mannen door hun rol in de publieke sfeer privileges en een aanzienlijke mate van macht en controle krijgen. Deze macht en controle creëert volgens Stevens het ideaal machismo.⁴⁶ Machismo wordt door Stevens omschreven als een 'cultus van de mannelijkheid'. Dus zowel het Spaanse katholicisme als de seksuele verdeling van arbeid zijn volgens Stevens verantwoordelijk voor de idealen over de man en de vrouw in Latijns Amerika. Marianismo en machismo zijn volgens Stevens essentieel voor het begrip van gender in Latijns-Amerika. Ik licht nu eerst marianismo toe om vervolgens stil te staan bij het complex machismo.

2.1.5) Marianismo als Strategie

Stevens noemt het lijdzame marianismo een strategie waarvan vrouwen zouden profiteren. Ik zal nu uitleggen hoe zij dit ziet. Het complex marianismo, zoals Stevens dit schetst, schildert

⁴⁶ Stevens, E. 'Marianismo: the other face of machismo in Latin America'. In: A.Pescatello red *Female and Male in Latin America* (Pittsburgh) 90.

vrouwen af als halfgoddelijk, moreel superieur en geestelijk sterker dan mannen. Volgens Stevens zijn het deze kenmerken die het mogelijk maken voor vrouwen om het gedrag van mannen te aanvaarden.⁴⁷ Stevens is van mening dat de aanvaarding door de vrouw van het machogedrag van mannen, vrouwen in een superieure positie brengt. Slechte daden van de man worden zo de toegangspoort tot de superieure status van de vrouw.⁴⁸ Doordat de vrouw het gedrag van de man gedooft, ontvangt de vrouw erkenning van de samenleving en van God. Bij elke door de vrouw geaccepteerde ‘macho’ actie van de man is de vrouw is een stap dichterbij de heiligheid en verlossing.⁴⁹ Zo gebruiken vrouwen volgens Steven marianismo als een strategie. Om deze verkregen status hoog te houden, verzwijgen vrouwen het huiselijke lijden niet. Integendeel, de vuile was wordt maar al te graag buiten gehangen. Door zelfopoffering en lijden krijgen vrouwen namelijk waardering vanuit de samenleving. Stevens beweert dat deze werking van het ideaal marianismo zo krachtig is, dat vrouwen niet snel bereid zouden zijn deze op te geven.

Naast deze werking is er nog iets dat meespeelt volgens Stevens en dat is de kracht van het moederschap. Naast de heiligheid en geestelijke superioriteit van vrouwen, hebben moeders nog een ander voordeel ten opzichte van mannen, beweert Stevens. Voor haar kinderen, maar vooral voor haar mannelijke kinderen, is de moeder een object van eerbied. Deze houding ten opzichte van een moeder wordt vaak het ‘verheven moederschap’ genoemd.⁵⁰ Ook zouden vrouwen volgens Stevens niet graag afstand doen van dit ‘verheven moederschap’.

Het beeld dat Stevens ons schetst is een duidelijk beeld, wat de aantrekking ervan vergroot. Om hier niet zonder meer in mee te gaan heb ik literatuur gezocht dat tegen dit beeld ingaat. Daarnaast heb ik de theorie gekoppeld aan mijn eigen data, om te kijken in hoeverre het beeld van Stevens erin terug te lezen is. Door de theorie van Stevens kritisch te beschouwen met behulp van recentere literatuur en door het interpreteren van mijn onderzoeksdata heb ik meer inzicht verkregen over het belang en de werking van gender in Cusco. Ik zal nu vervolgen met de theoretische discussie omtrent machismo en marianismo om vervolgens mijn eigen ervaringen in kaart te brengen.

⁴⁷ Ibidem, 92-95

⁴⁸ Idem.

⁴⁹ Idem.

⁵⁰ Stevens, Marianismo: the other face of machismo, 100-101.

2.1.6) Kritiek en aanvullingen op Stevens

Er is vanuit de sociale wetenschap veel kritiek gekomen op Stevens' modellen van marianismo en machismo. Gutmann en Ehlers beargumenteren bijvoorbeeld dat genderrelaties vooral verbonden zijn met de economische situatie van vrouwen en mannen en dat marianismo veel complexer is dan Stevens schetst. De casestudy van Serra over de Sandinistische Revolutie in Nigaragua, laat ons zien dat vrouwen in Latijns Amerika niet eenvoudigweg berusten in hun lot. Ik zal de kritieken van deze auteurs in het kort weergeven.

Gutmann geeft in zijn studie uit 1992 van genderrelaties en machismo in Mexico-stad een goed voorbeeld van marianismo als strategie, zoals Stevens dat schetst. Tegelijkertijd maakt hij duidelijk dat er veel meer facetten aan machismo en marianismo zitten dan Stevens doet vermoeden. Gutmann zoomt met zijn etnografische studie in het op het belang van het ouderschap. Volgens Gutmann is het ouderschap meestal de verantwoordelijkheid van de vrouw. Moeders hebben volgens hem een zekere mate van gezag over de kinderen. Als ouders een meer gedeelde verantwoordelijkheid krijgen zou dit volgens hem een bedreiging kunnen zijn voor het gezag van vrouwen.⁵¹ Gutmann ziet dit niet als het verheven moederschap, maar meer als een verdeling van macht tussen mannen en vrouwen. Ook ziet hij niet dat er een afgesproken eerbied is naar de moeder door haar zonen, maar dat alle kinderen naar de moeder dienen te luisteren. Gutmann vindt tevens dat Stevens een te eenvoudig beeld schetst van vrouwen in Latijns Amerika, door ze neer te zetten als lijdzame evenbeelden van Maria. Het zijn volgens hem daadkrachtige opvoeders met veel gezag over de kinderen.

Ook Ehlers is het niet eens met een aantal belangrijke punten van de theorie van Stevens. Zij schrijft in haar artikel 'Debunking marianismo: Economic vulnerability and survival strategies among Guatemalan wives' dat Latijns-Amerikaanse vrouwen vooral hun keuzes maken geleid door hun financiële situatie en mogelijkheden. Ehlers begint haar artikel voortvarend met vier problemen die ze ziet in het artikel van Stevens. Het eerste probleem is dat marianismo een metgezel is van en een aanvulling zou zijn op machismo. Oftewel zonder marianismo zou machismo niet kunnen bestaan.⁵² Het tweede probleem is volgens Ehlers dat deze relatie tussen machismo en marianismo ervan uit gaat dat vrouwen tevreden zijn in de schaduw van hun machoman. Het derde probleem dat Ehlers schetst is dat vrouwen geweld van mannen zouden accepteren, omdat zij profiteren van de status van moeder. Ten slotte kan

⁵¹ Mathew Gutmann, *The Meanings of Macho: Being a Man in Mexico City* (Berkeley 1996) 102.

⁵² Tracy Bachrach Ehlers, 'Debunking Marianismo: Economic Vulnerability and Survival Strategies Among Guatemalan Wives' in: *Ethnology*, 30 (1) (Pittsburgh 1991) 1-2.

er volgens Ehlers niet zoiets bestaan als een universeel model voor de Latijns-Amerikaanse vrouw.⁵³

Met haar eigen onderzoek in Guatemala als uitgangspunt, biedt Ehlers behoorlijke tegenargumenten op het artikel van Stevens. Ten eerste erkent ze de ondergeschiktheid van vrouwen in Latijns Amerika, maar ter aanvulling schrijft ze dat deze ondergeschiktheid verschillende vormen kan aannemen. De uniforme ondergeschiktheid zoals Stevens schetst, is volgens Ehlers veel te eenvoudig. Ehlers verwijt Stevens dat ze te universele en te veralgemeniseerde conclusies trekt. Ten tweede is Ehlers van mening dat het gedrag van vrouwen geen strategie is die aansluit op het machismo, maar dat het een strategie is die hoort bij alle patriarchale machtssystemen. Tot slot stelt Ehlers dat genderrelaties geen vaste constructies zijn van ideale rollen. Ehlers stelt dat genderrelaties en genderrollen mee veranderen met vooral de materiële voorwaarden van het leven.⁵⁴

Ehlers schrijft net als Stevens dat de gescheiden publieke en privé-sfeer en de idealen van marianismo en machismo grote beperkingen hebben opgelegd aan vrouwen. Als gevolg hiervan hebben vrouwen weinig mogelijkheden en moeten zij genoeg nemen met het gedrag van hun echtgenoten om hun eigen economische voortbestaan te verzekeren. Vrouwen tolereren volgens Ehlers het gedrag van mannen niet voor een morele en/of spirituele status, maar enkel en alleen voor economische overleving. Ehlers verbindt marianismo dus ten eerste aan arbeidsverdeling, maar ten tweede aan economische voorwaarden.⁵⁵

Vrouwen in Latijns Amerika kunnen zich echter ook bewust worden van de beperkingen van marianismo en machismo idealen via hun politieke situatie. Deelname aan politieke actie stimuleert de bewustwording van de beperkingen die opgelegd zijn. Dit wordt goed beschreven in het artikel van Serra 'The Sandinist mass-organisations'. Hij beschrijft dit in zijn artikel uit 1982 over de Sandinistische Revolutie in Nicaragua. Het Sandinistisch Nationaal Bevrijdingsfront is een nog steeds bestaande socialistische politieke partij. Deze partij kent een geschiedenis waarin Nicaraguaanse vrouwen bijzonder actief waren. De partij streefde naar gelijkheid tussen mannen en vrouwen en wilden deze gelijkheid wettelijk zien vastgelegd. Ze wilde het machogedrag van mannen hervormen. De partij creëerde een nieuwe revolutionaire man. Deze man zat vol christelijke waarden zoals: solidariteit, broederschap,

⁵³ Ehlers, 'Debunking Marianismo', 6-10.

⁵⁴ Ibidem, 10-16.

⁵⁵ Idem.

altruïsme, nederigheid en onvoorwaardelijke toewijding aan het werk en aan de onderdrukten.⁵⁶

De hervorming van het machogedrag bleek echter in de praktijk tegen te vallen omdat de verwezenlijking van deze seksegelijkheid in de handen van alleen de vrouwen lag. Ondanks de Sandinistische poging om een nieuwe revolutionaire man te smeden, bleek diepgewortelde machismo, niet zo eenvoudig te elimineren zonder de hulp en medewerking van de mannen zelf.⁵⁷ Ondanks hun politieke idealen werden de vrouwen in Nicaragua wederom gedegradeerd naar de privé-sfeer. Het revolutionaire proces gaf de vrouwen tijdelijk de mogelijkheid om de vrouw te zijn die ze wilden zijn: dichter, professor, voorzitter of zelfs bevelhebber van het leger, maar toch bleken ze uiteindelijk vrouwen gevangen in een patriarchaal machtssysteem.

Het revolutionaire proces bracht de vrouwen geen seksegelijkheid, maar maakte duidelijk dat deze vrouwen niet alleen maar zelfopofferende lijdende wezens wilden zijn. In relatie tot marianismo en machismo in Latijns Amerika maakt het ook duidelijk dat machistische idealen ook zonder marianismo kunnen bestaan. Deze idealen dwingen de vrouwen weer in hun oude rol terug te vallen. Marianismo lijkt zo niet de tegenhanger maar eerder een reactie op machismo in een patriarchaal machtssysteem. Tevens laat het zien dat machismo als gedrag niet eenvoudig te elimineren is doordat vrouwen tijdelijk revolutionair emanciperen. Zolang deze verandering niet een breed gedragen politieke verandering is door ook mannen zelf, blijven de traditionele denkbelden over mannen en vrouwen bestaan.

Vrouwen kunnen niet gelijk worden aan mannen als deze mannen niet mee veranderen. Deze mannen veranderen alleen mee als de beweging breed gedragen wordt, opgelegd wordt, of grote voordelen met zich mee brengt. Zonder de medewerking van mannen lijkt seksegelijkheid kansloos. Het bewustzijn dat mannen en vrouwen gelijk zouden moeten zijn in een samenleving zal dus eerst breed uitgedragen moeten worden onder zowel mannen als vrouwen wil dit ideaal behaald kunnen worden. Echter, zolang als vrouwen in het patriarchale Latijns Amerika economisch afhankelijk zijn van mannen, zullen zij niet snel deze gelijkheid bemachtigen. Deze financiële afhankelijkheid is wat de machtspositie van mannen sterk maakt en dus moeilijk te veranderen.

Bovengenoemde auteurs laten zien dat complexen als marianismo en machismo veel verder gaan dan idealen over mannelijk en vrouwelijk gedrag. Het lijken eerder culturele

⁵⁶ Luis Serra 'The Sandinist mass-organisations'. In *Nicaragua in Revolution*. Thomas W. Walker red. (New York 1982) 98.

⁵⁷ *Ibidem*, 105.

verpakkingen van sekseongelijkheid om deze verklaarbaar te maken voor zowel mannen als vrouwen. De vrouw accepteert van zichzelf dat zij zich slecht laat behandelen naar het ideaal van marianismo en de man accepteert van zichzelf dat hij zijn partner slecht behandelt naar het ideaal van machismo. Verstoorde machtsverhoudingen die in stand blijven door financiële afhankelijkheid lijken eerder de aanleiding van de huidige man-vrouwrelaties in Latijns Amerika dan zogenaamde idealen over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Als vervolgstap ga ik nu in kaart brengen in hoeverre deze ideeën en inzichten aansluiten op de visie van mijn informanten en mijn eigen beleving van Cusco.

2.1.7) Marianismo in Cusco

Wanneer ik kijk naar de huidige situatie van sekseongelijkheid in Cusco, lijkt het beeld van de Latijnse vrouw van Stevens gedeeltelijk plausibel. Ik herken er zeker iets van terug in mijn onderzoeksresultaten. Marianismo kan ik echter in de letterlijke transcripties van mijn interviews alleen indirect teruglezen in de beweringen van mijn informanten dat zij geestelijk sterker zijn dan mannen. Marianismo is een term door de sociale wetenschap bedacht, dus moet ik verder kijken dan de letterlijke transcripties. Wat duidelijk uit de verhalen van mijn informanten naar voren komt is dat mannen onverantwoordelijk gedrag vertonen en als deze mannen de zorg voor het gezin niet meer aankunnen, er vandoor gaan.⁵⁸

Door mijn veldwerk in Cusco zag ik al snel dat enkel mannelijkheid en vrouwelijkheid te koppelen aan de culturele complexen machismo en marianismo niet voldoende uitleg geeft over de werking van gender in Cusco. Met betrekking tot machismo viel mij op dat er in Cusco zowel sprake is van een ‘goede’ man als een ‘echte’ man en beide mantypen zijn van sociaal-cultureel belang. De ‘goede’ man is de verantwoordelijke huisvader, de ideale vader. De ‘echte’ man is daarentegen de macho, de stoere, mannelijke en dus seksueel aantrekkelijke man. Deze ‘echte’ man is aantrekkelijk in seksueel opzicht, maar zeker niet als de vader van je kinderen. Mannelijkheid is dus niet alleen uit te leggen door middel van het begrip machismo, mannelijkheid in Cusco is vele malen complexer.

In relatie tot marianismo ontdekte ik dat dit complex ook niet de lading dekt. Inderdaad de machoman wordt door mijn informanten als onverantwoordelijk gezien en ja mijn informanten hebben hierdoor moeten lijden. De vrouwen geven ook aan dat zij de verantwoordelijke en geestelijk sterkere hebben moeten zijn ten tijde van het samenzijn met hun machistische partner. Dat mijn informanten hebben geleden als ex-partner van een

⁵⁸ Interview Anatolia, 10 maart 2008.

macho, komt in alle verhalen naar voren. Dat deze vrouwen hier echter eer uit behaalden, vind ik moeilijk te geloven. Wel kan het zo zijn dat deze vrouwen hun lijden hebben verklaard in termen van machismo en marianismo als een soort van *coping strategy* voor hun dagelijks lijden in het leven. Niet vanwege het idee dat lijden een ideaal is, maar eerder omdat de vrouwen niet anders konden vanwege de financiële afhankelijkheid van hun ex-partner. Mijn idee van marianismo sluit dus meer aan bij dat van Ehlers. In Cusco lijkt marianismo niet zozeer een ideaal dat door vrouwen wordt nagestreefd. Eerder lijkt de aanvaarding van het machismo en dit te verklaren in termen van marianismo voor deze vrouwen de gebruikelijke culturele verpakking van economische motieven en afhankelijkheid.

Zodra de vrouwen niet meer in deze afhankelijke situatie verkeren en hun leven niet meer delen met een machistische partner, verklaren zij hun lijden niet langer met idealen over vrouwelijkheid, maar zijn het ineens dappere strijders. Tijdens mijn interviews heeft geen enkele vrouw zich geportretteerd als zelfopofferend, altruïstisch, tolerant, lijdend en passief. Deze alleenstaande moeders zien zichzelf juist als actief en sterk. Zij portretteren zich allemaal als uitermate sterke vrouwen die zeker geen machoman (meer) tolereren. Jantina vertelt mij in ons eerste interview bijvoorbeeld dat ze zichzelf ziet als een sterke onafhankelijke vrouw, die toch maar mooi even haar eigen boontjes dopt.⁵⁹

Wellicht speelt de strategie marianismo in Cusco wel een rol voor vrouwen die samenleven met een machistische partner. Dit heb ik helaas niet kunnen vaststellen doordat mijn informanten allemaal uit de relatie met de macho partner zijn gestapt of door hem zijn verlaten. Mijn informanten halen nu aanzien en respect uit het demonstreren van hun kracht en dapperheid. Het lijkt echter goed denkbaar dat zij in het verleden wel hun lijden hebben verklaard door middel van idealen over vrouwelijkheid, in de vorm van marianismo. Niet omdat ze dit nastreefden maar als een *coping strategy*. Als dit zo is geweest dan is marianismo voor hen een reactie in een patriarchaal machtssysteem, waar machismo en economische afhankelijkheid de boventoon voeren. Om de werking van machismo en marianismo goed te kunnen begrijpen ga ik nu in kaart brengen wat er onder deze culturele uitingsvorm, deze verpakking, schuil gaat. Machismo en marianismo lijken culturele labels voor de huidige genderverhoudingen waarbij beide sekses niet over dezelfde mogelijkheden beschikken, deze werking zal ik nu toelichten.

⁵⁹ Interview Jantina, 7 februari 2008.

2.2.1) Gender en sekseongelijkheid

Sekseongelijkheid in het voordeel van de man in de culturele uitingsvorm machismo lijkt de primaire vormgever te zijn van man/vrouw verhoudingen in Cusco. Machismo lijkt dus inderdaad, zoals mijn informanten mij vertelden, (in)direct samen te hangen met het hoge percentage ongehuwde en/of alleenstaande moeders. Dit aangezien de typische macho onverantwoordelijk is, vreemdgaat, alcohol nuttigt, agressief is en vaak zijn gezin verlaat. Om inzicht te krijgen in de werking van deze machtsverhoudingen tussen de verschillende seksen en deze specifieke culturele uitingsvorm is het van belang om terug te gaan naar de basis. Deze basis gaat over de betekenis van man of vrouw zijn in Cusco. Deze stap zal de rol en het belang van een complex als machismo verduidelijken en zal ook inzichtelijk maken welke andere factoren hierbij nog meer van invloed kunnen zijn. Ook is het voor het begrijpen van een complex als machismo cruciaal meer licht te werpen op de werking van sekseongelijkheid. Hier zal ik mee beginnen door het rapport van de Verenigde Naties over educatie en sekseongelijkheid te bespreken.

In 2005 hebben de Verenigde Naties een belangrijk rapport gepubliceerd dat inzicht biedt in de beoogde acht doelen op het gebied van educatie en sekseongelijkheid voor landen waar deze ontwikkeling is achtergebleven in vergelijking tot het Westen. Dit rapport verhaalt uitgebreid over de negatieve werking van vrouwenonderdrukking en sekseongelijkheid in verschillende landen, zo ook landen in Zuid Amerika. Het rapport behelst een plan met acht beoogde doelen die verbetering moeten brengen in deze landen, deze doelen worden de Millennium Development Goals genoemd.

Een van de belangrijkste doelen heeft te maken met gender. Dit doel is het promoten van sekseongelijkheid, de emancipatie en empowerment van vrouwen.⁶⁰ Met de acceptatie van dit doel door de 189 lidstaten van de Verenigde Naties, erkennen zij hiermee de bijdrage die vrouwen leveren aan economische ontwikkeling en de nadelen die vele vrouwen ervaren in bijna door sekseongelijkheid. Gender staat dus in nauw verband met sekseongelijkheid. In een artikel van Global Urban Development Magazine over het VN Millennium Project staat de volgende definitie van gender. *Like race and ethnicity, gender is a social construct. It defines and differentiates the roles, rights, responsibilities, and obligations of women and men. The innate biological differences between females and males form the basis of social norms that define appropriate behaviors for women and men and determine women's and men's*

⁶⁰ <http://unstats.un.org/unsd/mi/pdf/MDG%20Book.pdf>, 29-04-2010, 15.

*differential social, economic, and political power.*⁶¹ In deze typerende (gender)rollen liggen dus de culturele patronen verscholen die ons uiteindelijk inzicht gaan geven in sekseongelijkheid en in de oorzaak van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Voor een beter begrip van genderrollen ga ik eerst gender definiëren en dit vervolgens uitbouwen naar genderrol.

2.2.2) Gender

Gender heeft alles te maken met de betekenis van ofwel man ofwel vrouw zijn binnen een samenleving. Gender staat voor gedrag en identiteitsaspecten die specifiek tot een bepaalde sekse worden gerekend, oftewel welke socio-culturele rol hoort er bij de vrouw en de man binnen een samenleving.⁶² Gender heeft dus een andere betekenis dan sekse, sekse betreft de biologische verschillen tussen mannen en vrouwen. Deze verschillen zijn aangeboren en worden niet gevormd door socialisatie.⁶³ Een ander onderscheid moet ook gemaakt worden om het belang van gender te begrijpen. Dit is het verschil tussen genderidentiteit en een genderrol. Genderidentiteit staat voor de ervaring van het man of vrouw zijn, los van het gedrag. Een genderrol staat voor de uitdraging van mannelijk of vrouwelijk gedrag los van de genderidentiteit.⁶⁴ De ervaring van het man of vrouw zijn, leidt echter wel tot de verwachting van het individu om mannelijk of vrouwelijk gedrag te vertonen. Om deze rollen te verduidelijken zal ik toelichten wat er binnen de sociale wetenschap verstaan wordt onder een genderrol.

Een genderrol komt ten eerste voor uit een genderidentiteit, de beleving van mannelijk of vrouwelijk zijn. Als een genderidentiteit eenmaal verworven is, dit gebeurt over het algemeen in het derde levensjaar, dan heeft het de sterke tendens het gehele leven deze te behouden. Na het derde levensjaar worden genderaanpassingen progressief moeilijker gerealiseerd. Er zijn studies die deze conclusie uitdagen en beweren dat mannelijke hormonen tijdens de puberteit wel degelijk nog mannelijkheid meegeven aan een vrouwelijk individu, maar dit sluit de invloed van sociale factoren niet uit.⁶⁵ Een interessante conclusie uit het onderzoek van Slaby en Frey uit 1975, is dat zowel jongens als meisjes in een vroeg stadium

⁶¹Caren Grown, Geeta Rao Gupta en Aslihan Kes, 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' in: *Global Urban Development Magazine*, 2 (2006) (<http://www.globalurban.org/GUDMag06Vol2Iss1/Grown%2C%20Gupta%2C%20&%20Kes.htm>, 29-04-2010).

⁶²Susan Golombok en Robyn Fivush, *Gender development* (Camebridge 1994) 3.

⁶³Deaux, K. 'Sex and gender' in: *Annual Review of Psychology*, 36. (1985) 49-81, aldaar 56-59.

⁶⁴Susan Golombok, *Gender development*, 10-24.

⁶⁵Golombok, *Gender development*, 46.

meer aandacht besteden aan het bekijken van de eigen sekse op videobeelden.⁶⁶ Als een man en een vrouw op het videobeeld de exact zelfde handelingen verrichten kijken kinderen vanaf een leeftijd van drie jaren, enkel nog naar de eigen sekse. Het lijkt alsof het kind deze informatie verzamelt en als relevant ziet. Al op jonge leeftijd lijken kinderen dus gendergeoriënteerd te zijn.

Het voert te ver om de gender ontwikkelingstheorieën van Freud en de visie van Erikson of andere cognitieve gender ontwikkelingstheorieën te gaan bespreken. Wat echter niet over het hoofd gezien mag worden is dat genderontwikkeling een complexe interactie is tussen biologische genderverschillen en culturele overtuigingen. Aangezien geen enkele wetenschappelijke studie heeft kunnen ontkrachten dat psychologische factoren een grotere rol spelen in het vormen van een genderidentiteit dan biologische factoren, is deze visie op genderontwikkeling gelegitimeerd. Voor dit onderzoek volstaat het dan ook om aan te nemen dat in Cusco de opvoeding en omgeving van grote invloed op de ontwikkeling van een genderidentiteit en de daarbij behorende rol in de samenleving. Typisch mannelijk en vrouwelijk gedrag wordt dus grotendeels bepaald door de socialisatie binnen een samenleving. Dit is een belangrijke conclusie omdat het iets zegt over de veranderlijkheid van mannelijk en vrouwelijk gedrag. Bestaande genderverhoudingen zijn aan verandering onderhevig, zo ook sekseongelijkheid.

2.3.) De rol van socialisatie

2.3.1) Stereotypering

*Cultures determine which aspects of behaviour will be deemed important, and through socialization and institutional structures, will communicate to each developing member of the culture the appropriate norms of behaviour.*⁶⁷ Gedrag wordt dus door de instituten binnen een cultuur doorgegeven aan haar leden. Vanuit dit uitgangspunt zoom ik in op Cusco. Wat in Cusco als gewenst gedrag wordt beschouwd van mannen en vrouwen ligt besloten binnen deze samenleving. Deze invulling is een gevolg van de gehele geschiedenis van een cultuur. Deze invulling kun je ook stereotypering noemen van wenselijk vrouwelijk en mannelijk gedrag.

⁶⁶ Slaby, R.G en Frey, K.S. 'Development of gender constancy and selective attention to same sex models', in: *Child development*, 46. 546-554, aldaar 548-550.

⁶⁷ Golombok, *Gender development* 230-231.

Het totaal aan verwachtingen voor zowel de man als vrouw scheidt een bepaald beeld, een stereotype. Stereotyperingen van gewenst gedrag en houding van mannen en vrouwen binnen een specifieke cultuur zijn aan verandering onderhevig.⁶⁸ Het voldoen aan de verwachtingen die bij deze stereotyperingen horen is voor elk individu verbonden aan het verwerven van status. Hierdoor is een stereotype dus een belangrijke sturende factor in het gedrag dat binnen een samenleving door een man of vrouw wordt nagestreefd.

2.3.2) Opgroeien als jongen of meisje in Cusco

Van kinds af aan leren jongens en meisjes in Cusco dat zij van elkaar verschillen en daarbij behorend een verschillend leven tegemoet gaan. De grote verschillen liggen in de uiteenlopende verantwoordelijkheden van zonen en dochters. Onderzoek heeft aangetoond dat er een grote eensgezindheid heerst binnen een cultuur over wat typisch mannelijk en typisch vrouwelijk is. Bem schrijft in zijn artikel 'Gender schema theory : a cognitive account of sex typing' dat genderstereotypen belangrijk zijn voor het vormen van een identiteit voor zowel de man als de vrouw.⁶⁹ Je zou kunnen zeggen dat uit genderstereotypen een wereldoriëntatie ontstaat die erg bepalend is voor wie we zijn als man of vrouw in de cultuur waarin we leven. Het gaat om consensus over wat het betekent om man of vrouw te zijn binnen een bepaalde cultuur. De toegekende eigenschappen aan het stereotype zijn de gewenste eigenschappen en het afwijken hiervan wordt vaak als negatief beschouwd.⁷⁰

Begin maart 2008 heb ik een interview met Mary Luz waarin we de rolverdelingen van meisjes en jongens in Cusco bespreken. Ze legt me uit dat een meisje vanaf jonge leeftijd in Cusco leert hoe ze een fatsoenlijke en verantwoordelijke dochter moet zijn. Dit gebeurt hoofdzakelijk door haar moeder en andere vrouwelijke oudere familieleden. De vader ziet toe op de gehoorzaamheid van zijn dochter. Problemen met de dochter leiden ertoe dat de moeder hierop wordt aangekeken. De dochter staat symbool voor de eer van de familie en het is belangrijk dat deze onaangetaast blijft.

Problemen met zonen zijn volgens Mary Luz niet zo belangrijk. Zonen worden in hun doen en laten vrij gelaten. Niemand wordt er tenslotte op afgerekend als zonen tekortkomingen hebben. In Cusco reguleert de vader de mannelijkheid van zijn zonen. Vaders willen niet dat hun zonen gezien worden als 'mietjes' en stimuleren zo het mannelijke en soms zelfs onverantwoordelijke gedrag. Wel dient een zoon uitermate verantwoordelijk te zijn

⁶⁸ Ibidem, 231.

⁶⁹ Sandra Bem, 'Gender schema theory : a cognitive account of sex typing', in: *Psychological review*, 88 (1974) 360.

⁷⁰ Susan. A. Basow, *Gender stereotypes and roles* (1992) 16.

ten opzichte van zijn familie. Vooral ook op het gebied van in toom houden van zijn jongere zusjes, aangezien deze de eer van de familie beschermen. Tevens dienen zonen hun moeders met veel eerbied en respect te behandelen.

Mary Luz vertelt mij ook dat jongens vanaf de kindertijd veel meer bewegingsvrijheid krijgen dan meisjes. De jongens spelen buiten en de jonge meisjes helpen bij de huishoudelijke taken. De jongens moeten zich leren staande te houden op straat en de meisjes leren dat de straat gevaarlijk is, want '(...) op straat bevinden zich mannen en deze hebben slechte bedoelingen, het is beter in en om het huis te blijven'.⁷¹ Genderstereotyperingen spelen een Cusco dus een grote vormgevende rol in het gedrag van beide sekses. Hoe beide sekses met elkaar dienen om te gaan is verbonden aan morele oordelen en gedragscodes die te maken hebben met gepaste kuisheid. Zoals in veel culturen is het ook in Cusco de vrouw die vooral gepast kuis dient te zijn om de eer van de familie te beschermen.

2.3.3) Adolescentie in Cusco

Een seksuele relatie tussen een man en een vrouw is in Cusco alleen toegestaan als zij *novio* en *novia* zijn. Dit is een serieuze relatie met de uitgesproken intentie te trouwen. De relatie zelf is vrij, zolang de intenties maar serieus zijn. Vanaf de eerste dag in mijn gastgezin werd mij continu gevraagd door alle vrouwen of ik een *novio* had. Aangezien deze term behoorlijk serieuzer overkomt dan de Nederlandse variant vriend en vriendin heb ik ontkenkend beantwoord. Ik heb uitgelegd een speciale vriend te hebben in Nederland, waarmee de afspraak stond om geen intiem contact aan te gaan met andere mannen en vrouwen zolang de relatie zou voortduren. Deze vorm van omgang vonden de vrouwen maar vreemd en zo nu en dan werd ik dan ook 'het gekke meisje' genoemd. Ik heb mij vaak afgevraagd of deze grappenmakerij een indirecte lichte vorm van afkeuring is geweest. Vermoedelijk wel, aangezien mijn gedrag inging tegen hun eigen ideeën over morele waardigheid. Alle vrouwen waar ik dagelijks mee in contact was, waren gewend aan internationale studenten en vrijwilligers. Heel vreemd zullen ze er dus niet van op hebben gekeken dat ik wel een vriend had maar dat dit geen *novio* was. Toch bleef het tot het laatst voor de vrouwen leuk om hier grapjes over te maken.

Ook ontdekte ik tijdens een avondmaal met mijn gastgezin dat meisjes vanaf vijftien jaren in Cusco normaliter al een *novio* hebben en veelal voor hun twintigste bevallen van hun eerste kind. Dat vrouwen in Nederland jaren studeren, daarna nog eens carrière willen maken

⁷¹ Interview Mary Luz, 10 maart 2008.

en dit leven eventueel zonder kinderen willen voortzetten, klonk mijn tafelgenoten maar bijzonder vreemd in de oren. Hoe kan een vrouw er nou bewust voor kiezen om geen moeder te worden? Deze reactie is goed te begrijpen als je kijkt naar welke zaken status verlenen aan vrouwen in Cusco. Het moederschap geldt in het bijzonder als statusverhogend voor vrouwen.

Andaluz vertelt me hierover tijdens ons interview in maart. Volgens Andaluz verleent het moederschap ook aan de ongehuwde vrouw status. De zwangerschap zelf is in dit geval een kleine familieschande legt ze uit, maar na bevalling verliest deze haar betekenis. Binnen het huwelijk is het krijgen van kinderen volgens haar een vanzelfsprekendheid en eveneens statusverhogend voor de vrouw. Veelal wordt binnen het eerste jaar na de plechtigheid de eerste geboren. Ook wordt er de eerst volgende jaren niet aan geboorteregulering gedaan. Volgens Andaluz horen zwangerschappen en kinderen erbij, 'het zijn geschenken van God'.⁷²

Ongehuwde moeders hebben in feite de morele grenzen overschreden door voor het huwelijk zwanger te raken. Uit mijn interview met Mary Luz blijkt dat meisjes de overtuiging meekrijgen dat als zij hun maagdelijkheid aan de juiste jongen geven deze hen zal beschermen en uiteindelijk zal huwen.⁷³ Aangezien jongens en meisjes alleen seksuele contacten mogen hebben als er gesproken wordt over een toekomstig huwelijk, doen veel jongens deze belofte zonder deze na te komen. Mary Luz legt mij uit dat het voor een meisje lastig te beoordelen is, zeker als ze zo jong is, welke jongen de juiste is. Een seksueel aantrekkelijke macho is dan volgens haar vele malen aantrekkelijker dan het type mietje. Hier gaat het vaak mis, want legt Mary Luz uit, zodra blijkt dat het meisje zwanger is gaat de jongen ervandoor.

Dit fenomeen zien meisjes veelvuldig om zich heen en ze verklaren dit zoals van hun verwacht wordt. De jongen wordt afgedaan als een macho en niemand die nog vragen stelt. De jongen beweert dat zijn meisje waarschijnlijk ook met andere mannen seksuele contacten zou hebben gehad, aangezien zij zo gemakkelijk met hem het bed deelde. Het kind kan van iedereen zijn en door dit argument wordt ook zijn gedrag door zijn familie en omgeving geaccepteerd. De jongen mag dus zijn zwangere *novia* achterlaten omdat er aan haar gedrag getwijfeld kan worden. Zij wordt er verder niet op aangekeken dat ze zwanger in de steek wordt gelaten, want de jongen is een macho en daar wil je als 'goede vrouw' helemaal geen gezin mee. Deze wisselwerking en grote mate van acceptatie zorgt voor veel alleenstaande moeders in Cusco.

⁷² Interview, Andaluz, 12 maart 2008.

⁷³ Interview, Mary Luz, 10 maart 2008.

2.3.4) De rol van vader en moeder in Cusco

Wetenschappelijke literatuur over de verwachtingen van een volwassen man en vrouw in Latijns Amerika is zeer eenduidig. Het beeld van de man en vrouw dat uit deze literatuur volgt sluit aan bij de antwoorden van mijn informanten op de vraag naar de verwachtingen van een man en vrouw in Cusco. De man neemt de publieke functie in, hij gaat elke dag naar zijn werk en heeft veel contacten buiten het gezin. Van de Latijns Amerikaanse vrouw wordt verwacht dat ze de opvoed- en huishoudelijke taken op zich neemt. Zij neemt van oudsher bij voorkeur geen publieke functie in, is voornamelijk thuis en is voor informatievoorziening grotendeels afhankelijk van haar partner.⁷⁴

Volgens mijn informanten wordt er in Cusco en geheel Latijns Amerika van de man verwacht dat deze kostwinner is. Zoals de vrouw status verwerft door het moederschap en de zorg voor haar kinderen zo verwerft de man status door het financieel onderhouden van zijn gezin. Verschillende onderzoeken concludeerden dat traditionele beelden van man en vrouw zijn in Latijns Amerika inderdaad de man voorschrijven om kostwinner binnen het gezin te zijn en dat er van de vrouw verwacht wordt dat zij de zorg voor de kinderen op zich te neemt.⁷⁵

2.3.5) Afwijken van het genderstereotype

Ondanks de geldende stereotyperingen is het gedrag van mensen aan verandering onderhevig. Dit gegeven is bijzonder relevant bij de vraag naar de mogelijkheid tot verandering van de huidige sekseverhoudingen in Cusco. Mijn informanten zijn volgens eigen zeggen met behulp van Fairplay moderner en progressiever geworden. Hierdoor passen zij niet meer in het traditionele stereotype van vrouw in Cusco. Deze verschuiving van traditioneel naar een meer moderne vrouw door financiële onafhankelijkheid is goed verklaarbaar. Deze verschuiving zie je overal in Latijns Amerika door de komst van het kapitalisme. Het gedrag van vrouwen is ondanks de geldende stereotyperingen dus wel aan verandering onderhevig.⁷⁶ Deze verandering lijkt voort te komen uit financiële onafhankelijkheid. De werking hiervan zal ik kort weergeven.

⁷⁴ Golombok, *Gender development*, 11.

⁷⁵ Edna Acosta-Belen en Christine E. Bose, *Researching women in Latin America and the Caribbean* (Colorado 1993) 25-35.

⁷⁶ Acosta-Belen, *Researching women in Latin America and the Caribbean*, 81.

2.3.6) Financiële onafhankelijkheid en verandering

Mijn informanten wezen mij tijdens het interviewen op een belangrijk punt in relatie tot onafhankelijkheid. De uurlonen van vrouwen in Cusco liggen volgens hen altijd zo laag, dat vrouwen niet financieel onafhankelijk kunnen zijn. De hele samenleving is zo ingericht dat de man kostwinner is en de vrouw voor de kinderen zorgt. Dit principe creëert in veel landen een barrière die ervoor zorgt dat vrouwen moeite hebben met het volledig benutten van de arbeidsmarkt.⁷⁷ Dit is niet alleen iets van minder ontwikkelde landen. Studies van over de hele wereld verklaren dat de aanwezigheid van jonge kinderen en de afwezigheid van kinderopvang ervoor zorgen dat vrouwen belemmerd worden in de toetreding van de betaalde arbeidsmarkt. Alleen werken en aanwezig zijn in de publieke ruimte zorgt er dus niet direct voor dat vrouwen uit hun onderdrukte positie kunnen klimmen. Wel is het zo dat dit publieke leven hen kennis oplevert en dat ze zich meer bewust worden van hun plek in de samenleving.⁷⁸

Deze situatie is mij echter bekender dan mijn informanten konden vermoeden. Ook in Nederland, na twee grote emancipatiegolven, verdient een man vaak meer dan een vrouw voor de uitoefening van eenzelfde beroep. In alle landen geldt dat mannen meer verdienen dan vrouwen en dat tijdelijke krachten, parttimers en flexibele krachten grotendeels vrouwelijk zijn. Ook hebben in alle landen de vrouwen meer te kampen met onvrijwillige werkloosheid dan mannen. Sekseongelijkheid komt voor in de meeste landen, niet alleen in arme of ontwikkelingslanden. Wel is het zo dat het verschil veel groter is in deze landen. Zeker als het gaat om kansen, mogelijkheden en beloning. De kansen op betaald werk en een goede beloning liggen voor mannen en vrouwen niet gelijk. Deze beperkte kansen zorgen er ook in Cusco voor dat de vrouwen niet alleen door te werken afscheid kunnen nemen van hun benadeelde positie in de samenleving.

Zoals gezegd volstaat salariëring van vrouwen over de gehele wereld vaak niet om financieel onafhankelijk te kunnen zijn. Het artikel 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' schrijft: *While opportunities for paid employment for women have increased in countries around the world, the nature, terms, and quality of women's employment have not improved commensurately. Having access to*

⁷⁷ Caren Grown, Geeta Rao Gupta en Aslihan Kes, 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' in: *Global Urban Development Magazine*, 2 (2006).

⁷⁸ Idem.

*paid work is critical to family survivor, but is not sufficient for reducing poverty or empowering women.*⁷⁹ Als een belangrijke vooruitgang zien mijn informanten het financieel kunnen onderhouden van hun gezin. Dit geeft hen een grote mate van vrijheid, onafhankelijkheid en zelfvertrouwen. Deze functie wordt vervuld door een NGO zoals Fairplay, die de salarissen dermate hoog houdt dat de vrouwen financieel onafhankelijk kunnen zijn. Tevens verzorgt Fairplay kinderopvang zodat de vrouwen onbezorgd aan het werk kunnen. Zou dit dan een oplossing kunnen zijn, een doorbraak in de sekseongelijkheid van Cusco? Hier kom ik in hoofdstuk vier uitgebreid op terug als ik ga kijken naar de mogelijkheden tot verandering van de sekseverhoudingen in Cusco. Eerst is het voor een goed begrip van de huidige situatie in Cusco nodig om meer inzicht te verwerven in de invloed van gender op alleenstaand moederschap.

⁷⁹ Caren Grown, Geeta Rao Gupta en Aslihan Kes, 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' in: *Global Urban Development Magazine*, 2 (2006)

Hoofdstuk 3: Gender en alleenstaand moederschap

3.1.1) Ouderschap in Cusco

Uitleg over genderstereotypen en genderverwachtingen is van belang omdat het inzicht geeft in de culturele betekenis van het vader en moederschap in Cusco. Hoe genderstereotypen en genderverwachtingen samenhangen met alleenstaand moederschap in Cusco wordt duidelijk als we gaan kijken naar de gevolgen wanneer een vader niet aan zijn gedeelte van de verwachtingen kan voldoen.

In Cusco is het voor veel vaders, vanwege de grote werkloosheid en onderbetaling, onmogelijk om voldoende kostwinner te zijn. Het financieel onderhouden van het gezin is het aspect bij uitstek waarmee de vader zijn status binnen Cusco verkrijgt. Petra legt mij tijdens een interview uit, dat de druk die dit met zich meebrengt voor mannen zo hoog is dat in sommige gevallen de man zijn partner direct verlaat als deze te horen krijgt dat ze zwanger van hem is. Dit doet hij volgens haar vanuit de reële angst dat hij niet voor het gezin zal kunnen zorgen.⁸⁰ Dit gegeven verklaart een gedeelte van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco.

Voor de meerderheid van mijn informanten geldt dat hun ex-partner wel in de eerste jaren bij zijn gezin bleef. Financiële zorgen, alcoholmisbruik van en mishandeling door hun partners waren standaard ingrediënten in het leven van mijn informanten. Pas toen de situatie onhoudbaar werd, vanwege onder andere te grote financiële problemen, verlieten deze typisch machistische partners hun gezin.⁸¹ In bijna de helft van deze gevallen hebben deze mannen hun gezin verruild voor een andere vrouw. Andere mannen verlieten hun gezin en Cusco voor een kans op werk in het industriële Lima. Voor al mijn informanten heeft het falen van de man als kostwinner dus desastreuze gevolgen gehad.

3.1.2) Kostwinner zijn in arm Cusco

Vanwaar deze desastreuze gevolgen op het falen van de man als kostwinner. Volgens Petra is het niet kunnen voldoen aan de belangrijkste verwachting voor een man, de reden dat hij kampt met ernstige frustratie. Het lukt de man niet zijn gewenste status te behalen en voelt dat hij niet voor vol wordt aangezien door zijn omgeving. Frustratie wordt vaak afgereageerd op

⁸⁰ Interview Petra, 15 februari 2008.

⁸¹ Interviewreeks I & II, februari en april 2008.

diegenen die het dichtste bij staan. Zij legt me uit dat het normaal is in Cusco dat de man zijn vrouw en soms ook kinderen mishandelt.⁸² In Cusco lijkt geestelijke en lichamelijke mishandeling van de partner en/of kinderen inderdaad hiervan een gevolg te zijn. Bijna al mijn informanten geven aan mishandeld te zijn door hun ex-partner. Ook grepen hun ex-partners veelvuldig naar de fles. Alcohol is vaak een middel om frustratie weg te drinken. Vrouwenmishandeling is volgens mijn informanten een groot probleem in Cusco en in geheel Peru. Mishandeling belemmert de vooruitgang van vrouwen. In het VN rapport wordt uitgelegd dat mishandeling vrouwen hun zelfvertrouwen ontnemt en zo vrouwenemancipatie in de weg staat.⁸³

Er is nog een andere vorm van gedrag wat lijkt voort te komen uit deze gespannen verhoudingen en dat is dat mannen in Cusco hun heil gaan zoeken bij andere vrouwen. De ex-partners van mijn informanten gingen bijna allemaal vreemd, misschien voor aandacht, bevestiging van hun mannelijkheid en aantrekkelijkheid of gewoon voor wat afleiding? Mijn informanten moesten hier mij het antwoord op schuldig blijven. Al mijn informanten schrijven het gedrag van overmatige alcoholconsumptie, vreemdgaan en mishandeling toe aan eenzelfde noemer, hun ex-partners zijn allemaal zogenaamde macho's. De relevantie van dit begrip in relatie tot alleenstaand moederschap wordt nog duidelijker door het benadrukken van de rol van armoede als katalysator van problemen in Cusco.

3.2) De rol van armoede

3.2.1) Armoede en 'typisch mannelijk' gedrag

De man als kostwinner zonder baan in een arm land zonder goede sociale voorzieningen, hoe kan dit ook anders dan voor problemen zorgen. Armoede lijkt in Cusco hand in hand te gaan met machistisch gedrag. Meerdere malen heb ik uitgelegd wat machismo is in Latijns Amerika. Het culturele complex machismo heeft in elke samenleving echter een unieke betekenis. Wat machismo betekent voor mijn informanten wordt in onderstaand schema weergegeven. Opvallend is de eensgezindheid over de betekenis van machismo.

(In bijlage I is het volledige interviewschema te vinden.)

⁸² Interview Petra, 15 februari 2008.

⁸³ UN Millenium Project, Task force on education and gender equality 2005, 21.

Interviewvraag: Wat betekent machismo volgens jou?
Volgens Anatolia is machismo dat de man die de baas is. Vroeger was de situatie voor de vrouwen in Cusco verschrikkelijk, zegt ze. Het verbetert volgens haar wel ietwat doordat de vrouwen meer de deur uit moeten om te werken. Vroeger werkte alleen de man en was dus de baas, en de enige met kennis buiten de deur. In de dorpen zijn de situaties het slechtst, de mannen dwingen de vrouwen tot het krijgen van veel kinderen en anticonceptie is uit den boze vanwege een vrijbrief tot vreemdgaan. De man is daarentegen constant opzoek naar avontuurtjes en bezwangert zijn avontuurtjes om ze vervolgens in de steek te laten.
Volgens Ester is machismo een verzamelterm voor onverantwoordelijke mannen die vluchten in alcohol, geweld en ook nog eens letterlijk vluchten.
Erica zegt het volgende over machismo. Kinderen worden volgens haar niet goed opgevoed en verwachten van de vrouw dat deze thuis is, altijd werkt, kookt, schoonmaakt en luistert. De kinderen leren dat het normaal is dat de vrouw geen vrijheid heeft, niet weg mag en niet kan studeren. Een macho vader zorgt voor macho zonen en onwetende dochters. In deze gezinnen heerst geen vertrouwen en geen respect. De man legt de vrouw van alles op en de situatie van wantrouwen en gebrek aan respect leidt vaak tot scheidingen.
Ecdee vindt dat machismo staat voor mannen die onverantwoordelijk zijn, veel bier drinken, zijn vrouw en kinderen slaat. De vrouw kan volgens Ecdee geen kant op vanwege de armoedige situatie in Cusco. Het is volgens haar traditie en de cultuur houdt zichzelf in stand. Het is normaal en gemeengoed om bij je man te blijven als deze je slaat, dit word je zelfs aangeraden door je eigen familie. Het is volgens Ecdee een vorm van leven geworden in Cusco en Peru.
Carmen: Machismo is volgens haar dat de man degene is die bepaalt wat er gebeurt, niet goedschiks dan met geweld. Volgens Carmen is er veel geweld jegens vrouwen door dit machismo en is dit binnenshuis heel gewoon in Peru.

Schema I. De betekenis van machismo voor mijn informanten, 7-02 t.m 14-04-2009

De uitkomsten laten duidelijk zien dat machismo voor mijn informanten een verzamelterm is voor typisch ‘mannelijk’ gedrag. De aspecten die steeds weer terugkomen zijn onverantwoordelijk gedrag, lichamelijke mishandeling, alcoholgebruik, overspel, dominantie en het verlaten van de partner en kinderen. Het ‘mannelijke’ gedrag geldt voor de man als compensatie voor zijn onvermogen zijn gezin financieel te onderhouden.⁸⁴ Carlson heeft dit onderzocht in Latijns Amerika en onderschrijft mijn vermoeden dat armoede hand in hand gaat met stress en spanningen in de huiselijke sfeer. ‘(...) to provide for one’s family can cause stress and tension among people with insufficient material resources.’⁸⁵ Deze spanningen en dit ongenoegen dragen ertoe bij dat de man uiteindelijk zijn gezin verlaat.

3.3) Machismo in Cusco

3.3.1) Machismo aan het werk in Cusco

Het typisch ‘mannelijke’ gedrag betekent in de levens van mijn informanten dat ze slachtoffer zijn geweest van geestelijke en lichamelijke mishandeling door hun partner. Onderzoek in de jaren negentig van E. Gonzales de Olarte en P. Gavilano Llosa laat inderdaad laten zien dat geestelijke en lichamelijke mishandeling veel voorkomend is onder vrouwen in Peru.⁸⁶ Hun studie naar huiselijke geweld onder vrouwen in Lima wijst uit dat 85% van de door hen geïnterviewde vrouwen slachtoffer zijn geworden van geestelijke mishandeling, 31% van lichamelijke mishandeling, en dat 49% van deze vrouwen is gedwongen tot seksuele handelingen.⁸⁷ Volgens G. Hotaling en D. Sugarman wordt deze situatie naar verloop van tijd onhoudbaar en dan gaat of de man ervandoor (vaak met een andere vrouw) of de vrouw stapt, als ze mentaal krachtig genoeg is, zelf op. Deze opeenvolging van gedragingen is door mijn informanten veelvuldig omschreven. In bijna alle gevallen werden mijn informanten door hun ex-partner mishandeld, ging deze veelvuldig vreemd en verliet hij hen uiteindelijk voor een

⁸⁴ Debra S. Kalmuss en Murray A. Straus, ‘Wife’s marital dependency and wife abuse’, in: *Physical violence in American families*, R. J. Gelles red. (New Jersey 1990) 369-382, aldaar 375-377.

⁸⁵ Bonnie E. Carlson, ‘Causes and maintenance of domestic violence: An ecological analysis’, in: *Social Service Review*, 58 (New York 1984) 569-587, aldaar 585.

⁸⁶ Efrain Gonzales de Olarte en Pilar Gavilano Llosa, ‘Does poverty cause domestic violence? Some answers from Lima’, in: *Too close to home: domestic violence in the Americas* (1990) 35-50, aldaar 42-45.

⁸⁷ Idem.

andere vrouw.⁸⁸ Machogedrag lijkt dus sterk samen te hangen met vrouwenmishandeling en zo ook met alleenstaand moederschap in Cusco.

3.3.2) De invloed van armoede op het machismo

Machogedrag komt niet zomaar uit de lucht vallen, Cusco is niet bevolkt met enkel gefrustreerde mannen. Armoede lijkt in de grote mate de katalysator te zijn van machistisch gedrag. Ik zal de werking hiervan nog even kort opsommen. Ten eerste zorgt de lage economische sociale status van de man, door werkloosheid en lage lonen in Cusco, ervoor dat de man niet in staat is om zijn gezin van onderhoud te voorzien en hij kan dit gaan compenseren met dominant/macho gedrag.⁸⁹ Ten tweede leidt dit ‘falen’ tot een ongekeerde stress en wanhoop bij de man. Deze frustratie kan eenvoudig omslaan naar geweld richting partner en/of kinderen. Smith onderschrijft dit met zijn sociale structurele verklaring voor mannelijk geweld.

Wat ten derde een rol speelt is de afwijzing van bepaalde culturele waarden en de aanvaarding van meer haalbare culturele waarden, zoals machistische waarden. Amir beschrijft dat mannen culturele waarden afwijzen als deze te moeilijk zijn om te bereiken. Volgens Amir omarmen deze mannen vervolgens andere culturele waarden die wel haalbaar zijn. Bijvoorbeeld de meer machistische waarden.⁹⁰ Dit laatste zou een verklaring kunnen zijn voor het geaccepteerde bestaan van de macho in Cusco. Machismo zou dan zoveel terrein hebben gewonnen dat zowel mannen als vrouwen machistische gedragen bestempelen als ‘eigen’ aan hun cultuur. Uit deze waardering van ‘eigen aan de cultuur’ spreekt een stuk acceptatie. Wat het eenvoudig doorbreken van deze patronen erg onwaarschijnlijk maakt. Dit komt vooral ook doordat de dekmantel macho zowel voor de man als vrouw betekent dat ze er niets aan kunnen doen, ‘hij is nou eenmaal macho.’⁹¹ Voor de man geldt dat zijn gedrag door andere macho’s geaccepteerd wordt. De mannen gaan gezamenlijk naar één van de vele biercafe’s, worden hier dronken, verhalen stoer over hun overspel en worden bevestigd en uitgedaagd in hun mannelijke gedrag. De mannen sporen elkaar aan, ten koste van hun relatie en gezin.

Wat makkelijk over het hoofd gezien kan worden is dat ook de vrouw er baat bij heeft haar partner te bestempelen als macho. Het is volgens mijn informanten in Cusco ondanks de

⁸⁸ Interviewreeks I & II, februari en april 2008.

⁸⁹ Kalmus ‘Wife’s marital dependency and wife abuse’ 375-377.

⁹⁰ Menachem Amir, *Patterns in forcible rape* (Chicago 1971) 23.

⁹¹ Interview Erica, 28 februari 2008.

hoge aantallen verlaten moeders, nog altijd taboe om door je partner verlaten te worden. Van een vrouw die door haar man verlaten is wordt al snel gezegd dat ze geen goede vrouw voor hem was. Uit angst voor deze sociale veroordeling zullen vrouwen ook eerder geneigd zijn het verlaten te zien als iets onoverkomelijks, aangezien de betreffende man een macho is.

Vrouwen zullen deze uitleg accepteren, en zo houden zowel de mannen als de vrouwen de werking van het machismo samen in stand. Machismo lijkt zoals eerder gezegd een *coping strategy* om betekenis te kunnen geven aan het dagelijks leven voor zowel de man als vrouw.

3.3.3) Het huwelijk in Cusco

Mijn informanten zijn op één na nooit getrouwd met de vader van hun kinderen. Dit is een opvallend gegeven aangezien in heel Zuid Amerika het huwelijk als een symbool wordt gezien voor de serieuze van een relatie. Het is volgens mijn informanten in Cusco gebruikelijk om al in een heel vroeg stadium de hand van je partner te vragen. Hiermee geeft de bruidegom aan zijn schoonfamilie te kennen dat er serieuze plannen zijn. Ondanks dat het huwelijk als een symbool wordt gezien voor de serieuze van een relatie, zijn in Cusco de meeste moeders ongehuwd, los van het feit of ze wel of niet alleenstaand zijn. Machismo lijkt samen te hangen met dit hoge percentage ongehuwde moeders. Ik zal deze relatie nader beschouwen.

3.3.4) Ongehuwd moederschap in Cusco

Volgens mijn informanten wordt er geen huwelijkse verbintenis aangegaan wanneer de man weet dat hij niet voor zijn gezin kan zorgen. Deze mannen zien hierdoor het nut van trouwen niet en vervolgens wordt er niet getrouwd. Geraldo heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar machismo in Zuid Amerika. Hij beweert dat de man zonder de huwelijkse verbintenis in het voorstadium blijft van volwassenheid, de man blijft dus een macho. Zonder een huwelijkse verbintenis is het gezin verlaten een stap die goed te overzien is voor de gekrenkte man die het niet meer ziet zitten. Het niet aangaan van een huwelijkse verbintenis vergemakkelijkt dus het verlaten van het gezin voor deze man. Ook dit gegeven draagt bij aan het hoge percentage alleenstaande ongehuwde moeders in Cusco.

3.3.5) Cusco zonder machismo?

Al mijn formele en informele informanten hebben op mijn vraag naar het waarom van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco geantwoord dat machismo hiervoor verantwoordelijk is. Ik heb laten zien op welke wijze dit geschiedt, door uit te leggen hoe de rol van gender en genderverwachtingen van invloed is op de samenleving in Cusco. Mijn interviews maakten duidelijk dat armoede in de vorm van werkloosheid en lage lonen de voeder en katalysator van het voortduren van machistisch gedrag is op volwassen leeftijd bij mannen. Je zou je kunnen afvragen wat er met de machistische gedragspatronen gebeurt wanneer de man wel zou slagen als kostwinner. Mijn vermoeden is dat meer vaders 'goede' mannen in plaats van 'echte' mannen zouden zijn in Cusco. De 'echte' man zal dan op het moment dat hij vader wordt een 'goede' man willen zijn. Vrouwen zien een 'echte man' als 'slechte man' wanneer deze de vader van haar kinderen wordt. In plaats van een seksueel aantrekkelijke man willen vrouwen als ze moeder zijn een 'goede man',

Cusco lijkt volgens mijn informanten te bestaan uit 'slechte' mannen. Ik heb inzichtelijk gemaakt dat Cusco niet van nature bestaat uit 'slechte' mannen, maar dat er aan machistisch gedrag een heel proces ten grondslag ligt. Dit proces lijkt vooral te kunnen bestaan en gevoed te worden armoede en werkloosheid in een patriarchaal machtssysteem. Armoede en werkloosheid zijn factoren die niet eenvoudig uit te schakelen zijn. Zijn er wellicht andere zaken die kunnen bijdragen aan het doorbreken van deze patronen? Kunnen de vrouwen misschien zelf een rol spelen tegen deze 'slechte mannen', of is er hierin een rol weggelegd voor NGO's zoals Fairplay of misschien de katholieke kerk? Dit heb in kaart gebracht in het volgende hoofdstuk, hoofdstuk vier: Verandering

Hoofdstuk 4: Verandering

4.1) Verandering en seksegelijkheid

4.1.1) Verandering en *empowerment*

Verandering in een samenleving kan tot stand komen op regionaal, nationaal en mondiaal niveau. De specifieke verandering waar het hier om gaat is het vergroten van seksegelijkheid. Verschillende organisaties kunnen een rol spelen bij het genereren van verandering. Op mondiaal niveau kun je denken aan de Verenigde Naties op meer nationaal niveau kun je denken aan de regering en op regionaal niveau aan de plaatselijke kerk of bijvoorbeeld een NGO. Mondiaal en nationaal niveau laat ik grotendeels buiten beschouwing vanwege de omvangrijkheid hiervan. Wel heeft de VN in 2005 een rapport gepubliceerd wat inzicht biedt in het bewerkstelligen van seksegelijkheid. Dit zal ik kort bespreken om mij vervolgens te beperken tot het regionale niveau. Op dit niveau ga ik onderzoeken in hoeverre een NGO zoals Fairplay of de plaatselijke katholieke kerk een rol kan spelen in het genereren van meer seksegelijkheid. Het antwoord hierop leert ons veel over het belang van *empowerment* als *tool* voor het genereren van verandering.

In het artikel 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' wordt duidelijk dat seksegelijkheid niet eenvoudig te realiseren is. *The problem is not a lack of practical ways to address gender inequality but rather a lack of change on a large and deep enough scale to bring about a transformation in the way societies conceive of and organize men's and women's roles, responsibilities, and control over resources.*⁹² Volgens dit artikel zijn de volgende aspecten essentieel voor het genereren van seksegelijkheid. Ten eerste moet er politiek activisme zijn van een grote groep mensen die opereren op verschillende niveaus binnen een samenleving. Deze groep moet dezelfde visie delen en deze willen uitdragen waar mogelijk. Ten tweede moeten de nationale en internationale structuren en processen zo zijn dat vrouwen succesvol hun rechten kunnen opeisen. En tot slot moeten er voldoende financiële bronnen en mogelijkheden zijn.⁹³

NGO's spelen een belangrijke rol in het mobiliseren van mensen en bij het nationaal en internationaal onder de aandacht brengen van vrouwenrechten. Veel vooruitgang en politieke mobilisatie zijn geïnitieerd door NGO's. Verandering moet echter wel gewenst zijn voor een cruciale massa binnen de regering en in de gemeenschap, wil het zijn weg vinden.

⁹² Caren Grown, Geeta Rao Gupta en Aslihan Kes, 'Taking action to empower women: UN Milleniumproject report on education and gender equality' in: *Global Urban Development Magazine*, 2 (2006).

⁹³ Idem.

Ook kan verandering afgedwongen worden door bijvoorbeeld vrouwenbewegingen en NGO's. Institutionele structuren en processen kunnen allemaal aangepakt worden door grondwettelijke veranderingen. *Women's organisations need the space and resources to bring about the social transformations that remove the constraints, fulfill the potential and guarantee the rights of women in all countries.*⁹⁴ Als Fairplay deze ruimte en bronnen krijgt, zou het dan mogelijk zijn om meer sekseongelijkheid te realiseren? Met deze vraag heb ik mij uitgebreid beziggehouden waarbij ik de organisatiestructuur van Fairplay en haar beoogde doelen heb onderzocht. Voordat ik de onderzoeksresultaten hiervan in kaart breng is het belangrijk om stil te staan bij de mening over verandering van sekseverhoudingen volgens mijn informanten.

4.1.2) De weg naar verandering

Voor al mijn informanten is de reden voor het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco zo klaar als een klontje. Er bestaat volgens mijn informanten geen twijfel dat machismo de grote boosdoener is. Op mijn vraag hoe de situatie zou kunnen veranderen zijn de vrouwen het ook nagenoeg unaniem eens en zien ze allemaal de belangrijkste rol weggelegd voor de vrouw. Op welke wijze de vrouwen dit zien staat weergegeven in onderstaand schema.

Interviewvraag: Hoe zou de huidige situatie in Cusco kunnen veranderen?

Volgens Giovana verandert dit wanneer de vrouw geschoold is en buitenhuis werkt. Ze benoemt een verandering in de steden in vergelijking tot dorpen. In dorpen is de vrouw volgens haar nog altijd thuis en de man aan het werk. De traditie is volgens haar dat je blijft als je man je slaat. In de steden komt dit steeds minder voor omdat vrouwen de deur uit komen, werken en studeren. Volgens Giovana leren de vrouwen zo minder te accepteren.

Volgens Miriam dragen de vrouwen zelf bij aan de situatie want ze leren hun zonen hetzelfde te zijn als hun vader. Zonen krijgen geen huishoudtaken of verantwoordelijkheden. Vrouwen zouden volgens Miriam meer aan scholing moeten doen en buitenhuis werken. Dit zou de situatie volgens haar verbeteren. Ze voegt eraan toe dat het vroeger verschrikkelijk was, toen de vrouwen niet zoveel aan scholing deden en alleen maar thuis waren.

⁹⁴Idem.

Volgens Jantina moeten vrouwen meer werken en studeren en dan wordt het machismo minder. Het bewijs hiervoor ziet ze terug in de verschillen tussen stad en platteland.

Schema II. Verandering van machismo volgens mijn informanten, 20-02 t/m 14-03-2009

De oplossing voor de huidige sekseverhoudingen en gedrag zien mijn informanten in de emancipatie van vrouwen. Het zijn de vrouwen die moeten gaan studeren en buiten de deur moeten gaan werken. Zo leren zij meer van de wereld en leren ze beter voor zichzelf te zorgen. Een goede carrière maakt vrouwen volgens mijn informanten financieel onafhankelijk van mannen en hierdoor zullen vrouwen minder accepteren en een beter leven opeisen. Zolang als ze niet studeren en geen redelijk tot goed betaalde baan krijgen, zullen ze volgens mijn informanten altijd moeten luisteren naar hun partner. Ook zijn het de vrouwen die hun zonen moeten leren om een goede man te zijn in plaats van een machoman. Mijn reactie op deze antwoorden was veelal met de wedervraag of de mannen juist niet zouden moeten veranderen. Dit werd vrijwel in alle gevallen direct van tafel geveegd, met de opmerking dat mannen niet zullen veranderen. Zij profiteren nu en zullen volgens de vrouwen hier niet zonder slag of stoot van afwijken. De vrouwen zouden wel eens gelijk kunnen hebben, veel wetenschappelijk onderzoek naar verschuivingen richting seksegelijkheid illustreert ook de belangrijke rol van vrouwen hierin. In deze literatuur wordt er tegenwoordig niet meer gesproken van emancipatie, maar van empowerment

4.1.3) Korte geschiedenis van de term empowerment

De idee van empowerment komt van Paulo Freire. Hij gebruikte de idee voor het eerst in 1973. Freire zag als eerste educatie als de sleutel tot het opheffen van sociale ongelijkheid.⁹⁵ Vervolgens zagen sociale activisten empowerment als de uitdaging van de status-quo van de armen. Nog weer later zagen zakenlieden en personeelsmanagers empowerment als een mogelijkheid tot het verhogen van productiviteit binnen de bestaande structuren.⁹⁶ Ontwikkelingsorganisaties beginnen in de jaren 90 van de vorige eeuw te spreken over empowerment, participatie en menselijke ontwikkeling. Empowerment, wordt *to make things happen*. Zelfs wordt er door deze organisaties enthousiast *'change the world'* geroepen. Ontwikkelingsorganisaties zien zelfs een mogelijkheid om via empowerment uiteindelijk de macht te verwerven over instituties, bronnen en mensen.

⁹⁵ Paulo Freire, *Education for critical consciousness* (New York 1973) 45-49.

⁹⁶ J.L. Parpart, S.M. Rai en K. Staudt, *Rethinking empowerment: gender and devolpment in a global/local world* (New York 2002) 5.

De auteurs van *Rethinking empowerment* vinden deze visie terecht te simpel en sluiten zich aan bij Steven Lake. Steven Lake ligt meer op lijn met Foucault. Hij beweert dat macht het sturen is van agenda's en denken van anderen in plaats van het overnemen van deze agenda's.⁹⁷ Foucault beweert dat macht alleen bestaat tussen mensen in alledaagse relaties en dat macht kan leiden tot onderdrukking. Hij vervolgt zijn argumentatie met de bewering dat machtsrelaties vaak leiden tot verzet van de onderdrukten.⁹⁸ Wat van belang is in zijn argumentatie voor de situatie in Cusco is dat er sprake is van een complexe relatie tussen de onderdrukker en de onderdrukte. Mensen worden volgens Foucault geëmancipeerd en veranderd door verzet tegen machtsrelaties. Aan deze ideeën mist alleen nog een wat feministische invulling om het toepasbaar te laten zijn voor de situatie van de alleenstaande ongehuwde moeder in Cusco.

Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw hebben feministen constructief bijgedragen aan dit idee van macht. Ook zij hebben het niet over de macht over anderen, maar over de mogelijkheid tot empowerment. Toonaangevend voor deze trend is Anna Yeatman. Zij ziet empowerment gelijk aan de woorden: het mogelijk maken van.⁹⁹ Dit 'mogelijk maken van' sluit goed aan bij mijn ervaringen in Cusco. Het mogelijk maken van, oftewel empowerment begint met individuele en vervolgens collectieve activering en participatie. Voor vrouwen leidt participatie tot een groter zelfbegrip en eventueel tot politieke actie. Betrokken zijn in de politiek is *an sich* empowerment ook al volgt er geen verandering. De verandering zelf kan namelijk ook bestaan in de privé en/of persoonlijke ruimte van het bewustzijn van vrouwen.¹⁰⁰ Met name op deze verandering speelt Fairplay in. Hoe deze verandering in gang wordt gezet zal ik nu laten zien.

⁹⁷ Ibidem, p.6-7.

⁹⁸ Michel Foucault, *The Foucault reader: in introduction to Foucault's thought* P. Rabinow red (New York 1991).

⁹⁹ Anna Yeatman, *Activism and the policy process* (Londen 1999) 23-29.

¹⁰⁰ Patricia Hill Collins, *Black feminist thought: knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (New York 1991) 36-38.

4.2) Fairplay als generator van verandering

4.2.1) Fairplay en empowerment

Fairplay richt zich op het verbeteren van de levens van alleenstaande moeders. Als organisatie maakt zij zich hard voor het vergroten van het zelfvertrouwen en het emanciperen van deze vrouwen. Het bewust willen vergroten van zelfvertrouwen en het bevorderen van emancipatie zijn belangrijke aspecten van *empowerment*. Om een goede weergave te kunnen geven van het begrip empowerment heb ik *Rethinking empowerment: gender and devolpment in a global/local world* van J.L. Parpart, S.M. Rai en K. Staudt gelezen. De auteurs citeren de definitie van Amartya Sen uit 1995 om uit te leggen wat empowerment is: *empowerment is 'a process of developing individual capacities through gaining education skills in order to empower individuals to fight for a better life.*¹⁰¹

De auteurs leggen uit dat verandering binnen de huidige status-quo op lokaal niveau doorwerkt op nationaal en mondiaal niveau. Om dit in kaart te brengen introduceren de auteurs vier belangrijke uitgangspunten: Ten eerste moet empowerment geanalyseerd worden in zowel mondiale, nationale en lokale termen. Mondiale, economische, politieke of culturele krachten marginaliseren en beperken volgens hen de macht van anderen. Deze machtsverhoudingen zijn volgens de auteurs sterk bepaald door gender.

Ten tweede gaan de auteurs uit van Foucault die beweert dat empowerment eerder het uitoefenen van macht is dan het bezitten van macht. En tevens gaan ze uit van Rowlands die beweert dat empowerment zowel kracht van binnen is als wel een collectieve functie die kan leiden tot politieke macht met anderen.¹⁰² Deze laatste zou dus kunnen zorgen voor verandering. Ten derde noemen de auteurs dat empowerment altijd plaats vindt binnen de structurele grenzen van instituties en bredere contexten. Groepen worden volgens hen geëmancipeerd door collectieve actie. Maar deze actie moet wel mogelijk worden gemaakt door de omringende machtsstructuren. Ten vierde benoemen de auteurs dat empowerment zowel een proces is als een uitkomst. Het is een doorgaand proces, het is onvoorspelbaar en vraagt aandacht voor de strijden door de tijd heen. Empowerment is volgens hen tevens een uitkomst, want het kan afgemeten worden aan de behaalde resultaten. Deze vier aspecten zouden moeten leiden tot een goed begrip van empowerment.¹⁰³ Wat voor mijn onderzoek met name van belang is, is dat lokale veranderingen kunnen doorwerken op nationaal niveau,

¹⁰¹ Amartya Sen, 'Gender inequality and theories of justice', in: J. Glover and M. Nussbaum red. *Women, culture and development* (Oxford 1995) 154-159.

¹⁰² Parpart, *Rethinking empowerment* 6.

¹⁰³ Ibidem, 8-9.

dat empowerment zowel een proces als uitkomst is en dat machtsverhoudingen sterk door gender bepaald zijn.

4.2.2) Veranderingen in het bewustzijn van vrouwen

Het doel van empowerment is het mobiliseren van gemarginaliseerde groepen, met name vrouwen. De kern van het proces is volgens Rowlands het vergroten van het zelfvertrouwen en gevoel van *agency of the self* in brede context. En het gaat om een gevoel van ‘dignidad’ (het waard zijn dat anderen je respecteren).¹⁰⁴ Bij volwassen vrouwen heeft empowerment het sterkste effect volgens de auteurs van *Rethinking empowerment*. Ze verklaren dit door te benoemen dat volwassen vrouwen al de nodige levenservaring hebben en kennis kunnen vergaren op creatieve wijze. Ook volgens John Adriaenssens, de organisator en secretaris van Fairplay, werkt dit beter dan het formele onderwijssysteem.¹⁰⁵

Volgens Moore werkt empowerment het best in kleine groepen, bestaande uit alleen vrouwen. Deze beschermde enclave is volgens hem nodig om van daaruit te ontwikkelen en het vergroot het bewustzijn van gender.¹⁰⁶ Het belang van een nieuwe veilige ruimte om te leren is ook volgens Adriaenssens erg groot. Hij heeft mij uitgelegd dat de alleenstaande moeders vanuit deze veilige ruimte hun zelfvertrouwen vergroten. Deze setting wordt bewust zo opgezet onder leiding van de vrouwelijke en Peruviaanse organisator en presidente van Fairplay, Fanny Huañec Cabana. Volgens haar winnen de moeders aan zelfvertrouwen, niet door het leren van informatie, maar juist door ervaringen te delen met andere vrouwen in dezelfde ruimte, het klaslokaal.¹⁰⁷

Het proces van empowerment speelt zich volgens de auteurs van *Rethinking empowerment* af op zowel het interne niveau als het externe, collectieve niveau. Het creëren van het individuele bewustzijn van autonomie kan volgens hen dienen als *tool* voor collectieve actie. Dit zie je bij Fairplay terug in de bijeenkomsten, deze promoten bij de vrouwen het geloof in autonomie. Dit geloof maakt het mogelijk dat vrouwen zichzelf gaan zien als een individu, met de mogelijkheid te handelen. Hun groepsidentiteit en geloof in autonomie kunnen ertoe leiden dat de groep zich actief gaat opstellen voor het behalen van

¹⁰⁴ J. Rowlands, ‘A word of the times, but what does it mean?: Empowerment in the discourse and practice of development’ in: *Women and empowerment* (New York 1998) 129-132.

¹⁰⁵ Parpart, *Rethinking empowerment*, 26.

¹⁰⁶ Barrington Moore, *Injustice: the social bases of obedience and revolt* (1978) 482.

¹⁰⁷ Vraaggesprek met John en Fanny over de opzet van hun klassen. Maart 2008.

een doel, het creëren van verandering, dit kan zijn bewust, zelfs onbewust en op hele kleine schaal. Dit empowerment proces staat haaks op de voormalige overtuiging van de vrouwen van het zelf als een object dat enkel verantwoordelijkheid heeft voor gezin en familie. Deze verandering is dan ook afhankelijk van veel verschillende factoren, naast een veilige enclave, het vergroten van het zelfvertrouwen en geloof in autonomie speelt solidariteit ook een grote rol.

4.2.3) **Solidariteit, collectieve identiteit en strijd, de kracht van Fairplay**

Empowerment kan alleen bestaan als de moeders van Fairplay zich onderling solidair voelen. In het dagelijks leven van mijn informanten zijn het de mannen die superieur zijn. Deze nieuwe solidariteit onder de vrouwen kan de bekende machtsstructuren veranderen. Empowerment is gebonden aan dit losmaken van bekende machtsstructuren, aan individualisering en aan het opdoen van vaardigheden en kennis.¹⁰⁸ Fairplay stimuleert dit bij uitstek door de vrouwen een vaardigheid te leren en door het aanbieden van een meer dan modaal inkomen. Door dit laatste kunnen de vrouwen zich losmaken uit bestaande machtsstructuren. Ook stimuleert Fairplay empowerment door de vrouwen een veilige enclave te bieden en bewust het zelfvertrouwen van deze vrouwen te vergroten.

Fairplay stimuleert daarnaast het creëren van een gedeelde identiteit. Dit gebeurt doordat de vrouwen de ervaringen van elkaar herkennen en zich hiermee kunnen identificeren. Deze gedeelde identiteit versterkt het gevoel samen dingen te kunnen veranderen en is volgens Oxhorn een belangrijke voorwaarde voor empowerment.¹⁰⁹ Collectieve identiteit kan dus de basis zijn voor verandering, ik ga toelichten hoe dit werkt.

4.2.4) **Collectieve identiteit en culturele verandering**

Collectieve strijd en een collectieve identiteit zijn een bron van politieke macht.¹¹⁰ Deze gedeelde identiteit, de mogelijkheid tot zelforganisatie, een zelfde geschiedenis van gedeelde strijd en eventuele bronnen van macht kunnen collectief ingezet worden tegen een huidige status-quo. Een NGO kan hierbij de cruciale factor tot succes zijn. Een NGO biedt ervaring in organisatie en mobilisatie. Daarnaast versterkt zij het gevoel van persoonlijke en collectieve empowerment. Het zelfvertrouwen van de gezamenlijke actie zorgt voor politieke sociale interactie en brengt uiteindelijk succes. Deze succesvolle resultaten versterken het

¹⁰⁸ Parpart, *Rethinking empowerment*, 30.

¹⁰⁹ Philip Oxhorn, 'Social inequality, civil society, and the limits of citizenship in Latin America' essay gepresenteerd op de jaarlijkse bijeenkomst van de Latin American Studies Association. (Chigaco 1998).

¹¹⁰ Parpart, *Rethinking empowerment*, 33.

zelfvertrouwen van de individuele leden van de groep en van de groep als geheel. Een beweging, een mogelijkheid tot verandering is ontstaan.

4.2.5) **Het belang van financiële onafhankelijkheid**

Wat echter niet over het hoofd gezien mag worden is dat deze succesformule bij een NGO zoals Fairplay alleen werkt als de vrouwen financieel onafhankelijk kunnen zijn. Wanneer dit niet het geval zou zijn, blijven de vrouwen gevangen in machtsstructuren die het onmogelijk maken om collectieve successen te behalen. Het is dus van essentieel belang dat er ook een economisch component betrokken is bij het proces van empowerment. Fairplay doet dit door mijn informanten als docentes Spaans van een meer dan modaal inkomen te voorzien. De opzet van het lesgeven aan internationale toeristen is zo ingericht dat de opbrengst zo goed als volledig terecht komt in handen van de docentes. Door het lesgeven is hun financiële onafhankelijkheid verzekerd, mits er voldoende studenten zijn.

4.2.6) **Het succes van Fairplay**

Fairplay voldoet aan alle mogelijke voorwaarden, zoals die door de auteurs van *Rethinking empowerment* gesteld zijn, voor het behalen van succes op het gebied van empowerment. Fairplay biedt de vrouwen een kans tot financiële onafhankelijkheid, meer zelfvertrouwen, meer geloof in autonomie. Daarnaast biedt Fairplay de mogelijkheid tot het leren van een nuttige vaardigheid, het lesgeven, de mogelijkheid tot solidariteit, groepsidentiteit en de mogelijkheid tot groepsactie. Ik heb aan Adriaenssens gevraagd of hij er misschien literatuur op nageslagen heeft om tot deze samenstelling van randvoorwaarden en mogelijkheden te komen. Hij keek mij hierop niet begrijpend aan, de praktijk bewijst volgens hem dat deze zaken nodig zijn om de vrouwen te ontwikkelen, daar hoeft je volgens hem dus geen boeken voor te lezen.

De werking en het succes van een NGO zoals Fairplay zijn nu verklaarbaar. Doordat de vrouwen zich losmaken uit de machtsstructuren van hun gezin, waarbinnen ze gedomineerd worden door mannen, kunnen deze vrouwen verder kijken. Ze leren door financiële onafhankelijkheid zelfstandig en met zelfvertrouwen in hun eigen kunnen heel anders tegen veel zaken aan te kijken. De vrouwen emanciperen en zetten een beweging in gang die van heel minimaal lokaal uiteindelijk tot nationaal niveau en zelfs mondiaal niveau kan doorbreken. Dit klinkt erg hoopvol, maar is er bij deze organisatie ook een kanttekening te plaatsen. De vrouwen worden door Fairplay expliciet neergezet en benoemt als slachtoffer: de hulpbehoevende alleenstaande moeder. Dit is van invloed op de identiteitsbeleving en

presentatie van deze vrouwen. Deze invloed kan zowel negatief als positief zijn en hoeft niet per se af te doen aan het doel van Fairplay, hier zal ik nu op ingaan.

4.2.7) Fairplay: slachtofferhulp

Fairplay is als NGO afhankelijk van subsidies en sponsors. Het valt niet mee om voldoende geld te genereren als organisatie als de investeerder 'niets' voor zijn investering terugziet. Fairplay moet om goed aan te sluiten bij investeerders en subsidieverstrekkers een duidelijke doelgroep hebben, 'de hulpbehoevende alleenstaande moeder'. Daarnaast is Fairplay gedeeltelijk afhankelijk van de studenten Spaans. Deze leveren via het volgen van lessen en door het betaald bijwonen van kookavonden en sportdagen ook een redelijk aandeel van de opbrengsten op. Marketingtechnisch moeten er voldoende activiteiten zijn voor de studenten en moeten de studenten het idee hebben bij te dragen aan de doelen van Fairplay.

Dit alles zorgt ervoor dat mijn informant enkel welkom zijn bij Fairplay als zij zich presenteren als 'de hulpbehoevende alleenstaande moeder'. Daarnaast is het zo dat de vrouwen verplicht zijn om aan alle door Fairplay georganiseerde activiteiten mee te doen, ook als er geen oppas is. Desnoods laten ze de kinderen maar alleen thuis. Ziekte is al evenmin een excuus om niet bij de activiteiten aanwezig te zijn. De activiteiten van Fairplay moeten hoe dan ook doorgaan voor het succes van Fairplay. Officieel mogen de vrouwen geen partner hebben en al helemaal geen partner die hen financieel ondersteunt. Uiteraard hebben de vrouwen wel af en aan partners, deze zijn niet welkom bij Fairplay en worden in alle toonaarden verzwegen. In het begin kwam ik hier met mijn interviews zelfs niets over te weten. Dit zal in opdracht van Fairplay zijn geweest. Oftewel de vrouwen is opgedragen te liegen om het marketingbeleid in stand te kunnen houden. Kortom Fairplay vraagt veel van deze vrouwen terug voor haar investering.

Dit roept de vraag op naar de effecten hiervan. Fairplay maakt het alleenstaand moederschap als onderdeel van de identiteit van de vrouwen onnatuurlijk belangrijk. Deze beweging is van invloed op zowel de emancipatie als de genderidentiteitsvorming van deze vrouwen. Als de vrouwen voor Fairplay aan het werk zijn en wanneer ze in de aanwezigheid zijn van studenten en vrijwilligers is het voor hen niet mogelijk zich anders te presenteren dan als een 'hulpbehoevende alleenstaande moeder'. Dit gegeven is ook van invloed geweest op hoe de vrouwen zich gedroegen in mijn bijzijn en op hetgeen ze mij vertelden. Tevens moet dit van invloed zijn op de identiteitsgevoelens en loyaliteitsgevoelens van deze vrouwen. Deze vrouwen zijn veel meer dan een alleenstaande moeder. Fairplay geeft hen hier echter

niet de ruimte voor en belemmert zo hun ontwikkeling, ondanks dat ze bijdraagt aan het ontwikkelen van meer zelfvertrouwen bij de vrouwen.

Het moet voor de vrouwen niet prettig zijn om zich alleen maar te kunnen presenteren als een hulpbehoevende alleenstaande moeder bij Fairplay en ik vermoed dat ze het zelfs niet als prettig hebben ervaren dat ze niet eerlijk tegen mij konden zijn. Naar mate de relatie met mijn informanten groeide werd mij steeds meer verteld over de werkwijze van Fairplay. Er werden mij ook dingen verteld over de harde aanpak van de vrouwen en over onterechte ontslagen. Met deze informatie is moeilijk iets te doen, Fairplay stelde mij in de gelegenheid om mijn onderzoek te doen en ik heb niets dan positieve ervaringen opgedaan. Ook zijn deze geluiden slechts één kant van een verhaal.

Wat precies de invloed is van het keurslijf dat Fairplay oplegt aan de vrouwen is ook moeilijk te zeggen. Dat er van je verwacht wordt te liegen en een gedeelte van je identiteit te verzwijgen zal verwarrend zijn voor de vrouwen die uit een dal van laag zelfvertrouwen klimmen. Ook versterkt en bevestigt dit het beeld van slachtoffer zijn, wat gevoelens van empowerment kan verminderen. Het is Fairplay die beide zaken veroorzaakt, het helpt de vrouwen aan zelfvertrouwen, maar stuurt ze ook verwarrende boodschappen mee. De vrouwen zelf zijn voor zover zij vrij kunnen spreken vooral dankbaar voor een rijker en dus gemakkelijker bestaan. Er wordt vaak gezegd dat het doel de middelen heiligt, dit zal ook voor de organisatoren en medewerkers van Fairplay gelden.

De werking van Fairplay als generator van mogelijke verandering is nu inzichtelijk. De kerk speelt als instituut ook een belangrijke rol in het leven van mijn informanten. In hoeverre de plaatselijke kerken doeltreffend kunnen zijn als generator van verandering ga ik nu in kaart brengen.

4.3) Religie en culturele verandering

4.3.1) De rol van religie

Voordat ik ga stil staan bij ‘de katholieke kerk’ is het van belang om eerst te kijken naar de rol die religie speelt voor mijn informanten. Vervolgens is het zaak te kijken naar de manier waarop het katholieke geloof beleefd en geleefd wordt om daarna pas te gaan kijken naar de relatie tussen de katholieke kerk en de mogelijkheid tot het initiëren van verandering. In Cusco is het katholieke geloof een vanzelfsprekendheid die in alle dagelijkse gebruiken en taferelen terugkomt. Zoals al eerder omschreven, zijn binnenshuis de muren versierd met talrijke religieuze afbeeldingen en is het stadsaangezicht gevuld met kerken en kathedralen.

Wat van belang is voor een juist begrip van de rol die het katholieke geloof speelt voor mijn informanten, is het besef dat het katholieke geloof geen principiële keuze is, het is traditie. Dat geloof vooral traditie is doet niets af aan de rol die religie kan spelen, wel zegt het iets over het belang van religie.

Om dit belang van religie voor mijn informanten in kaart te kunnen brengen heb ik hen uitgebreid geïnterviewd over de beleving van hun geloof. (zie bijlage V) Uit deze interviews komt naar voren dat religie voor mijn informanten een grote rol speelt in hun dagelijks leven. Allemaal benoemen ze God als een spirituele kracht die hen sterkt in moeilijke tijden. Het katholieke geloof is voor deze vrouwen een bron van kracht, troost en hoop.¹¹¹ Wel vindt er een verschuiving plaats in de religieuze beleving van mijn informanten in echt moeilijke tijden, zoals zeer ernstige armoede. Als er in het leven van mijn informanten geen geld was voor de meest primaire levensbehoeften, twijfelde meer dan de helft van hen aan het bestaan van God.¹¹² Positieve ervaringen, zoals het aangenomen worden door Fairplay, ziet meer dan de helft van mijn informanten als een geschenk van God.

In goede tijden wordt de kerk door mijn informanten minder bezocht dan in slechtere tijden. Ze voelden zich echter niet minder religieus in goede tijden. In slechte tijden bestonden vele gebeden uit smeekbedes voor betering. Nu het beter gaat met mijn informanten, door hun werk voor Fairplay, zijn de kerkbezoeken en gebeden in aantallen afgenomen en bestaan de gebeden niet alleen meer uit smeekbedes, maar vooral uit dank voor het leven.¹¹³

Naast het uitdragen van het katholieke geloof halen mijn informanten ook veel uit de meer inheemse vormen van religie. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van ziekte dan gaan mijn informanten niet alleen voor heil en genezing naar de kerk. In dit soort tijden zie je juist sterk de verbintenis met de meer inheemse gebruiken. Er worden dan samen met de zieke lange reizen ondernomen voor het bezoeken van heilige bergen, rotsen en stenen. Ook krijgt de zieke allerlei kruiden en zalfjes toegediend en opgesmeerd die bovennatuurlijke krachten zouden bezitten. Er is onder mijn informanten een sterk geloof in bovennatuurlijke krachten, zowel in de vorm van een christelijke God als in meer geloof in de krachten van de natuur. Opmerkelijk is dat deze zaken elkaar niet in de weg staan, voor elke situatie is of zijn gewoon één of meerdere religieuze oplossingen. Religie is voor mijn informanten een zeer belangrijke vormgever van het dagelijks leven. Het belang en de invloed van religie is overal merkbaar.

¹¹¹ Interviewreeks I, II & III, februari en maart 2008.

¹¹² Idem.

¹¹³ Idem.

De rol van de kerk als instituut kan iets heel anders zijn voor mensen, hier ga ik nu wat dieper op in.

4.3.2) De rol van de katholieke kerk in Cusco

Voor de (ongehuwde) alleenstaande moeders in Cusco staan de kerkdeuren wijd open en staat de biecht vrij. Ook worden de vrouwen niet afkeurend aangekeken tijdens de zondagsdienst. Kortom er wordt in de plaatselijke katholieke kerk in Cusco geen negatieve aandacht gegeven aan de alleenstaande moeders. De officiële katholieke leer keurt echter seksuele activiteiten voor het huwelijk af. Het is dus een opvallend gegeven dat er door de katholieke kerk in Cusco géén negatieve aandacht wordt besteed aan het feit dat deze vrouwen seksueel actief zijn geweest voor het huwelijk of aan het feit dat ze zonder partner door het leven gaan.

Ik vermoed dat doordat bijna 75% van de moeders in Cusco ongehuwd en alleenstaand zijn, de katholieke kerk haar seksuele moraal heeft moeten laten varen om haar aanhang te behouden. Het laten varen van deze moraal, en ongetwijfeld nog veel meer dogmatiek, leidde in Cusco tot een verwijdering van de officiële leer en het ontstaan van een meer volkse vorm van het katholieke geloof. Het lijkt er dan ook op dat de invloed van de samenstelling van Cusco als gemeenschap meer van invloed is op de kerk, dan andersom. Dit hangt samen met de late komst van het katholieke geloof in Cusco. Het katholieke geloof deed pas haar intrede nadat religie en religiebeleving al een eeuwenoude traditie kende. Deze gewortelde traditie en beleving van religie is een onderdeel van de cultuur en dus niet eenvoudig te verwijderen en/of te veranderen. Verschillende studies naar religiositeit in Latijns Amerika beamen dit.¹¹⁴

De katholieke kerk lijkt zonder deze flexibiliteit niet haar aansluiting te kunnen behouden bij de samenleving van Cusco. Het onderzoek van V. Garrard-Burnett naar religiositeit in Latijns-Amerika sluit hier bij aan. Volgens haar is het ontstaan van een meer volks katholicisme inderdaad een gevolg van de afname van de kracht in invloed van de katholieke kerk. 'While the nineteenth century witnessed a retreat of the institutional Catholic Church from the frontiers and from the indigenous areas, folk Catholicism took its place.'¹¹⁵ Kortom niet alleen de gelovigen zijn flexibel, maar de kerk zelf ook. Het bewegende karakter van de plaatselijke kerken kan een positieve kracht zijn in een samenleving, daar zij reageert op de actuele samenstelling van haar aanhangers. Deze flexibiliteit zou bijvoorbeeld ingezet

¹¹⁴ Virginia Garrard-Burnett, 'One earth as it is in heaven: religion in modern Latin America', in: *Scholarly Resources*, V (Wilmington 1999) 240-250.

¹¹⁵ Ibidem, 254.

kunnen worden in de strijd tegen sekseongelijkheid, ik ga toelichten in hoeverre dit ook gebeurt.

4.3.3) De sturende kracht van het volkse katholicisme in Cusco

De vraag is nu of het volkse katholicisme in Cusco een mogelijke actor zou kunnen zijn in het bereiken van meer seksegelijkheid. Om hier een antwoord op te geven schets ik ten eerste hoe er met de zogenaamde macho's wordt omgegaan binnen de plaatselijke katholieke kerken. Ten tweede gebruik ik mijn interviews met vragen over de waardering van het katholieke geloof en de kerk in Cusco. Een eerste belangrijk gegeven is het vergevingsgezinde karakter van het katholieke geloof. Aangezien het katholieke geloof een geloof is die zonden vergeeft, volstaat het wanneer de alcoholische, gewelddadige en overspelige man zijn weesgegroetjes komt brengen. De man wordt vergeven en verzekerd van een goed laatste oordeel als hij zijn spijt betuigt en om vergeving komt vragen. Dit principe moedigt mannen niet bijzonder aan om hun levensstijl te veranderen.

Het volkse katholicisme in Cusco kent ook vele feesten waarbij de patroonheiligen centraal staan. Uit mijn interviews blijkt dat deze feesten vooral een mooie gelegenheid zijn tot overmatig eten en alcohol drinken. De feesten hebben volgens mijn informanten alles behalve een sacraal karakter en sporen volgens hen de 'slechte mannen' aan tot het drinken van nog meer alcohol. Deze feesten blijken zelfs de reden te zijn dat veel van de vrouwen die ik gesproken heb wel eens hebben overwogen zich te bekeren tot het protestantse geloof. Dit omdat het protestantse geloof in Cusco volgens mijn informanten streng is in de leer en het gebruik van alcohol afwijst. Op mijn vraag waarom deze vrouwen niet zijn bekeerd, wordt mij gezegd dat dit tot ontzettend veel weerstand van de familie en de omgeving leidt. Het kan zo zijn dat je eigen moeder, zussen en broers je niet meer willen zien als je het katholieke geloof afzweert. Bekereren tot een ander geloof als geboren katholiek in Cusco is dus geen eenvoudige kwestie.

Naast deze negatieve waardering van de katholieke feesten, de leer en de vergeefsgezindheid naar de machomannen is er ook veel positiefs over de waardering van het katholieke geloof uit mijn interviews naar voren gekomen. De preken van de katholieke kerken in Cusco zijn voornamelijk gericht op de familie en het gezin. Er wordt tijdens deze preken bijzonder veel aandacht besteedt aan de voorbeeldrol van 'de ouder'. Hierbij wordt de ouder aangesproken in plaats van de vader en/of de moeder. Ook de alleenstaande moeder voelt zich dus aangesproken tijdens het aanhoren van deze preken. Ik heb zelf vele

kerkdiensten bijgewoond en heb niet mogen meemaken dat er vanuit de kerk werd aangestuurd op het hebben van een christelijk ideaalgezin.. De preken zijn volgens mijn informanten eerder een steuntje in de rug voor de alleenstaande moeder als wel voor de kinderen die opgroeien in een éénoudergezin.

Dat de vrouwen op deze wijze gesterkt worden in hun zelfvertrouwen is van groot belang. Zelfvertrouwen is een voorwaarde om je sterk te maken voor verandering. Er is dus zowel negatieve als positieve waardering van de katholieke kerk en het geloof in Cusco. Negatief, omdat de katholieke kerk niet constructief bijdraagt aan het bewust veranderen van de manier waarop machomannen hun leven invullen. Positief omdat de kerk een rol lijkt te spelen bij het *empoweren* van alleenstaande moeders. Voor echte verandering is de vraag natuurlijk of dit voldoende is. Hier ga ik nu kort antwoord op geven.

4.4 Verandering, hoe dan?

Empowerment is een proces van binnenuit dat van lokaal, naar nationaal en zelfs mondiaal niveau kan groeien. Empowerment kent, zoals besproken, drie sterke dimensies, een psychologische, een economische en een politieke dimensie. Voor het slagen van deze drie deelaspecten is het van belang dat zij goed georganiseerd worden. Van de twee besproken organisaties, de plaatselijke katholieke kerk en Fairplay, lijkt Fairplay als NGO hiervoor het meest geschikt te zijn.

De plaatselijke katholieke kerk schiet ten opzichte van Fairplay op verschillende terreinen tekort. Ze biedt geen economische ondersteuning en biedt ook geen mogelijkheden op het politieke vlak. Wel voorziet ze de vrouwen van meer zelfvertrouwen en is ze dus belangrijk op het psychologische vlak. Zelfvertrouwen, het geloof dat de moeders het zonder hun partner ook wel redden, is van groot belang voor de vrouwen. De kerk speelt hierin dus net als Fairplay een rol. Het is moeilijk te zeggen welke rol groter is in het vergroten van het zelfvertrouwen. Religie is voor de vrouwen erg belangrijk in hun leven en zodoende de steun van de kerk ook.

Fairplay zorgt er echter voor dat de vrouwen naast het vertrouwen ook daadwerkelijk de middelen hebben om alleen met de kinderen een goed/beter leven te hebben. Het geeft de vrouwen de kans om uit de bestaande machistische machtstructuren te ontsnappen. Tevens geeft Fairplay de vrouwen de mogelijkheid tot collectivisme en politieke actie. Fairplay is dus actief in alle drie de dimensies van empowerment en daarom waarschijnlijk de meest doeltreffende actor.

Hoofdstuk 5: Alleenstaand moederschap in Cusco, conclusies

5.1) Evaluatie onderzoek

5.1.1) Bestudeerde culturele verschijnselen

Op zoek naar het antwoord op de vraag waarom er in Cusco zoveel vrouwen alleenstaand moeder zijn, heb ik mij voor een periode van drie maanden gevestigd in Cusco. Tijdens deze drie maanden heb ik mij dagelijks beziggehouden met het beantwoorden van deze vraag door het bevragen en leren kennen van mijn onderzoeksgroep; de leraressen Spaans van de NGO Fairplay. Door middel van participerende observatie en semi-gestructureerde interviews heb ik mij laten leiden door de beleving van mijn informanten. Vanuit een *emic* benadering heb ik zo een antwoord en een verklaring gezocht waarom het percentage alleenstaande moeders in Cusco zo hoog is. Deze *emic* verklaring heb ik gekoppeld aan sociaal wetenschappelijke literatuur om dit geheel kritisch en theoretisch te kunnen onderbouwen of weerleggen. Via deze weg heb ik de antwoorden van mijn informanten boven hun belevingsniveau getild. Vanuit deze verdere invulling heb ik een meer *etic* verklaring gegeven voor het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Deze *etic* verklaring schetst zo de diepere laag van betekenissen die schuil gaan achter de antwoorden van mijn informanten.

Vanuit de *emic* benadering zou het antwoord volstaan dat Cusco grotendeels bestaat uit slechte mannen, de macho's, die het leven van de vrouwen tot een moeilijk leven maken. Mijn informanten hebben volgens deze benadering simpelweg pech gehad door zwanger te worden van zo'n macho. Hier kunnen zij volgens deze redentatie zelf niets aan doen, aangezien deze mannen gewoon slechte mannen zijn. Deze mannen doen de vrouwen gouden beloftes, maar gaan er bij het horen van de zwangerschap vandoor of behandelen de vrouwen slecht als ze besluiten te blijven. Deze verklaring zou veel te simpel zijn, hoezo wonen er in Cusco zoveel van deze slechte mannen? Om het antwoord hier op te vinden heb ik mij dus moeten verplaatsen naar de *etic* benadering.

Doordat ik bestaande sociaal wetenschappelijke literatuur over gender, macht, sekse(on)gelijkheid en empowerment heb kunnen koppelen aan mijn onderzoeksdata, heb ik de diepere lagen van het fenomeen 'slechte mannen' kunnen ontrafelen. De 'slechte' man lijkt vooral een product van genderverwachtingen, genderverhoudingen (sekseongelijkheid), armoede in een patriarchaal machtssysteem. Wat hierbij een belangrijke conclusie is, is dat

vooral de onmogelijkheid tot verandering huist in de bepalende kracht van armoede. Armoede voedt machistisch gedrag en houdt daarnaast de mannen en vrouwen gevangen in bestaande machtsstructuren. Daarnaast speelt de acceptatie van het machismo door zowel vrouwen als mannen een grote rol bij de instandhouding van de huidige situatie. Vrouwen treffen geen blaam wanneer ze hun (ex)partner afdoen als macho. Elke vrouw weet wat hiermee bedoeld wordt en er worden verder geen vragen meer gesteld. Zowel de mannen als de vrouwen houden de huidige situatie dus in stand als een *coping strategy* die hun dagelijkse leven verklaart en inhoud geeft.

Naast de verklaring voor het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco, was ik benieuwd naar de mogelijkheden tot verandering hiervan. Mijn informanten zijn het er unaniem over eens dat verandering tot stand kan komen doordat vrouwen zich verder ontwikkelen/emanciperen. Vrouwen zouden volgens hen beter geschoold moeten worden en meer moeten gaan betekenen op de arbeidsmarkt en in de politiek. Na enig literatuuronderzoek bleek dat deze mogelijkheden vooral liggen in één bepaalde *tool* dat deze verandering kan genereren. Deze *tool* is empowerment, ik heb vervolgens in kaart gebracht of deze verandering in Cusco de grootste kans van slagen heeft door het toedoen van de plaatselijke katholieke kerk of door het toedoen van een NGO, zoals Fairplay. Fairplay blijkt de meeste kans van slagen te hebben doordat het de vrouwen het sterkst aanzet tot empowerment vanwege haar driedimensionale aanpak.

5.2) Evaluatie onderzoeksresultaten

5.2.1) De invloed van gender in Cusco

Gender als ordeningssysteem schetst de contouren voor de verklaring van het hoge percentage alleenstaande moeders in Cusco. Mijn onderzoek laat zien dat het wel of niet kunnen voldoen aan de sekseverwachtingen in patriarchaal Cusco bepalend zijn voor de manier waarop mannen en vrouwen invulling geven aan hun leven. Vooral het niet kunnen voldoen aan deze verwachtingen, door aanhoudende armoede in Cusco, lijkt van sterke invloed te zijn op het hoge percentage alleenstaand moederschap.

De verwachtingen van de man om voor het vaderschap alles behalve een ‘mietje’ en dus ‘macho’ te zijn om vervolgens vanaf het vaderschap een ‘goede man’ en kostwinner te zijn, lijken het meest invloedrijk. Dit aangezien de aanhoudende armoede in Cusco deze ‘macho’s’ niet voldoende in staat stelt om een goede kostwinner te zijn. De mannen blijven in

het voorvaderlijke stadium van macho. Zowel de mannen als vrouwen hebben er voordeel bij om dit ook zo te benoemen. De man kan niets aan zijn gedrag doen, hij is nu eenmaal macho net als zijn bierdrinkende vrienden en de vrouw kan er niets aan doen dat haar man haar niet goed behandelt of bij haar weggaat, want hij is nou eenmaal macho.

Vanwege deze wederzijdse acceptatie lijkt verandering in deze patronen een onbegonnen zaak, toch heb ik laten zien dat dit niet het geval hoeft te zijn. Volgens mijn onderzoek kan de oplossing schuilen in de empowerment van vrouwen. Doordat de vrouwen zich losmaken uit de machtsstructuren van hun gezin waarbinnen ze gedomineerd worden door mannen, kunnen vrouwen verder kijken. Vrouwen leren door financiële onafhankelijkheid, zelfstandig en met zelfvertrouwen in hun eigen kunnen heel anders tegen veel zaken aan te kijken. De vrouwen emanciperen en zetten een beweging in gang die van heel minimaal lokaal uiteindelijk tot nationaal niveau en zelfs mondiaal niveau kan groeien.

Deze conclusies samen maken inzichtelijk welke aspecten van de cultuur in Cusco bijdragen aan het hoge percentage alleenstaande moeders en maken het zelfs mogelijk een voorzichtige voorspelling te doen over de mogelijke haalbaarheid van verandering. De opgeleverde resultaten zijn waardevol omdat ze naast inzicht in een bestaande situatie iets zeggen over de mogelijkheid tot verandering.

5.2.2) Verandering

Fairplay heeft als NGO niet het doel om verandering in de vorm van herziene genderverwachtingen te genereren. Fairplay wil het leven van de alleenstaande moeders en kansarme gezinnen in Cusco draaglijker maken. Fairplay slaagt in dit doel doordat alle werknemers van Fairplay er financieel aanzienlijk op vooruit gaan. Dit maakt de vrouwen onafhankelijk en zorgt ervoor dat ze minimaal in hun primaire levensbehoeften kunnen voorzien. Tevens geeft Fairplay deze vrouwen een gevoel van eigenwaarde. Dit gevoel van eigenwaarde is het begin van empowerment. Daarnaast werkt Fairplay mee aan een gevoel van solidariteit onder de vrouwen door het benadrukken van een gedeeld verleden. Deze solidariteit aangevuld met genoeg zelfvertrouwen zorgt ervoor dat de vrouwen een groepsgeest uitademen die aan de wieg van verandering staat. Fairplay emancipeert en empowert deze vrouwen en levert zo, als is het minimaal, een bijdrage aan verandering van de bestaande opvattingen over mannen en vrouwen in Cusco. Dat de vierentwintig leraressen van Fairplay vol zelfvertrouwen en geëmancipeerd in het leven staan is een voorbeeld voor andere alleenstaande moeders in Cusco. Zo wordt taalschool, na taalschool momenteel door vrouwen opgezet in Cusco.

Naast deze rol van Fairplay heb ik gekeken naar de mogelijkheid tot verandering door het toedoen van de katholieke kerken in Cusco. De kerken bleken zowel een positieve als negatieve invloed te hebben op het bereiken van seksegelijkheid in Cusco. Negatief in de zin van dat ze het ‘macho’ gedrag niet afkeuren en positief doordat ze de vrouwen steunen met de inhoud van de preken en de niet afwijzende houding. Buiten dit psychologische aspect bieden de katholieke kerken in Cusco echter geen aanzet tot verandering van de huidige sekseongelijkheid.

5.3 Eindconclusie

Mijn onderzoek toont aan hoe belangrijk en vormgevend de opvattingen over gender zijn in Cusco. Gender bepaalt in grote mate de contouren van de samenleving. Voor Cusco betekent dit onder andere sekseongelijkheid ten nadele van de vrouwen. Tevens laat mijn onderzoek zien wat er gebeurt wanneer er niet aan genderverwachtingen voldaan kan worden door bijvoorbeeld economische invloeden. Door in te zoomen op de mogelijkheid tot verandering door middel van empowerment stimuleer ik het inzicht in het belang van NGO's zoals Fairplay.

Fairplay bleek in vergelijking tot de plaatselijke katholieke kerk de grote kanshebber tot het genereren van meer seksegelijkheid. Deze verandering zou tot stand kunnen komen door het succesvol empoweren van vrouwen. Empowerment en emancipatie van vrouwen zouden dus aan het begin kunnen staan van meer seksegelijkheid in Cusco. Hopelijk moedigt deze conclusie aan tot burgerinitiatieven om bijvoorbeeld een NGO zoals Fairplay te beginnen. Het kleinste verschil, is tenslotte ook een verschil.

-Leeftijd:

-Opleidingsniveau:

-Afkomst: stad/platteland:

-Hoeveel kinderen plus leeftijden:

-Burgerlijke staat:

-Werkzaam als:

- 1) Waar is de vader van kind/kinderen op dit moment?
- 2) Wanneer zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 3) Waarom zijn jullie uit elkaar gegaan?

- 4) Waarom is volgens jou het alleenstaande moederschap veelvoorkomend in Cusco?
- 5) Welke factoren kun je opnoemen die bijdragen aan het hoge aantal alleenstaande moeders in Cusco?
- 6) Wat is hierbij de rol van machismo, en kun je machismo omschrijven?
- 7) Wat is hierbij de rol van armoede?

- 8) Ben je religieus?
- 9) Welk geloof?
- 10) Wat betekent het geloof voor jou?
- 11) Het katholieke geloof ziet wereldwijd een getrouwde man en vrouw met kinderen als een ideale familie, heeft dit invloed op het leven in Cusco?
- 12) Hoe kan het dat de gemeenschap van Cusco het accepteert dat gezinnen uit elkaar vallen?

-Leeftijd:

-Opleidingsniveau:

-Afkomst: stad/platteland:

-Hoeveel kinderen plus leeftijden:

-Burgerlijke staat:

-Werkzaam als:

- 1) Waar is de vader van het kind/de kinderen op dit moment?
- 2) Wanneer zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 3) Waarom zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 4) Waarom is volgens jou het alleenstaande moederschap veelvoorkomend in Cusco?
- 5) Hoe kan het dat de gemeenschap van Cusco het accepteert dat gezinnen uit elkaar vallen?
- 6) Is er in Cusco sprake van machismo?
- 7) Kun je mij omschrijven wat machismo is?
- 8) Ben je religieus?
- 9) Welk geloof?
- 10) Wat betekent het geloof voor jou?
- 11) Is volgens jou het katholieke geloof tegen onnatuurlijke geboortebeperving?
- 12) Zo, ja hoe belangrijk is dit voor jou?
- 13) En hoe belangrijk is dit in Cusco?
- 14) Het katholieke geloof ziet wereldwijd een getrouwde man en vrouw met kinderen als een ideale familie, heeft dit invloed op het leven in Cusco?

-Leeftijd:

-Opleidingsniveau:

-Afkoms stad/platteland:

-Hoeveel kinderen plus leeftijden:

-Burgerlijke staat:

-Werkzaam als:

- 1) Waar is de vader van kind/kinderen op dit moment?
- 2) Wanneer zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 3) Waarom zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 4) Waarom is volgens jou het alleenstaande moederschap veelvoorkomend in Cusco?
- 5) Welke factoren kun je opnoemen die bijdragen aan het hoge aantal alleenstaande moeders in Cusco?
- 6) Wat is hierbij de rol van machismo, en kun je machismo omschrijven?
- 7) Wat is hierbij de rol van armoede?
- 8) De rol van werkloosheid?
- 9) Alcoholisme ?
- 10) Corruptie?

- 11) Ben je religieus?
- 12) Welk geloof?
- 13) Wat betekent het geloof voor jou?
- 14) Het katholieke geloof ziet wereldwijd een getrouwde man en vrouw met kinderen als een ideale familie, heeft dit invloed op het leven in Cusco?
- 15) Hoe kan het dat de gemeenschap van Cusco het accepteert dat gezinnen uit elkaar vallen?

Bijlage IV

Interviewschema I/ 2^e groep informanten (10 t/m 15 maart 2008)

-Leeftijd:

-Opleidingsniveau:

-Afkoms stad/platteland:

-Hoeveel kinderen plus leeftijden:

-Burgerlijke staat:

-Werkzaam als:

- 1) Waar is de vader van kind/kinderen op dit moment?
- 2) Wanneer zijn jullie uit elkaar gegaan?
- 3) Waarom zijn jullie uit elkaar gegaan?

- 4) Waarom is volgens jou het alleenstaande moederschap veelvoorkomend in Cusco?
- 5) Welke factoren kun je opnoemen die bijdragen aan het hoge aantal alleenstaande moeders in Cusco?
- 6) Wat is hierbij de rol van machismo, en kun je machismo omschrijven?
- 7) Wat is hierbij de rol van armoede?
- 8) De rol van werkloosheid?
- 9) Alcoholisme ?
- 10) Corruptie?

- 11) Ben je religieus?
- 12) Welk geloof?
- 13) Wat betekent het geloof voor jou?
- 14) Het katholieke geloof, ziet liever een complete familie, heeft dit invloed op het leven in Cusco?
- 15) Hoe kan het dat de gemeenschap van Cusco het accepteert dat gezinnen uit elkaar vallen?

- 1) Welk belang had religie voor jou toen jouw leven het allerswaarst was?
- 2) Heb je ooit getwijfeld aan het bestaan van God?
- 3) Is het moeilijk om alleenstaande moeder te zijn binnen een kerk die de voorkeur geeft aan twee oudergezinnen?
- 4) Waarom wel, niet?
- 5) Voel je ooit schuldig tegenover de kerk, je geloof vanwege bijvoorbeeld seks voor het huwelijk?
- 6) Voel je je welkom als alleenstaande moeder in de katholieke kerk?
- 7) Waarom wel, niet?
- 8) Helpt de katholieke kerk alleenstaande moeders, moreel/ financieel?
- 9) Op welke wijze?
- 10) Voel je je geaccepteerd door de samenleving van Cusco?
- 11) Ben je ooit geweigerd voor baan, school of iets anders vanwege het feit dat je een alleenstaande moeder bent?
- 12) Wordt er in Cusco veel geroddeld over alleenstaand moederschap?
- 13) Zo ja, waar bestaat deze roddel uit?

Bijlage VI

Voorbeeld van interviewrooster

10-15 maart 2008

Entrevista 'Las mujeres fuertes de Cusco'

10-03-2008 hasta el 14-03-2008

Lunes

15:15 Maritsa Hanco Cruz
16:00 Hilda Huilleas Amahe
16:45 Anatolia Latove Peralta

Martes

15:15 Ecdee Olivera
16:00 Rocio Caceres Espinoza
16:45 Rosa Maria Eltaman

Miercoles

15:15 Yanine Perez Carreow
16:00 Karensky Rondan Farjan
16:45 Adaluz Rondan Baca

Jueves

15:15 Maria J. Rondan Farjan
16:00 Antonia Aldagabal Flores
16:45 Maricenela Copa Mejia

Viernes

15:15 Mary Luz Huallparimachi Quispe

Bijlage VII

Ter illustratie: enkele uitgewerkte interviews

(informanten zijn geanonimiseerd)

Interview: Jantina

donderdag 7 februari 2008

(Gebruikt interviewschema: I)

Jantina is praktijklerares Spaans bij Fairplay sinds februari 2006. Alleen de moeders die meer dan 75% goed hebben op de grammatica toets mogen grammatica les geven, vertelt ze. Jantina hoort hier dus niet bij. Jantina is een alleenstaande moeder van 32 jaren oud, ongehuwd en woont bij ouders in de wijk San Sebastian in Cusco met twee kinderen, een dochter van zes en een zoon van 13 jaren oud. Jantina voorziet zichzelf en haar twee kinderen in onderhoud door haar werk bij Fairplay. Jantina heeft gestudeerd aan de universiteit maar heeft dit niet afgemaakt. Ze werd verliefd en al snel zwanger..de vader in kwestie heeft Jantina verlaten in 2002, vanwege vele problemen. Hij was een alcoholist en werkte niet altijd. Zorgde voor veel spanningen en op een dag is hij er vandoor gegaan. Ze hebben zo nu en dan contact als Jantina vraagt om geld om kleding te kunnen kopen voor hun kinderen. Standaard antwoord de man in kwestie geen werk en dus geen geld te hebben. Jantina maakt zich hier allang niet meer druk om, heeft toch geen nut. Volgens Jantina hebben de mannen geen respect voor de vrouwen.

Ze zijn nooit getrouwd omdat de liefde snel over was en houden van geen optie. Wel beweert Jantina dat ook hij katholiek is. Jantina is ook katholiek en gaat elke zondag naar de

kerk. Jantina ziet in God een beschermer van de wereld en dus ook van haar zelf. Ze put troost en kracht uit dit idee. Ze noemt zichzelf meerdere keren een 'gelukkig katholiek'. Jantina is helemaal vol van de paus als vertegenwoordiger van God op aarde. Ze weet welke landen JPII allemaal heeft bezocht en spreekt vol lof over Johannes Paulus de II. Ook weet ze de naam van de huidige paus. Ze weet veel te vertellen over katholieke sacramenten al heeft ze zelf nooit communie gedaan, haar ouders zijn niet erg katholiek, dus dit is niet automatisch doorgegeven.

Veel vrouwen in Cusco zijn alleenstaande moeders (80%), Jantina wijdt dit aan het machismo dat volgens haar heel sterk heerst in heel zuid Amerika, maar vooral Peru. De man bepaalt of de vrouw wel of niet werkt, wel of geen anticonceptie gebruikt. Dit laatste intrigeert mij in het bijzonder. De kerk schrijft voor om geen onnatuurlijke anticonceptie te gebruiken, dit voorschrift wordt niet nageleefd omdat de kerk dit voorschrijft maar omdat de man dit zo wil. Mannen denken dat als je aan de anticonceptie bent als vrouw, je dus vreemd gaat. Terwijl volgens Jantina bijna alle mannen zelf vreemd gaan en de vrouwen niet. Eigenlijk heeft Jantina geen goed woord over voor de mannen in Peru. Ze liegen allemaal en gaan er vandoor als ze er genoeg van hebben zonder nog voor eigen kinderen te zorgen.

De vrouwen die zelf vroeg moeder worden en door hun moeder alleen met de woorden 'doe voorzichtig' het seksuele leven zijn ingestuurd, geven hun dochters wel het advies van anticonceptie mee volgens Maria (woon ik mee in huis) en Jantina. (Ondanks katholieke geloof). Volgens Jantina is dit wel tegenstrijdig met het geloof, maar is de economische en lichamelijke gezondheid belangrijker op dit punt dan wat het geloof voorschrijft. Onder gemoderniseerde vrouwen in Cusco is dit volgens haar geen taboe, eerder gemeengoed. Eerdere generaties die meer traditioneel zijn, zien dit volgens Jantina anders. Zelf heeft de destijds geen anticonceptie gebruikt omdat haar moeder haar alleen met een doe voorzichtig op pad had gestuurd, niet vanwege religieuze overtuigingen. Haar moeder heeft wel gedeeltelijk traditie/ geloof als oorzaak voor haar beperkte informatie. 'Seks was toen natuurlijk nog in de taboesfeer.'

Het echte probleem qua alleenstaand moederschap en de vele kinderen die niet te verzorgen zijn, zit hem volgens Jantina in het machismo. Zelfs bij een officiële scheiding komt de man er nog vanaf met een 'no trabajo, no dinero'. Het juridische bewind in Cusco dwingt de mannen niet tot het betalen van alimentatie. Een advocaat is voor de alleenstaande moeders niet haalbaar vanwege de materiaal kosten voor een pro deo advocaat. Jantina zegt dat het leven zoals het nu is grote voordelen heeft. Geen alcoholist meer in huis en geen spanningen. Wel mist ze een vader voor haar kinderen en een persoon waar ze haar alle

daagse dingen mee kan delen. De situatie nu, noemt ze eerst 'mejor' maar later 50/50. het is natuurlijk ook een verlies-verlies situatie. Ze ziet zichzelf wel als een sterke onafhankelijke vrouw, die toch maar even haar eigen boontjes dopt.

Jantina ziet niets in een Europese man, ze voelt zich niet aangetrokken tot deze toch wel erg witte en verlegen mannen. Ze wil op dit moment niet samenwonen, misschien over twee jaar een keer. Eerst wil ze iemand ontmoeten waarvan ze kan houden, geen onzekere, onverantwoordelijke seksuele avonturen meer voor haar. Haar beide kinderen zijn wel van dezelfde vader. Als ze nu weer seksueel actief zou worden zou ze direct anticonceptie slikken, ongeacht wat de partner wil of wat de paus hiervan vindt. Het leven met twee kinderen als alleenstaande moeder valt haar zwaar! Alle mogelijke vormen van anticonceptie zijn makkelijk verkrijgbaar in Cusco en de moeders van fairplay kunnen er van alles over vertellen. Van spiraal, pil, condoms tot implantaten. Kennis en beschikbaarheid zijn het probleem in elk geval niet.

Het is volgens Jantina normaal dat de man er gewoon maar vandoor gaat vanwege het machismo, deze cultuur ontnemt de man al zijn verantwoordelijkheden en hij kan gewoon met een andere vrouw verder gaan. Aan hem worden nooit vragen gesteld, het is de vrouw die zich met alles moet verantwoorden en moet luisteren.

Interview: Petra
2008

vrijdag 15 februari

(Gebruikt interviewschema: II)

Petra is een alleenstaande moeder van 26 met een zoon, J van zes die leermoeilijkheden heeft en heen erg druk is. Hij loopt behoorlijk achter bij zijn leeftijdsgenoten. Petra huurt een kamer sinds ze voor Fairplay werkt, hiervoor kon ze dit niet betalen en woonde ze in huis van rijkere Peruaanse vrouw, Christy, waar ze 5 dagen in de week schoonmaakte. Deze vrouw was een lange tijd als familie voor haar en een goede omgeving voor haar en haar zoon. Deze vrouw vertrok naar Arequipa met haar man en Petra kwam in aanraking met Fairplay. De biologische moeder van Petra ontkende haar hele leven dat ze moeder en dochter waren. Haar biologische moeder kreeg nieuwe echtgenoot en kinderen, deze werden als koninginnen behandeld. Zij moest echter altijd hard werken en mocht haar moeder alleen maar tante noemen. Toen Petra haar moeder hiermee confronteerde op latere leeftijd, zei deze gewoon dat ze Petra nooit gewild had. Ze deed altijd lelijk tegen haar en haar zoon. Later ging Petra bij een rijke vrouw wonen om op huis te passen en deze schoon te maken en daarna Fairplay. Petra heeft geen

afgeronde opleiding vanwege geen geld, geen relevante werkervaring. Slechts schoonmaakster en oppasser geweest.

Haar partner, vrachtwagenchauffeur, die ook de vader van J is, is bij haar weggegaan in overleg toen J twee was. Ze zijn nooit getrouwd geweest, aangezien Petra al snel wist dat ze met deze man niet verder wilde. Hij was geen vaderfiguur voor J en schold veel. Geen alcohol of geweldsproblemen. Hij woont en werkt in cusco, maar betaald niet mee aan de opvoeding van J. dit is omdat Petra en hij samen een stuk grond hebben gekocht die ze aan het afbetalen zijn. Al zijn salaris gaat naar de afbetaling van dit stuk grond. Petra gaat er waarschijnlijk nooit wonen, maar verkoopt het niet omdat hij dit niet wil. Hij wil zijn deel niet verkopen aan haar omdat hij niet wil dat zij met een andere man dit stuk grond gaat bebouwen en zij wil niet geheel verkopen omdat hij ook aandeel en dus zeggenschap heeft.

De man in kwestie is in november 2005 ergens anders gaan wonen en tracht nog regelmatig de relatie te herstellen. Petra wil dit niet omdat hij geen echte vaderfiguur kan zijn voor J, soms twijfelt ze, aangezien samen leven misschien beter is voor J. Aan zichzelf denkt ze niet en haar overwegingen hebben niets met liefde te maken.

Volgens Petra zijn cuscanen allemaal katholiek uit gewoonte en traditie. Omdat de ouders dit zijn en omdat het land katholiek fungeert, als niet katholiek is het niet mogelijk om te trouwen bijvoorbeeld. Ook zijn volgens haar veel mensen katholiek omdat er in cusco vele feesten verbonden zijn aan dit geloof. En deze feesten betekenen gezelligheid. De opkomst van het evangelistische geloof ziet ze wel zitten. Dit geloof dwingt de mannen tenminste minder te drinken en meer verantwoordelijkheden te nemen. Zelf twijfelt ze wel eens om niet mormoon te worden, maar dan bedenkt ze zich dat ze altijd katholiek zal zijn in haar hart. Ze kan zich niet voorstellen dat mensen niet in God geloven, al twijfelt ze heel af en toe zelf ook wel eens. Maar in God geloven maakt volgens haar het leven makkelijker, je kunt altijd in de kerk terecht met je smeekbedes, naar wie moet je anders gaan. Naar de kerk gaat ze af en toe en vanaf haar 15^e ontvangt ze al geen hostie meer. Communies niet afgemaakt en niet getrouwd dus geen rechten meer.

Het probleem van de alleenstaande moeders en de gevlogen mannen ziet Petra net als Jantina in het licht van de machocultuur die hier heerst. De man is degene die bepaald wat er gebeurt, niet goedschiks dan met geweld. Mannen denken niet na, maken vrouwen zwanger en als ze niet voor vrouwe en kind kunnen zorgen dan lopen ze er gewoon voor weg. Vervolgens zit zij met het probleem en hij kan gewoon verder gaan met zijn leven. Volgens Petra is er veel geweld jegens vrouwen en is dit binnenshuis heel gewoon. Ook Petra noemt

dat mannen niet willen dat hun vrouwen anticonceptie gebruiken omdat dit een vrijbrief tot vreemdgaan zou zijn.

Anticonceptie weigeren vanuit religieuze overtuigingen is volgens Petra minimaal geworden in deze tijd, ze noemt de Cuscanen geen echte katholieken, het is meer een halve levenswijze die in de cultuur zit. Geen streng reglement, alle cuscaanse vrouwen weten wel dat de katholieke kerk het gebruik hiervan afkeurt, maar goed, niemand wil toch meer dan 4 kinderen. Ziekenhuizen zijn de instanties die al jaren gebruik anticonceptie aanmoedigen en de middelen hiertoe verstrekken.

Als reden waarom je het niet zou gebruiken geeft Petra aan dat de man hierin in een grote rol speelt en het idee dat je dik wordt van de pil is ook niet populair. Toen ze samenwoonde met haar partner stopte ze wel direct met de pil, ook vanuit het religieuze idee dat dit zo hoort. Na dat J geboren was ging ze binnen jaar weer verder met de pil. Ze denkt dat tegenwoordig de helft van de mannen hun vrouwen geen anticonceptie toestaat, vanwege de vrijbrief tot vreemdgaan.

In heel Peru is het normaal dat de man geen verantwoordelijkheden neemt ten opzichte van zijn gezin. Er zijn geen strikte wetten die de man verplichten tot alimentatie en een advocaat is onbetaalbaar. De mannen zijn katholiek als ze in de kerk zijn, maar daarbuiten zijn het schoften. Hypocriet dus... de ouders van deze mannen bemoeien zich er ook nauwelijks mee aangezien zij voor een kleinkind/kleinkinderen minder hoeven te zorgen. Als je slecht voor je kleinkinderen zorgt zijn er al snel praatjes, niemand wil dit. Het is moeilijk als je arm bent om goed voor je kleinkinderen te zorgen. Als je er niet meer voor hoeft te zorgen is er ook geen kans op geroddel meer. (functie roddel).

Petra wil haar zoon wel laten dopen aangezien dit zijn perspectieven verbetert en het verhaal gaat dat hij dan eindelijk een keer rustig zou worden. Ze gelooft dit wel en ook weer niet. Je hebt veel mensen nodig die peettante, vader etc zijn in de kerk, dit ziet ze als een probleem.

Interview: Nelly

22-

02-2008

(Gebruikt interviewschema: II)

Nelly is een alleenstaande moeder van 33 met 5 kinderen. (respectievelijk 2, 4, 7, 10 en 12 jr). Ze leeft sinds anderhalf jaar alleen met al haar kinderen in een andere wijk dan haar ouders. De reden hiervoor is dat ze grote problemen heeft gehad met haar ouders en vooral andere

broers en zussen die haar niet wensten omdat ze zoveel kinderen had en dus haar ouders veel geld kostte. Volgens haar is dit niet het geval en aten haar kinderen alleen de lunch op kosten van haar ouders. Dit lijkt vrij onwaarschijnlijk aangezien ze 5 jaren heeft gestudeerd (en studeren hier veel geld kost) en twee jaren daarna werkloos is geweest in haar beroep (lerares basisschool) en dus alleen slecht betaalde baantjes had. Als ze nu haar familieleden tegenkomt in de straat, doen deze alsof ze haar niet zien. Een korte tijd woonde ze in het huis van haar partner en ook even samen. Maar voornamelijk woonde ze met haar kinderen bij haar ouders in huis net als haar 2 broers en haar zus wat voor frictie zorgde.

De relatie met de vader van de kinderen ging alles behalve goed en Nelly's ouders wilden niet dat de vader van haar kinderen zijn kinderen zag. Dit liep zover uit de hand dat tijdens een feestje bij haar eigen familie broers en haar vader met teveel drank op ruzie gingen maken met zijn familie (woonden tegenover hen) met een heuse vechtpartij tot gevolg. Later kwamen Nelly's broers te pas en te onpas langs om te kijken of de vader van haar kinderen er was om hem in elkaar te slaan. Heel erg duidelijk over het waarom van deze haat tegen de vader van haar kinderen is Nelly niet, na drie keer vragen nog niet. Als ik vraag naar de reden van hun scheiding geeft ze aan dat hij meer van zijn moeder hield dan van haar en de kinderen, geen alcoholist of ander soort van onman. Ze noemt hem een hele goede man en ze is blij dat hij twee keer per maand de kinderen (de oudste 3) ophaalt om leuke dingen mee te doen. Ook betaalt hij mee in hun onkosten, zijn werk wisselt vaak en is vaak onstabiel dus veel geld levert het niet op, maar het helpt. Nelly vindt het jammer dat haar man alleen maar aandacht heeft voor de oudste kinderen (zonen) en niet voor de jongste (dochters). Ze ziet de oorzaak ervan in het feit dat hij gedurende 2 jaren voordat ze definitief uit elkaar gingen, deze drie bij zich had wonen.

Waarom mannen in cusco hun vrouwen in de steek laten? Eenvoudig zegt, ze. De heersende machocultuur hier. De mannen wordt geen verantwoordelijkheid geleerd en gaan er vandoor als de situatie hun niet meer aanstaat. Vaak zijn deze mannen zelf ook opgegroeid in gezin waar dit zich heeft afgespeeld, hun vaders zijn er ook vandoor gegaan voor makkelijker leven, andere vrouwen of uitzichtloze situaties vanwege alcoholisme en ernstig lichamelijk misbruik van de vrouwen. De meeste vrouwen durven volgens Nelly deze mannen niet te weigeren als deze weer op de stoep staat. Gelukkig verandert er veel in de stad, zegt ze. De vrouwen moeten tegenwoordig ook de deur uit om te werken en dit verschuift deze machismo patronen. De man is niet meer de enige met alle kennis in huis en de vrouw leert van de buitenwereld dat ze voor zichzelf op moet komen. Op het platteland blijft deze ontwikkeling ernstig achter en hier is de man de baas, zoals zijn vader dat ook thuis was.

Vrouwenmishandeling en ontnemen van rechten is heel normaal in echte machismo huishoudingen. De vrouw mag niet de deur uit, en geen anticonceptie nemen, als vrijbrief tot vreemdgaan. Deze vrouwen studeren niet, hun vader zet ze alleen aan het werk thuis. Zonder enige kennis van zaken worden deze vrouwen de vrouwen van machismo mannen die patroon voortzetten. Nelly is erg blij dat deze patronen in de stad behoorlijk aan het veranderen zijn nu.

Op de vraag wat religie voor haar betekent, zegt Nelly dat ze naar de kerk gaan niet nodig vindt. Alle kerken hier representeren verschillende heiligen en volgens Nelly is er maar 1 God, dus heeft ze een afbeelding van 1 heilige thuis en gebruikt ze dit als altaar. Haar kinderen doen dit ook. Ze is zelf katholiek omdat haar ouders zeer streng katholiek zijn en dit van haar verlangden toen ze nog een kind was, ze weet niet anders. Het is een gemeengoed van de hele familie. De mannen in Cusco noemt ze ook katholiek maar is alleen maar een woord, heeft geen enkele betekenis. De mannen gaan voor de feesten met veel alcohol en lekker eten. Ze leven in geen geval als katholieken. Nelly kan zich niet voorstellen dat ik geen geloof heb. Ze denkt dat het leven mooier en makkelijker is met een God die je bijstaat. Voor haar is het logisch dat God bestaat. Al gelooft ze niet in vele zaken die de katholieke leer haar voorhoudt.

De reden waarom ze 5 kinderen heeft gebaard ligt dan ook niet enkel in haar katholieke geloof. Ze geeft aan dat ze ontzettend graag veel kinderen wilde en toen ze eenmaal een partner had anticonceptie geen optie was. Dat abortus illegaal is vindt ze logisch, God schenkt je kinderen het is niet goed hier afstand van te doen. (deze gedachte leeft ook in Giovana). De reden waarom ze geen anticonceptie gebruikte was dus haar kinderwens, een beetje het idee van als God dit wil, wie ben ik om te weigeren en tevens de angst op allerlei ziekten/infecties en zelfs kanker zou je van het gebruik van anticonceptie kunnen krijgen. Ook geeft ze aan geen tijd te hebben gehad om naar een ziekenhuis te gaan voor anticonceptie. Het lijkt mij nog steeds een mogelijkheid dat haar partner het niet wilde, maar goed.

Anticonceptie is volgens Nelly zeer geaccepteerd, en de katholieke leer speelt hier volgens haar niet echt meer een grote rol in. Behalve misschien de gedachte dat als God wil dat jij kinderen hebt, je dit moeilijk kunt dwarsbomen.

Ze begint vervolgens te vertellen dat ze heel veel kritiek kreeg op het feit dat ze kinderen heeft, er werd veel over geroddeld in haar buurt en ze werd er vaak op aangesproken. Waar was haar waardigheid wel niet? Zoveel kinderen zou ze toch nooit kunnen voeden? Erg veel kritiek kreeg ze en soms durfde ze niet met haar kinderen de straat op. Nu voelt ze nog wel eens dat ze zou willen liegen als mensen haar vragen hoeveel

kinderen ze heeft. Met behulp van een opvanghuis voor de jongste, geld van Fairplay en haar partner zegt ze rond te kunnen komen, maar een studie voor alle vijf wordt natuurlijk lastig. Dit vindt ze ook niet makkelijk, soms had ze liever minder kinderen gehad, maar ja dat gaat natuurlijk niet.

De gemeenschap van Cusco accepteert het machismo omdat het onderdeel van de cultuur is, de mannen wordt geen verantwoordelijkheid geleerd en wordt ook geen verantwoordelijkheid van verlangd. Wel is er dus een verschuiving merkbaar doordat de vrouwen niet alleen maar meer binnenshuis verkeren.

Ok... de reden waarom familie tegen de vader van haar kinderen is, is omdat ze hebben gezien dat hij haar misbruikte (fysiek). Weet dit via Melissa, maar beantwoord mijn vraagtekens. Fanny heeft me verteld dat Nelly in de meest armoedige, erbarmelijke omstandigheden leeft en dat bezoeken geen slim idee is.

Interview: Miriam

25-02-2008

(Gebruikt interviewschema: II)

Miriam is een alleenstaande moeder van 42 jaar. Ze heeft een dochter van zes die in april zeven wordt. Miriam heeft de middelbare school afgemaakt en daarna een opleiding tot administratief medewerkster afgemaakt, echter geen werk. Miriam heeft een klein kamertje in het huis van haar ouders. Er staan twee bedden en een bureautje, Miriam haalt er nog snel even een bezem doorheen, wat nodig leek. Ik neem plaats achter het bureau om te schrijven en Miriam neemt plaats op het bed van haar dochter. Onmiddellijk zie ik een poster van de kerk van de mormonen, interessant dus. Miriam is nooit getrouwd geweest omdat ze vroeg bij haar man is weggegaan. Ze zegt dat dit was omdat zij veel werkte en geen goede partner voor hem was. Ook legt ze kort uit dat zijn karakter totaal veranderde toen zij zwanger was, maar meer wil ze hier niet over kwijt. Nu ziet ze de vader van haar dochter 1 x per maand voor haar dochter en hij betaalt een kleine vergoeding voor haar onkosten. Ze hebben een document opgesteld waarin de afspraken vermeld staan.

De machocultuur in Cusco houdt ze verantwoordelijk voor de vele problemen en alleenstaande moeders. Een interessant aspect hiervan is dat volgens Miriam de vrouwen hieraan bijdragen doordat ze hun zonen geen verantwoordelijkheden bijbrengen. De dochter mag alle klusjes opknappen. (ook bij Lourdes aan tafel was het haar dochter die de borden

wegzette van haarzelf en haar broertjes, kan toeval zijn). Vroeger was de situatie voor de vrouwen in Cusco verschrikkelijk. Het verbetert wel ietwat doordat de vrouwen wel de deur uit moeten om te werken. Vroeger werkte alleen de man en was dus de baas, en de enige met kennis buiten de deur. In de dorpen zijn de situaties het slechtst, de mannen dwingen de vrouwen tot het krijgen van veel kinderen en anticonceptie is uit den boze vanwege een vrijbrief tot vreemdgaan. De man is daarentegen constant opzoek naar avontuurtjes en bezwangert zijn avontuurtjes om ze vervolgens in de steek te laten. Volgens Miriam dragen de vrouwen zelf bij aan de situatie want ze leren hun zonen hetzelfde te zijn als hun vader. Zonen krijgen geen huishoudtaken of verantwoordelijkheden. Vrouwen zouden volgens Miriam meer aan scholing moeten doen en buitenhuis werken. Dit zou de situatie volgens haar verbeteren. Ze voegt eraan toe dat het vroeger verschrikkelijk was, toen de vrouwen niet zoveel aan scholing deden en alleen maar thuis waren.

Van huis uit was Miriam katholiek, haar ouders zijn streng gelovig. Ze vertelt dat ze als kind al twijfelde aan dit geloof. Ze hield niet van het aanbidden van afbeeldingen en twijfelde aan het vieren van de heiligendagen en de sacramenten. Nadat ze haar kind kreeg vroeg ze zich af wat doe ik met mijn geloof? Haar broer was toen al gedoopt als mormoon en via hem werd ze ingewijd in de leer. Pas twee jaar geleden heeft ze zich gedoopt (heeft dus nog vier jaar geduurd). In cusco zijn er volgens haar 9 kerken en de missionarissen van deze wijk hebben hun handen vol, veel interesse dus. Ze voelt zich nu meer betrokken bij God dan toen ze katholiek was. Ze ging alleen naar de mis en dat was het. Nu is de zondag een hele belangrijke dag en ook de maandag komen ze bijeen voor bijbellen en werving nieuwe leden/geïnteresseerden. Ze mag ook de leer onderwijzen aan kinderen, waar ze erg blij mee is. Ze gelooft in een beter leven na de dood en God betekent alles voor haar. Ze voelt zich veel beter nu ze mormoon is. De kerk omschrijft ze als actief en dynamisch, perfect voor haar. Volgens Miriam bekeren veel katholieken zich tot het evangelie omdat de katholieke kerk passief is en veel mensen tegen het aanbidden van afbeeldingen zijn (heb dit idd veel gehoord van de lerarrssen). Ook zijn de leefregels beter zoals het verbieden van het drinken van alcohol en geen seks buiten het huwelijk. Ze heeft het idee dat God luistert naar al haar gebeden..

Ze is ervan overtuigd dat vrouwen in cusco aan de anticonceptie zijn, als ze dit niet zijn zal dit niet zozeer vanwege religieuze overtuigingen zijn, eerder omdat de man het niet wil. Zelf is ze begrensd tot enkel seks binnen het huwelijk. Ze vertelt me tevens dat ze zich zorgen maakt om haar gezondheid, ze heeft iets met haar zenuwbanen/zenuwen. Brandnetels schijnen te helpen en ben uitgenodigd voor het bijwonen van de kerkdienst. Wat ik dus zeker ga doen, kerk 'Santa Ursula'.

Interview: Sonia

(Gebruikt interviewschema: II)

25-02-2008

Sonia is een 28 jarige alleenstaande moeder met een zoon van 6 jaren. Ze woont in een mooie woning bij haar ouders. Ze is opgeleid tot lerares, maar werken als lerares was moeilijk omdat de scholen corrupt zijn en zij geen geld had om elke maand voor haar baan te moeten betalen. Ze is niet getrouwd omdat de vader van Anga al getrouwd bleek te zijn met een andere vrouw en hiermee een gezin had. Hij heeft haar in de steek gelaten toen ze zwanger was, na een relatie van een jaar, en zegt dat Anga niet zijn kind is. Neemt er dus ook geen verantwoordelijkheid voor en betaalt niets. Een dna test kost 700 dolar en hij wil hier ook niet aan meewerken, een lastige situatie dus. Hij woont met zijn vrouw en kinderen in cusco.

Machismo is zeker aanwezig in Cusco volgens Sonia. Wel verbetert de situatie vergeleken met vroeger, de vrouw komt tegenwoordig wel het huis uit en moet vaak werken. Ook studeren meisjes nu, wat de zaak ook verandert. Maar alleen als je professioneel bent, in de zin van een redelijk inkomen hebt, kun je het je permitteren om de vader van je kinderen de deur uit te zetten. De mannen zijn vaak onverantwoordelijk en drinken veel bier, slaat zijn vrouw en kinderen en de vrouw kan geen kant op vanwege armoedige situatie. In dorpen is dit anders, de vrouwen werken niet en zien niet anders dan de binnenkant van hun woning. Het is traditie en de cultuur houdt zichzelf in stand. Het is normaal en gemeengoed om bij je man te blijven als deze je slaat, dit wordt je zelfs aangeraden door je eigen familie. Het is volgens Sonia een vorm van leven.

Als je alimentatie wilt ontvangen is dit zonder een huwelijk een ellenlang proces. Wel is het zo dat als dit eenmaal geregeld is en de man betaalt niet, de politie hem opzoekt en dwingt tot betaling of anders volgt gevangenis tot betaling. De politie is hier echter corrupt en werkt alleen hard en direct voor jou als je extra betaalt. Dit is omdat de salarissen heel laag liggen voor agenten.

Katholiek zijn betekent voor Sonia, geloven in God. Als je goede dingen doet als mens maak je God gelukkig. Sonia gelooft niet in de hel, wel in de hemel. De hel dat is het leven nu. Ze gaat soms naar de kerk, meestal met religieuze feesten en kerst. Ze houdt niet van katholieken omdat de meerderheid hypocriet is. Ze bidden in de kerk maar zodra ze de kerk verlaten hebben, liegen ze, stelen ze, slaan ze, drinken ze en gaan ze vreemd. Zowel de mannen als de vrouwen. God is voor haar de vader van de wereld.

Inderdaad weet ook Sonia (net als alle andere katholieke leraressen) dat anticonceptie gezien wordt als moord en tegen de wil van God in is. Toch zegt ook zij dat de huidige vrouwen in Cusco hier geen boodschap aan hebben. Als Cusco een goede economie had, zouden vrouwen hier wel gehoor aan geven. Nu is dit echter niet mogelijk, je wilt toch voor al je kinderen een kerstkado kunnen kopen? Veel ongewenste zwangerschappen wijdt Sonia aan het feit dat 15/16 jarige jongens na een avondje disco hun one night stand van dezelfde leeftijd bezwangeren. De mensen in Cusco zijn niet heel katholiek, ze zijn liberaal katholiek volgens Sonia.

Interview: Gamocha

26-02-2008

(Gebruikt interviewschema: II)

Gamocha is een alleenstaande moeder van 32 jaren. Ze heeft twee kinderen (respectievelijk 8 en 16) en woont in haar vaders huis. Ze hoeft hier alleen water en licht te betalen. Haar ouders zijn gescheiden en haar moeder woont sinds 9 jaren bij een nieuwe familie. Ook haar vader heeft sinds 3 jaren een nieuw gezin. Gamocha is enigkind en dit ziet ze als een van de aanleidingen waarom haar ouders gescheiden zijn. Haar moeder kon namelijk niet meer kinderen krijgen. Nog wel twee zwangerschappen met doodgeboren kinderen. Gamocha heeft gestudeerd voor verpleegster maar heeft dit niet afgemaakt. Ze heeft dit niet afgemaakt omdat ze zwanger werd van haar eerste op haar 16^e. haar moeder smeekte haar om kind te laten aborteren, maar dit wilde ze niet. De vader was en is een zeer geschikte man en trouwen en een gezin behoorden net als verpleegster worden tot haar dromen. Ze is echter niet met deze man getrouwd in eerste instantie omdat hij een andere religie heeft (protestants) en ten tweede omdat hij al vroeg een alcoholprobleem ontwikkelde. Dit alcoholprobleem is zeer ernstig en momenteel volgt hij therapie om van de alcohol af te komen. Hij wil namelijk heel graag weer samen met zijn vrouw en kinderen wonen. In tegenstelling tot de meeste andere verhalen is deze man geen machisto en een hele goede vader. Gamocha droomt van de dag dat hij van de alcohol af is en ze samen een gezin kunnen zijn en eindelijk kunnen gaan trouwen. Voordat ze bij FP werkte werkte ze als kapster in haar eigen salon wat niet veel opleverde. Ze is erg blij met haar baan als grammatica lerares. Wel droomt ze ervan om alsnog haar studie tot verpleegster af te gaan ronden.

Ze heeft het een paar keer weer geprobeerd met de vader van haar kinderen, waren gelukkige tijden totdat hij weer in zijn oude patroon verviel. Het was echt een goede liefdevolle vader als het goed ging, geen geweld etc. en hij hielp zelfs mee in de huishouden.

Dit is omdat hij vroeger toen hij zelf kind was zijn moeder altijd hielp, zijn vader was er niet, dus die machocultuur is aan hem voorbij gegaan. Het is ook de grootste wens van haar kinderen dat hun ouders weer een paar vormen. Vooral de jongste, als hem gevraagd wordt wat voor kado hij wil voor kerst, is dit standaard dat zijn ouders samen zijn.

Gamocha wil voor haar kinderen alleen de echte vader en geen andere man. Als het niet werkt, blijft ze gewoon alleen met haar kinderen en huisdieren. Geen nieuwe families zoals ze zelf heeft meegemaakt, dat nooit. Haar eigen vader heeft ze veel moeite mee, als hij niet bij nieuwe familie is en thuis is dan moet ze van hem schoonmaken en kleren wassen totdat ze erbij neervalt. De sfeer is dan erg gespannen omdat ze hier geen zin aan heeft en gewoon wil slapen of andere dingen wilt doen.

De machocultuur kan bestaan omdat de vrouwen geen informatie krijgen/kregen. Vaak komen de machistos en mishandelde vrouwen zelf ook uit verscheurde families. De vrouwen worden vaak thuis ook geslagen door hun vader/broers en later als vanzelfsprekend door hun partner die dit ook gewend is van thuis. Gamocha heeft niet het idee dat dit veel veranderd. Wel worden de zaken beter voor vrouwen doordat vrouwen studeren en dus informatie verzamelen. De gezinnen hebben vaak 5/6 kinderen omdat de man dit wil. Vaak blijft een vrouw bij de eerste jongen/man die haar bezwangert zonder dat ze een stabiele relatie hebben, zorgt ook voor veel problemen. In de dorpen is de situatie het ergst omdat de vrouwen daar helemaal geen informatie krijgen doordat ze niet deelnemen aan de buitenwereld. Gamocha leert haar zonen om geen machisto te zijn, beide kinderen moeten helpen met de was.

Voor Gamocha is het katholieke geloof een innerlijke spirituele kracht. Het geloof heeft ze als gebruik overgenomen van haar ouders. Ze vindt het niet nodig om naar de kerk te gaan. Vroeger smeekte ze God om van alles, nu zegt ze dankjewel voor alles wat ze heeft. Ze is vreselijk vol van haar dochter die als 16-jarige al aan de universiteit mag beginnen en accountancy gaat studeren om daarna psychologie te gaan studeren om geestelijk achtergestelde kinderen te helpen. Ze heeft haar kinderen de keus gelaten welk geloof ze wensen. Want volgens haar gaan de verschillende religies in de wereld om hetzelfde.

God is alles voor haar, het is geen persoon, het is een gevoel in alle dingen. Ze heeft een poster van de kruisiging van Jezus aan de wand om haar te herinneren aan het feit dat Jezus heeft bestaan en welke goede dingen hij heeft gedaan voor de mensheid. Ze heeft geen favoriete heilige. Gelooft niet echt in de hemel of de hel, wel gelooft ze dat hel nu tussen de mensen leeft. Natuurlijk zijn er slechte katholieken, heeft elk geloof. Deze drinken en eten voornamelijk op religieuze feesten zonder echt gelovig te zijn. Buiten de kerk hebben ze ander gezicht dan binnen de muren van de kerk. Het slechte van het katholieke geloof vindt ze

de anti geboortebepanking. Het is niet mogelijk om maar gewoon kinderen op de wereld te zetten. Ze gelooft niet echt dat vrouwen vanwege religieuze motieven geen anticonceptie gebruiken, eerder is dit onwetendheid of omdat de man het niet wil.

Interview: Lourdes

27-02-2008

(Interviewschema IV)

De armoede die ik vandaag gezien heb zal ik niet snel vergeten. In plaats van de interviews op de school of in een cafe te houden besloot ik bij de dames thuis langs te gaan. Ik ben net weer terug en ben er behoorlijk triest van geworden. Mijn dag begon om 14:00 bij het huis van Lourdes. Huis? Ach je kunt er denk ik wonen. Lourdes huurt (gebruikt) een keuken ter grootte van 5 m2 en een slaapkamer van 15 m2 voor haarzelf en haar drie kinderen (in het huis van haar ouders). De keuken is een ruimte met een tafel, kapotte stoelen en een gasbrander. Honden, kippen en katten lopen er ongevraagd in en uit en de ruimte is voorzien van een dak van golfmateriaal. Uiteraard wacht er op mij een lunch en worden de kinderen de regen ingestuurd om thee voor mij te regelen. Zonder weerstand gehoorzamen de kinderen. De lunch bestaat uit gekookte maiskolf met kaas. De kinderen die er uiterst armoedig gekleed uitzien, krijgen een stuk koeienvlees erbij wat de mac d in Nederland niet zou mogen verkopen. Tijdens de lunch, die best gezellig is, begint het erg hard te regenen, wat voor veel lawaai zorgt, en we besluiten dan ook het interview in de slaapkamer te doen. De slaapkamer is voorzien van 3 grote bedden en een kledingkast. Dit is alles wat de familie bezit..Ik ga samen met Lourdes op het bed zitten en ik voel me enigszins beschaamd over mijn luxe westerse makkelijke leventje, maar besluit toch maar gewoon met het interview te beginnen.

Lourdes is een alleenstaande moeder van 34 jaar. Ze heeft gestudeerd voor lerares lagere school en heeft een administratieve opleiding genoten. Ze heeft 3 kinderen, 2 zoons en 1 dochter. De zoons zijn 8 en 12 jaren oud, haar dochter is 10. Lourdes is nooit getrouwd met de vader van haar kinderen omdat hij een andere religie had. Het is alleen mogelijk om katholiek te trouwen in Cusco, hij is protestants. De reden waarom ze uit elkaar zijn gegaan is simpel. Hij mishandelde haar en ging ontzettend veel vreemd, de vrouwen nam hij zelfs mee naar hun huis terwijl zij zwanger was. Lourdes gelooft dat als haar kinderen opgroeien met geweld, ze dit zullen voortzetten. Daarom besloot ze niet verder met hem te gaan. De vader van haar kinderen heeft nu een ander gezin in Cusco.

Het machismo komt volgens Lourdes van de Incas. De mannen hadden in deze cultuur meerdere vrouwen en waren dominant. Toen de Spanjaarden kwamen, hebben ze dit

overgenomen. Het is een gewoonte, het hoort bij de cultuur nu. Meerdere vrouwen tegelijk geeft meer aanzien binnen een machocultuur. De man eist van alles van zijn vrouwen en als ze niet gehoorzaamd of wanneer hij een kwade dronk heeft, krijgt ze ervan langs. Blauwe ogen, plekken, kneuzingen en ander letsel zijn gemeengoed binnen deze relaties. Volgens Lourdes hebben ook de vrouwen hier schuld aan. Ze accepteren alles en komen zelfs voor hun partner op als deze de kinderen lichamelijk misbruikt. Er zijn in Cusco veel meer vrouwen dan mannen, (verhouding 1 op 6) en dit lijkt een grote rol te spelen in de opzet van de huidige machocultuur. Het komt vaak voor dat een man een vrouw ontmoet deze voorliegt over van alles en nog wat.. dan wordt de vrouw zwanger en blijken ze ineens getrouwd en weg is de man. En wederom een alleenstaande moeder in Cusco. Deze patronen veranderen wel doordat vrouwen in de stad ook werken en studeren. De dorpen blijven helaas achter op deze ontwikkeling.

De mannen in Cusco noemen zichzelf katholiek, maar is alleen maar een gewoonte. De mannen drinken, slaan en liegen erop los. Ze zijn alleen katholiek als er een religieus feest is waarbij gedronken kan worden. Alcoholisme is een groot probleem in Cusco, als de mannen beschonken thuis komen en het eten is bijvoorbeeld niet klaar, wordt de vrouw gerust mishandeld. Waarom dit allemaal geaccepteerd wordt in Cusco? het is verweven met de cultuur. Elk kind ziet geweld of dat zijn vader zijn moeder slaat wanneer deze niet gehoorzaamd, of opa die oma slaat, oom die tante slaat etc. Jongens groeien op met het idee dat dit normaal is en zullen hier niet snel anders tegenaan kijken.

Lourdes is katholiek, ze heeft dit van haar ouders meegekregen. Ze heeft wel eens een andere religie overwogen, waarschijnlijk omdat de vader van haar kinderen protestant is, maar het idee dat je 10% van je inkomen moet afstaan aan de kerk is belachelijk volgens haar. Ze noemt het voorbeeld dat protestanten bedelen in de staat, maar katholieken hier boven staan. Ze gelooft niet in de idee dat je een stukje in de hemel kunt kopen. Wel gelooft ze in een leven na de dood waarin alles anders wordt dan in het leven nu. Ze gaat niet frequent naar de kerk maar heeft verschillende religieuze posters in haar keukentje en slaapkamer hangen. Ze heeft een heilige die ze aanbindt en gelooft niet in aanbidden van alle heiligen. De heilige die ze aanbidt is Jezus van Nazareth en ik ben uitgenodigd voor diens feest. (8 en 9 maart). Religie is volgens haar geloof, vrede en rust. Als je problemen hebt denk je volgens haar altijd direct aan God, zonder problemen denk je ook niet aan God.

Anticonceptie idee van rooms katholieke kerk ziet ze als onzin. 'Ik ben katholiek, maar het is mijn lichaam, mijn gezondheid.' de meerderheid van de stellen neemt de anticonceptiepil volgens haar. Ook wordt er veel aan natuurlijke planning gedaan en onenight

stands gebeuren met een condoom. Zelf is ze niet aan de pil omdat ze zegt hier onrustig van te worden en ze haar kinderen hier niet voor op wil laten draaien. De meeste vrouwen zijn volgens haar bang om dik te worden of te veranderen. Ze gelooft niet in ziektes en infecties of zelfs kanker door het gebruik van anticonceptiemiddelen, als vrouwen een infectie krijgen, ligt dit aan hun hygiëne.

Interview: Carmen

(Gebruikt interviewschema: IV)

28-02-2008

Ik vervolg mijn interviewdag met een wandeltocht langs krotten en onverharde wegen in dezelfde bario. We komen, na een ingewikkelde uitdaging van het spotten van droge plekken zoeken in een modderpoel wat een straat had kunnen zijn, aan bij het wooncomplex van Carmen Rosa. De woning van Carmen Rosa en haar drie kinderen is in een behoorlijk betere staat dan die van Lourdes. Het heeft wel iets van een huis, na een publieke gang die toegang verschaft tot meerdere woningen, wordt ik verwacht een houten trappetje te betreden. Aan het eind van dit trappetje kom ik aan op de verdieping van Carmen. In de gang, overloop, staan konijnen in een hok te wachten op het moment waarop ze dik genoeg zijn voor de slacht. De woonkamer is een verademing vergeleken bij de slaapkamer van Lourdes. Er staat een bank, stoelen, tafel, kast en redelijke televisie. De drie kinderen (9, 11 en 15) zien er gezond en fatsoenlijk gekleed uit. Het is allemaal wat klein, maar wel aardig.

Carmen is een alleenstaande moeder van 39 jaren oud. Ze heeft de middelbare school volledig afgemaakt en een secretaresse opleiding gedaan. Ze is opgegroeid bij haar oma, omdat haar ouders vroeg gescheiden zijn en beide weer een nieuwe familie hebben verkregen. Ze is zonder broers, zussen en vader opgegroeid. En ze maakt zich zorgen over het feit dat haar drie kinderen veel woorden en pesterijen hebben, ze hoopt dat ze later wel goed met elkaar overweg kunnen. Ik verzeker haar dit door te vertellen over de ontwikkelingen tussen mijn broer en mij. Ze kijkt vervolgens erg opgelucht. Ze was 16 toen ze de vader van haar kinderen leerde kennen, ze werd zwanger en ging met deze man samenwonen. Ze zijn nooit getrouwd omdat scheiden ontzettend lastig is in Peru. Hij heeft haar wel gevraagd. Ze woonde 10 jaren samen met deze man in Arequipa.

Arequipa is behoorlijk goedkoper dan Cusco dus een goede plek om te leven. De vader van haar kinderen verdiende niet veel, want taxichauffeur. Ze is van hem 'gescheiden' omdat hij haar mishandelde en er een andere vrouw erop nahield waar hij ook kinderen meekreeg en later weer van scheidde om weer een andere vrouw te bezwangeren. Vervolgens

is ze bij haar moeder en diens familie in Cusco gaan wonen. Hier heeft ze 7 jaren gewoond met haar drie kinderen werkte daarbij als secretaresse bij een computerbedrijf in Puno. Het computerbedrijf was ver weg (10 uren reizen) en ze werkte ontzettend lange dagen, hierdoor zag ze haar kinderen alleen maar op zondag. Haar oudste zoon gaf aan dit echt niet langer te willen en alle kinderen jammerden om hun mama, dus stopte ze ermee. Daarna deed ze drie jaren lang wat kleine baantjes, schoonmaken etc. en toen zag ze een aanplakbiljet van Fairplay, ze reageerde en ging voor het eerste examen. Ze had het gehaald en ging door voor de opleiding. Ze werkt nu een jaar voor fairplay als grammatica lerares. Ze is blij met haar werk en de mogelijkheden die fairplay haar financieel biedt.

Carmen is katholiek, voor haar betekent dit 'solo dios'. Ze gelooft niet in heiligen en/of afbeeldingen. Ze gaat alleen met kerst naar de kerk, bij hoge uitzondering ook een andere keer. Ze ziet God als een spirituele kracht, niet als persoon of iets antropomorfs. De mannen zijn inderdaad ook katholiek, maar alleen bij woord. Mannen drinken veel alcohol en laten hun familie in de steek voor andere vrouwen. Voor het drinken zorgt voor conflicten en mishandelingen van vrouw en kinderen waardoor beide getraumatiseerd raken. De mannen hebben vaak geen werk, geen geld en dus geen eten. Wanhopige situatie en de mannen laten de vrouwen ermee achter en vluchten naar familie of andere vrouw. De machocultuur in Cusco komt door traditie en doordat er veel meer vrouwen dan mannen zijn volgens Carmen. Machismo is volgens haar dat de man degene is die bepaalt wat er gebeurt, niet goedschiks dan met geweld. Volgens Carmen is er veel geweld jegens vrouwen door dit machismo en is dit binnenshuis heel gewoon in Peru.

De vader van haar kinderen wilde 3 jaren terug weer samen verder. Op dit moment had hij dus 2 andere gezinnen verlaten. Maar Carmen geloofde niet dat hij ineens veranderd was. Ze heeft zijn verzoek afgewezen. Later heeft hij het nog een keer via haar dochter op school geprobeerd, zonder succes. Waarom zou hij nu ineens wel trouw zijn? Geen vertrouwen. Hij is gestopt met betalen voor zijn vele kinderen en wordt gezocht door de politie. Ze weet niet waar hij momenteel is.

De reden waarom vrouwen geen anticonceptie gebruiken als ze dit niet doen. Is niet vanwege religieuze motieven. De man wil dit vaak niet en ziet de pil als vrijbrief tot vreemdgaan. Ook dwingt de man vaak de vrouw tot onbeschermd seks met zwangerschappen tot gevolg. De man slaat de vrouw als deze de onbeschermd seks weigert en gaat ervandoor als de situatie hem teveel wordt. (armoede en ellende). Is deel van machocultuur volgens Carmen.

Interview: Erica

28-02-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Erica is een alleenstaande moeder van respectievelijk 27 jaren oud met een dochter van zeven. Ze woonde samen met haar partner in Arequipa toen hij ineens per se in Cusco wilde wonen. Zij had een administratieve baan in Arequipa en wilde deze niet zomaar opgeven. Ze besloot dit bekend te maken aan haar partner. Zorgde voor veel problemen en op een dag is hij er vandoor gegaan met haar dochter (van 3 jaren). Ze zijn in Cusco gaan wonen, Erica wilde er direct achteraan, maar haar baas dacht hier anders over, dus bleef ze. Zonder man en dochter in Arequipa. Elke keer als ze de vader van haar dochter belde ontkende deze dat het haar dochter was en deed hij heel vervelend. Ze besloot naar Cusco te gaan, zonder baan en/of studie. In Cusco heeft ze na veel moeite 2 maanden bij haar partner en dochter gewoond. Een ramp, ze woonden bij zijn ouders, hij had geen werk en dronk veel alcohol, mishandelde haar etc. op een dag is ze gevlucht met haar dochter. Ze is bij haar ouders gaan wonen met haar dochter (3 jr), is gaan werken. Nu ziet haar dochter haar vader 1 a 2 keer per jaar.

Erica was een uitmuntende student op de universiteit, maar is gestopt toen ze zwanger raakte op haar zestiende van haar vriendje. Niet lang daarna overleed haar moeder plotseling en daar heeft ze ontzettend veel last van gehad en last van. Ze was altijd heel close met haar moeder en veel minder met haar vader. De universiteit heeft ze nooit afgemaakt wel heeft ze administratieve opleiding gedaan en hier ook werk in gehad. (Arequipa)

Erica huurt een kamer van ongeveer 10m² in een soort woon/hostel complex. In deze kamer woont ze samen met haar dochter en de kamer is voorzien van 1 bed, een tafel en twee stoelen een kledingkast en een gaststel en een televisie. Ze betaalt hiervoor 150 soles incl gas en electriciteit. Het is niet mogelijk om in deze kamer dingen te koken die sterk ruiken zoals vis en vlees. Daar hebben de andere huurders last van, toch kookt Erica hier voor haarzelf en haar dochter. Het geheel doet behoorlijk armoedig aan. De douche wordt gedeeld met 5 andere kamers, dus laten we zeggen 10 man! Beneden op de begane grond zit een eigenaar, dik en voldaan in zijn kantoor. Erica is een intelligente en lieve vrouw, ze heeft voor mij Arroz con leche gemaakt omdat ik zo dol ben op de toetjes hier. Ze heeft speciaal soja leche gehaald omdat ik vegetariër ben... wat lief!

Het probleem van alleenstaande moeders, wijdt Erica aan gebrek aan educatie. Ze geeft hiervoor een % van 80%. De kinderen worden niet goed opgevoed en verwachten van de vrouw dat deze thuis is, altijd werkt, kookt, schoonmaakt en luistert. De kinderen leren dat het normaal is dat de vrouw geen vrijheid heeft, niet weg mag en niet kan studeren. De

kinderen leren dat het normaal is dat de vrouw geen vrijheid heeft, niet weg mag en niet kan studeren. Een macho vader zorgt voor macho zonen en onwetende dochters. In deze gezinnen heerst geen vertrouwen en geen respect. De man legt de vrouw van alles op en de situatie van wantrouwen en gebrek aan respect leidt vaak tot scheidingen. Een macho vader zorgt voor macho zonen en onwetende dochters. In deze gezinnen heerst geen vertrouwen en geen respect. De man legt de vrouw van alles op en de situatie van wantrouwen en gebrek aan respect leidt vaak tot scheidingen. Maar ook valt de vrouwen wat te verwijten, zegt Erica. De vrouwen moeten eerder bij een man weggaan die mishandelt. Dit is vaak lastig omdat ze vele monden te voeden heeft en zelf geen inkomen heeft. De vrouw is dus afhankelijk van de man. Zonder de man heeft de vrouw geen geld, geen niks. De man lijkt de frustrerende armoede en ellende af te reageren op de vrouw. Volgens Erica was het in de generatie voor haar in alle gezinnen gebruikelijk dat geweld gebruikt werd. Het gebrek aan geld is een grote bron van ellende. Hoe kun je gelukkig zijn als er niet aan de basisbehoeftes voldaan kan worden? Liefde wordt een vaag begrip als je jezelf en je kinderen niet kunt voeden. De vrouwen zijn volgens Erica emotioneel en mentaal veel sterker dan de mannen, de mannen vluchten in alcohol en andere vrouwen. De man is echter fysiek sterker en laat dit graag gelden. De man verziekt het gezin met zijn zwakte.

Als je in Peru geen professional bent heb je een probleem. Werk je bijvoorbeeld in de bouw dan kun je als man niet je gezin van de basis noden voorzien. Het salarisniveau in Peru is een groot probleem en draagt bij aan de problematiek. Ook professionals zijn macho's volgens Erica. Ze noemt direct voorbeelden van zakenmannen die vreemd gaan met hun secretaresse etc. deze mannen willen zelf alle vrijheid maar beperken hun vrouw thuis. Zij mag niet uit dansen met vriendinnen en over alles worden vragen gesteld. Ook hier mist dus vertrouwen en respect.

Meer leed is er te vinden op het platteland. Veel dorpsbewoners werken op het land en een slechte oogst betekent geen inkomen en dus geen eten. Het werken op het land is in Cusco ontzettend zwaar vanwege het klimaat. Er zijn geen vaste seizoenen waarop je grond kunt bewerken. Het weer is elke dag een verrassing en dit zorgt voor veel problemen. Als de situatie onhoudbaar wordt trekken de dorpelingen naar de stad opzoek naar werk. De mensen krijgen baantjes als wc-papier verkoper op straat en moeten de hele dagen werken om te kunnen eten. Niemand let op de kinderen en deze groeien vaak op in de straat. Veel van deze kinderen worden crimineel, of raken drugs of alcohol verslaafd. De kinderen gaan niet naar school en missen dus alle opleiding en opvoeding. Op het platteland zelf heerst nog een ander probleem. De dieren worden vaak ziek en omdat ze vanwege hoge kosten niet zijn/worden

ingeënt sterven ze aan de kleinste ongemakken en zo komen de mensen zonder dieren te zitten. Ook sterven er in de winter veel dieren door de immense kou. Het is voor de dieren onmogelijk om het bevroren gras te eten en overlijden. Erica weet er veel vanaf omdat haar opa en oma van het platteland komen. Volgens haar vader wordt de situatie met het klimaat elk jaar erger. Op het platteland heerst de onlogische gedachte dat meer kinderen, meer werk en dus meer geld betekent, legt Erica uit. De macho wordt geaccepteerd door zowel mannen en vrouwen oftewel voor zowel de man als de vrouw geldt dat ze er niets aan kunnen doen, 'hij is nou eenmaal macho'.

De mannen die hun vrouw mishandelen, drinken en relaties aangaan buiten de deur zijn inderdaad katholiek. Maar deze zijn niet toegewijd aan hun religie, legt Erica uit. Ze biechten en hebben het idee dat God hun wel vergeeft. Zoals een ouder zijn kind alles vergeeft. Maar de mannen veranderen niet. Ze denken dat ze vergeven zijn en gaan verder. Alle katholieken hier krijgen een vergevingswoord van de lokale pater en hiermee is de kous af.

Erica heeft het katholieke geloof meegekregen van haar ouders. Ze heeft het idee dat welke religie niet belangrijk is. Respect voor De Vader is waar het omgaat en leven naar de bijbel. Het katholieke geloof is geen perfect geloof, er zijn veel slechte katholieken. Ze gaat alle drie de dagen van de week naar de kerk, maar volgt wel een mis per week. God is voor Erica een kracht, een spirit, een geest. Deze is niet te zien en niet te voelen, maar is in alle dingen. God weet alles! Ook voedt ze haar dochter katholiek op.

Volgens Erica is de katholieke kerk alleen tegen abortus en niet tegen andere vormen van anticonceptie. Ze ontleent dit aan de opvattingen van de bisschop van Lima. Ze gelooft me niet als ik zeg dat de paus ook tegen niet natuurlijke anticonceptie is, interessant. Tevens denkt ze dat Rome bekend is vanwege de piramides maar dat terzijde.

Interview: Martha

04-03-2008

(Gebruikt interviewschema: II)

Martha is een alleenstaande moeder van 35 jaren. Ze heeft vroeger 5 jaar aan de universiteit gestudeerd voor sociaal assistente, maar heeft dit niet af kunnen maken. Tegenwoordig studeert ze weer aan de universiteit om waarschijnlijk in april haar diploma te behalen. Martha heeft twee kinderen, een dochter van 12 en een zoon van 4. ze is nooit getrouwd geweest en is bij de vader van haar kinderen weggegaan omdat hij geen tweede kind wilde.

Als ze geen abortus zou nemen, zou hij er vandoor gaan. En zo is het gegaan. Zij besloot het kind te houden en besloot hiermee dus alleenstaande moeder te worden.

Martha legt me uit dat vele vrouwen nooit zullen toegeven een alleenstaande moeder te zijn, er rust een taboe op. Andere vrouwen spreken slecht over je en mensen zullen zeggen dat je een slechte vrouw bent geweest. (anders was de man wel gebleven). Roddel speelt hier een grote rol.. de vader van haar kinderen dronk veel en hierdoor was er veel geweld binnen haar gezin. Hij nam geen enkele verantwoordelijkheid, alles kwam op haar neer. Hij woont nu met een ouder vrouw (gniffel) samen in Cusco. deze vrouw heeft veel geld weet Martha. Toch ondersteunt de vader van haar kinderen haar financieel niet. Hij zegt dat hij geen werk en dus geen geld heeft en belooft altijd beterschap maar betaalt in de praktijk gewoon niet.

De machocultuur in Cusco/Peru is ernstig. Ze geeft als voorbeeld haar eigen familie. Ze heeft 4 broers en deze mochten thuis niet helpen in de huishouding van haar vader, dit principe geldt nog in veel gezinnen en deze mannen willen later niet helpen in de huishouding. Zij daarentegen moest altijd aan de bak als het om huishoudelijke klusjes ging. De situatie verbetert heel langzaam aan wel, doordat vrouwen studeren en de deur uit gaan om te werken. De vrouw komt zo aan informatie en laat zich niet langer domineren. Op het platteland is de situatie anders. Hier zijn er minder problemen en is er genoeg samenwerking en communicatie tussen de paren. Hier zijn er met name problemen als de man alcoholist is, dan ook hier ellende en veel geweld. Maar over het algemeen betere communicatie en samenwerking tussen de paren omdat dit nodig is om het land te bewerken.

Hoe kan het zijn dat katholieke mannen hun gezin in de steek laten? De mannen worden katholiek geboren door kinderdoop maar leven zoals ze zelf willen. Als ze ouder worden gaan ze hier pas over nadenken en dan zie je veel kerkgang. Geldt ook voor vrouwen, gaat om de leeftijd vanaf 50 jaren.

Martha heeft een sterk geloof in God. Als iemand problemen heeft wendt deze zich tot God. Heeft ze zelf ook gedaan.. ze leefde in extreme armoede met twee kinderen, ze leefden in een gehuurde kamer met twee kinderen zonder electriciteit en zonder genoeg eten. Ze werkte bijna de hele dag, maar schoonmaakbaantjes etc. Ze smeekte God om een kans. En vervolgens kwam ze in aanraking met Fairplay, dit voelt een beetje als die kans. Helemaal toen John haar ontzettend hielp met de situatie en zelfs aanbod haar universiteit mee te betalen wist ze zeker dat dit die kans was. Het was een droom die uitkwam vertelt ze stralend. Maar door contact met buitenlanders verandert haar idee over geloven. De buitenlanders geloven vaak niet in God maar zijn bijzonder humane mensen met een groot hart. Veel gelovigen hier

zijn dit helemaal niet. Van tevoren dacht ze dat buitenlanders alleen maar op geld uit zouden zijn en geen groot hart zouden hebben, ze heeft geleerd dat dit allerm minst waar is.

Anticonceptie was eerder niet aan de orde van de dag. De vrouwen kregen 4, 5 soms meer kinderen en leefden in grote armoede. Gedeeltelijk religieuze overtuiging, gedeeltelijk onwetendheid of omdat de man dit wilde. Nu zijn veel vrouwen aan de anticonceptie omdat het niet mogelijk is meer dan 2, 3 monden te voeden. Op het platteland werkt dit echter anders, daar krijgen vrouwen veel kinderen zodat ze kunnen meehelpen het land te bewerken. Het zijn arbeidskrachten.. deze kinderen hebben verder echter geen mogelijkheden want ze genieten vaak geen educatie. Veel van deze mensen zijn niet katholiek en aanbidden de bergen, zoals voor de Spanjaarden kwamen. We gaan binnenkort naar museum over kinderen op platteland!

Interview: Giovana

07-03-2008

(Gebruikt interviewschema: III)

Giovana is een knappe, intelligente alleenstaande moeder van 30 jaren. Ze heeft een dochter van 3 jaren, Ariana. Giovana is opgeleid tot basisschoollerares, maar hier was geen werk in. Dus heeft ze naast les gegeven ook minder interessante baantjes moeten aannemen om een inkomen te hebben. Huishoudelijke hulp, etc. Ze woonde een lange tijd samen met haar partner in een gehuurde kamer. Nadat hij haar plotseling verliet moest ze voor nood bij haar ouders wonen. Deze tijd was een moeilijke tijd. Nu huurt ze een kamer voor haar dochter en haarzelf ver verwijderd van het centrum en waarschijnlijk nog geen 15m². Ariana is altijd ziek en dat levert veel problemen op, medicijnen zijn duur etc. school begint op 1 maart, alleen heeft Giovana geen geld om alle schriften etc. te kopen dus begint Ariana waarschijnlijk in april. Giovana is getrouwd en leefde 13 jaren samen met haar man in Cusco toen hij er ineens vandoor ging met een andere vrouw. Deze vrouw is een rijke vrouw, ze heeft meerdere restaurants. Giovana's partner wilde altijd al een fatsoenlijk huis en een auto, deze vrouw maakte dit mogelijk zonder hiervoor te hoeven werken. Hij kreeg met deze vrouw ook kinderen en wil niets met Ariana of Giovana te maken hebben. Hij belde onlangs op Valentijnsdag of ze nou eindelijk eens de scheidingspapieren wilde ondertekenen. Dit wil

Giovana niet want Giovana wil niets liever dan dat Ariana haar vader kent. Ariane vraagt altijd naar haar vader en dit is erg moeilijk voor Giovana. Als de vader van haar dochter terugkomt wijst ze hem de deur en zal ze 'no mas' roepen, dit neemt ze zich voor. Het komt vaak voor dat de vader op een gegeven moment naar zijn oorspronkelijke gezin terugkeert als de problemen te groot zijn in zijn nieuwe gezin. Veel vrouwen nemen de man gewoon terug, maar Giovana niet. Ze heeft een redelijk inkomen dankzij fairplay en wil onafhankelijk zijn. Wel smeekt ze mij dikwijls om haar te koppelen aan een Nederlandse vrijgezel zodat ze naar Nederland kan met haar dochter en haar leven zal verbeteren.

De reden waarom er veel alleenstaande moeders zijn in Peru is volgens Giovana overduidelijk. Peru lijdt onder haar machismo. De mannen hier zijn onvolwassen als ze aan een relatie beginnen. De vrouwen hebben geen seksuele opvoeding gehad en weten niet goed wat ze doen. Dit heeft tienerzwangerschappen tot gevolg en de stellen kennen elkaar ten tijde van de geboorte helemaal niet. Dit zorgt voor veel problemen. De man raakt vaak aan de alcohol, ruzies ten allen tijden en vaak met geweld jegens vrouw en kind (eren). Als de problemen te groot worden, ontrekt de man zich uit de situatie en gaat er vandoor. Mogelijk met andere vrouw, mogelijk bij familie wonend. een ander groot probleem is werkloosheid, geen geld levert een hoop spanningen op binnen de gezinnen. Verveling en problemen leidt ook vaak tot alcoholisme. Ook ontstaan er veel alleenstaande jonge moeders doordat de vrouwen zwanger raken in dronken bui na discotheek bezoek, de jongen wil niets met situatie te maken hebben en vrouw staat er alleen voor. De mannen hier zijn vaak dominant en willen niet meehelpen in de huishouding. Deze mannen kennen geen waarden en hebben verkeerde opvoeding genoten. Giovana denkt dat dit verandert wanneer de vrouw geschoold is en buitenhuis werkt. Ze benoemt een verandering in de steden in vergelijking tot dorpen. In dorpen is de vrouw volgens haar nog altijd thuis en de man aan het werk. De traditie is volgens haar dat je blijft als je man je slaat. In de steden komt dit steeds minder voor omdat vrouwen de deur uit komen, werken en studeren. Volgens Giovana leren de vrouwen zo minder te accepteren.

Giovana's man is niets van dit alles. Ze leefden een mooi leven samen. Ze leefden acht jaren samen als verloofd en gelukkig stel en zijn daarna pas getrouwd. Hij werkte in een restaurant en heeft hier de andere vrouw leren kennen. Had vaak smoesjes van extra werk en toestanden. Hij veranderde behoorlijk en gaf ineens aan met deze andere vrouw verder te gaan. Ondanks dat hij nu dus wel geld heeft, helpt hij Giovana niet, hij zegt niet te werken en dus geen geld te hebben. De politie helpt haar niet want zijn nieuwe vrouw koopt hen consequent om. Giovana wil niet scheiden, want daarna is hij zeker weten geen papa voor

Ariane. Giovana schijnt niets liever te willen dan dat de vader van Ariane in haar leven is, ariane vraagt ontzettend vaak naar haar papa en dit is ontzettend moeilijk voor Giovana. Giovana denkt dat het haar schuld is dat haar man ervandoor is gegaan, ze verwijt zichzelf een slechte vrouw te zijn. Ook verwijt ze zichzelf dat Ariane altijd ziek is, omdat ze tijdens de zwangerschap niet goed voor zichzelf en de baby zorgde. Als ariane geld wil van deze man zal ze een advocaat in de arm moeten nemen en dit kan ze niet betalen. De gezondheid van Ariane kost ook veel geld en dit gaat voor. Het laatste jaar dat ze samen waren was een moeilijk jaar. Hij had vaak geen werk en dronk veel alcohol. Ze moesten geld lenen bij de bank en Giovana moest zelfs geld lenen bij een katholieke hulpinstelling die 35% rente vroeg..

Uiteindelijk leerde Giovana FP kennen en John heeft de lening voor haar afbetaald. Vervolgens heeft hij beide meegenomen naar ziekenhuis. Giovana had bronchites en Ariane een longontsteking.. terug uit het ziekenhuis, werd ze opgewacht door haar ex en vrienden en die hebben haar toegetakeld omdat ze haar met John hadden gezien. Terwijl hij degene was die hun had verlaten! Eenmaal bij FP verbeterde de situatie langzaam en sinds dit jaar kan ze haar eigen kamerhuur betalen.

Giovana zegt dat ze heel sterk in God gelooft. Ze heeft gebeden voor werk, heeft ze gekregen en voor verbetering van Arianes gezondheid, ook dit gaat iets beter. Ze is overtuigd katholiek en gaat minimaal 2 x in de week naar de mis. Giovana heeft heel veel respect voor God. God helpt als je geloof hebt. God is voor Giovana haar vader haar alles. Het is geen persoon, maar een superieure kracht. Deze is niet te zien, het is zoals zuurstof. Je ziet het niet, maar zonder kun je niet leven. We spreken af om aankomende zaterdag samen naar de mis te gaan. Dit is een speciale mis ter nagedachtenis aan Jezus van Nazareth. Tevens is het internationale vrouwendag, al doet de kerk hier verder niets mee. Na de mis zal er wijn en iets van koek zijn. Dit wordt geregeld door de familie van Lourdes, die ik al geïnterviewd heb. Elke kerk heeft een familie aangesteld die zorgt voor de wijn, koek en mogelijk kado na speciale diensten.

Interview: Maritsa

(Gebruikt interviewschema: IV)

10-03-2008

Marista is een alleenstaande moeder van 32 jaren, ze heeft een zoon van vijf jaren oud. Ze studeerde vroeger toerisme (hotelwezen) maar heeft dit niet afgemaakt vanwege haar zwangerschap. Vervolgens moest ze werken voor de baby. Ze heeft wel gewerkt op een reisbureau in Puno.

In heel latijns-amerika is alleenstaand moederschap veel voorkomend. Doordat de stellen elkaar niet kennen en kinderen krijgen. Zo ook bij haar en haar schoonmoeder bemoeide zich heel erg veel met de relatie. De schoonmoeder zorgt vaak voor problemen. Ze wilde dat ze ging werken, ging schoonmaken etc. zorgde voor veel problemen en ze scheiden. Ze hebben 1 jaar samengewoond, zoon was vaak ziek. Last van ingewanden. Koste veel geld, maar ze kon niet gaan werken. Later ging ze wel veel werken, kleren wassen voor familie, verkopen aan de supermarkt etc. nu gaan de dingen beter, meer onafhankelijk. Huurt een kamer in huis van haar ouders.

Zelf heeft ze nooit hulp gezocht bij de katholieke kerk, maar ze heeft er wel van gehoord dat de kerk helpt. Ze weet alleen niet waar.

Machismo, de man wil de vrouw domineren. Willen niet dat de vrouw werkt, maar sommigen willen wel dat de vrouw werkt en geld in het laatje brengt. Mannen willen niet dat vrouwen andere mannen ontmoeten. Maar is wel nodig vanwege slechte economie dat beide werken. De relatie is niet open, maar gesloten in Latijns Amerika. De man heeft het in zijn huis geleerd omdat hij thuis geen vrouwentaken mocht doen, alleen mannezaken. Ook zij wil niet dat haar zoon met poppen speelt, alleen met auto's. vrouwen dragen bij aan machismo van hun kinderen. Geen werk is ook een groot probleem, net als eerste termijn van Garcia wederom grote problemen tijdens tweede termijn. Dit is de reden waarom veel mensen emigreren, om te kunnen werken. En deze mensen laten geld opsturen naar familie hier, zelfs zou ze ook zo gaan als ze een mogelijkheid krijgt aangeboden. Veel mensen emigreren naar Spanje. Stellen scheiden omdat er geen geld is leidt tot ruzie en geweld, geen ruimte voor liefde.

Ze stelt graag haar leven in dienst van God, is belangrijk voor haar. Ze zou zelfs wel klooster in willen maar hebben haar ouders tegengehouden. Ze bidt veel in huis. Ze gelooft niet in heiligenverering. In de bijbel wordt ook maar over 1 God gesproken. Jaweh/Jehova. Verschillende religies een God. Alleen woord veranderd, God is een spirituele kracht. God niet in de hemel, maar met mij. Geloof, helpt niet God direct, maar geloof in God helpt je overal bij. Geeft geen geld of eten maar helpt spiritueel, maakt je rustig. De armoede hier zorgt ervoor dat de mensen ergens in moeten geloven, religie blijft wel zolang er problemen zijn. Ze benoemt dat er vele religies in Peru zijn. Veel katholieken drinken veel alcohol, zijn

dronken bij vieren heiligenfeesten. Maar zijn niet alle katholieken. Weinigen van deze veranderen van religie. Mij oma bijvoorbeeld veranderde van religie, dronk niet echt veel alleen met gelegenheden maar wel last van maag etc, en werd daarna evangelisch. Alleen maar bijbel lezen en niet meer drinken. Haar opa bleef echter katholiek. Ze vindt het interessant dat de helft van haar familie evangelisch is geworden. Ze drinken niet, dansen niet, drinken fris tijdens huwelijk. Zelf wil ze niet veranderen omdat ze zich goed voelt nu, ze drinkt sowieso geen bier, likeur. Ze gelooft in katholieke familie, haar ouders zijn katholiek. Ze denkt dat het veranderen van religie van haar oma, haar ziek heeft gemaakt en voor veel ongeluk heeft gezorgd. Haar hele katholieke familie denkt dit. Ongeluk letterlijk en daarna kanker, kanker wordt hier nauwelijks genezen. Medicijnen zijn duur, hebben mensen geen geld voor. De pastoor heeft heel veel voor haar gebeden, maar heeft niet geholpen. Ze heeft een jaar geleden en is uiteindelijk overleden. Filosofen in cusco geloven niet in het bestaan van God, alleen in de mensheid. Zelf heeft ze ook wel eens getwijfeld aan bestaan van God, als ze denkt aan armoede in Peru en natuurrampen in de wereld. Waarom staat God toe dat er kinderen sterven van de honger, weet ze antwoord niet op. Als je dit aan God vraagt, krijg je hier ook geen antwoord op. Ze begrijpt niet waarom er rassen zijn, waarom mensen verschillende talen spreken. Als ze hier over nadenkt, knapt haar hoofd bijna uit elkaar. Maar goed, je moet geloof hebben. Alleen God heeft alle antwoorden. Grapje, tijdens examen, alleen God weet alle antwoorden, maar kan je niet met examen helpen. Wel kan Hij je helpen bij het bestuderen van de stof. Het examen ging goed, ze had de hele nacht gestudeerd.

Ze hoopt dat haar leven verandert door FP, want ze worden niet uitgebuit omdat ze rechtstreeks door de studenten betaald worden, ze gelooft dat haar financiële situatie erop vooruit gaat maar is ze wil realistisch blijven. Ze vreest voor neergang toerisme door spanningen en problemen binnen Peru. FP is ook afhankelijk van dit toerisme, dus ze houdt een slag om de arm. Ze hoopt dat ze educatie van zoon kan betalen en huis kan bouwen ooit. Maar ze wil dat haar zoon echte mogelijkheden krijgt qua studie en zelfs Peru verlaat. Ze laat haar zoon naar school gaan doe vroeg met Engelse les beginnen. Ze denkt dat hij dokter wil worden omdat hij veel interesse vertoont in gerelateerd speelgoed. Het klimaat van Peru ziet ze ook als probleem. Dan regen, dan zon, dan kou, dan hitte, was vroeger heel anders. Er is geen pijn op het klimaat te trekken. Ze wil niet dat haar zoon in zo een land blijft.

Buitenlanders willen naast Machu Picchu ook Sacsaywoman exploiteren en alle toeristische attracties. Voor Peruanen zelf is het niet mogelijk om ze te bezoeken, de grote hotels zijn van buitenlanders. De treinrail naar MP is Chileens. Zelf genoot ze erg van haar werk in de toeristische sector. De grote bedrijven, restaurants zijn van buitenlanders. Toeristen zijn eraan

gewend hier te eten etc, terwijl de Peruaanse families veel goedkopere maaltijden aanbieden, net buiten centrum maar buitenlanders hebben hier weinig vertrouwen in.

Interview: Mary Luz

10-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Mary Luz is een alleenstaande moeder van 27 jaren. Ze heeft pedagogiek gestudeerd op een hogeschool. Ze heeft dit niet afgemaakt want werd zwanger. Momenteel studeert ze pedagogiek in de morgen en er mist nog 1 jaar. Ze woont bij haar ouders. Ze wil Spaans gaan geven aan toeristen maar ook aan kinderen les geven. Ze heeft een zoon van 9 jaren die ze heeft meegenomen omdat ze na het interview nog een broek voor hem moet kopen. Ze vraagt of ik voor hem een bal wil pakken die in het klaslokaal ligt. Hij moet vervolgens zich vermaken met deze bal.

Veel alleenstaande moeders doordat de vrouwen jong zwanger worden. De stellen kennen elkaar niet en zijn dan ineens vader en moeder en de man neemt de verantwoordelijkheid vaak niet. Kan direct de benen nemen, of later als het echt niet gaat. De vader van haar zoon heeft haar direct na de bevalling in de steek gelaten, ze weet niet waar hij is en hij betaalt ook niet mee. De verdeling op straat is ook heel anders voor jongens dan voor meisjes. De jongens moeten zich leren staande te houden op straat en de meisjes moeten leren dat de straat gevaarlijk is, want op de straat bevinden zich mannen en deze hebben slechte bedoelingen, het is beter in en om het huis te blijven. Meisjes krijgen de overtuiging mee dat als zij hun maagdelijkheid aan de juiste jongen geven deze hen zal beschermen en respecteren en uiteindelijk zal huwen, echter in de praktijk is dit anders. Er is geen wet of organisatie die de man verplicht zijn verantwoordelijkheden te nemen. Zelf heeft ze veel moeten werken om voor haar zoon te kunnen zorgen. Studeerde er wat bij en heel veel slecht betaalde baantjes zoals wassen van kleren van bekenden, spulletjes verkopen aan de supermarkten. Erg vermoeiend maar ze is eraan gewend geraakt. Ze hoopt dat haar leven zal verbeteren door FP. Is een droom voor haar.

Ja hier is een situatie van macho's, haar vader is ook een macho. Hij wilde niet dat vrouw de deur uitging en haar broers mochten geen huishoudelijke taken doen. Hij was de baas in huis. De broers werken nu ook alleen maar buiten de deur, niet binnenshuis. Lijkt dus vooral een kwestie van opvoeding. Ze heeft wel eens ruzie met haar broers nu, omdat ze niet willen meehelpen. Een van haar broers heeft een zoon van 8 maanden de ander heeft een kind

en vrouw in Bolivia en steunt alleen financieel. Macho's willen vrouwen domineren, maar tegenwoordig vernadert dit. De mannen van vroeger, ja, maar kinderen van 18, 19 jaar. Leven meer naar de standaarden dat vrouwen en mannen gelijk zijn. Ze krijgen tegenwoordig wel huishoudelijke taken en de situatie verandert hierdoor. Vrouwen gaan meer naar school en worden zo minder afhankelijk, dit is goed want zo hoeven ze niet alles van de mannen te pikken.

Op het platteland is de situatie volstrekt anders volgens Mary Luz. De vrouw zorgt voor de kinderen, eten en werkt op het land. Heeft verder geen bezigheden of referentie. Vaak zijn ze erg arm. De kinderen gaan naar school, maar als er geogst moet worden helpen ze de ouders. Het klimaat is hier lastig om te cultiveren. Mary Luz weet er veel van omdat haar ouders veel met dorpelingen te maken hebben. Dit jaar was het vanwege vele regen niet mogelijk om de aardappel te rooien. Mensen op het platteland nemen niet veel kinderen als arbeidskracht maar ze weten niets van anticonceptie en wonen ver weg van posten. Volgens haar is het een misverstand dat mensen op platteland kinderen te nemen als arbeidskracht. Kind moet grootste tijd van leven onderhouden worden. Moet eten en naar school gaan. Vrouwen gaan niet naar de dokter, ver weg en kost geld, anticonceptie kost geld. Vrouwen die dichterbij Cusco wonen, letten wel op en halen anticonceptie in Cusco. Het niet beschikbaar zijn van, lijkt het grote probleem.

Er is geen constante hulp van de katholieke kerk voor alleenstaande moeders of wezen. Je kunt naar de kerk gaan, om te bidden en smeken maar niet iedereen wordt geholpen, vaak moet je connectie hebben. Zelf is ze katholiek, gekregen via haar ouders. Ze leest niet veel in de bijbel. Maar gelooft wel in God. De meerderheid is katholiek omdat de meerderheid niet te controleren is. Ze heeft veel respect voor verschillende religies. Zelf gelooft ze niet in heiligenaanbidding. Ze aanbidt alleen God. Ze noemt dit zelf contradictionair. Ze gaat wel naar de kerk, zaterdags om de mis bij te wonen. Ze houdt van de muziek in de kerk. De mens is zo ingewikkeld en de natuur ook, dit ziet ze als bewijs voor Gods bestaan. Veel ellende in de wereld komt juist door mensen, zoals de atoombom.

God is geen persoon, is alles voor haar. Is hoop, kracht etc. ze heeft een hele mooie tekst gelezen over het leven van Jezus. Ze weet inderdaad dat de RK kerk tegen onnatuurlijke voorbehoedsmiddelen is, maar ze weet dat de vrouwen niet gebruiken omdat ze geen kennis ervan hebben, omdat ze vrezen voor neveneffecten en vaak omdat de man het niet wil. Mensen willen over het algemeen niet veel kinderen omdat ze deze niet kunnen voeden. Interessant voor mij, cultiveringmethoden, geweld, familieproblemen, voeding van de kinderen etc. 'vache con leche' is een nationaal programma van PRONA om de kinderen te

helpen op het gebied van voeding. Het is een pakket met allerlei voedingsmiddelen, van een kilo.

Interview: Anatolia

10-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Anatolia is een alleenstaande moeder van 37 jaren. Ze heeft educatie op de universiteit gestudeerd, niet afgemaakt want ging trouwen en in andere stad wonen (Arequipa). Ze heeft niet gewerkt als lerares. Ze heeft twee kinderen van 14 (jongen) en 6 (meisje). Ze is getrouwd maar woont niet samen. Ze zijn niet officieel gescheiden.

Waarom alleenstaande moeders? Machismo is de reden. Machismo betekent dat de man de baas is. Vroeger was de situatie voor de vrouwen in Cusco verschrikkelijk, zegt ze. Het verbetert volgens haar wel ietwat doordat de vrouwen meer de deur uit moeten om te werken. Vroeger werkte alleen de man en was dus de baas, en de enige met kennis buiten de deur. In de dorpen zijn de situaties het slechtst, de mannen dwingen de vrouwen tot het krijgen van veel kinderen en anticonceptie is uit den boze vanwege een vrijbrief tot vreemdgaan. De man is daarentegen constant opzoek naar avontuurtjes en bezwangert zijn avontuurtjes om ze vervolgens in de steek te laten.

De mannen zijn macho's, dit zijn mannen die willen domineren die niet willen dat de vrouw vooruit gaat. Ze houdt hier niet van. Ze leren andere vrouw kennen en gaan ervandoor. Haar man ook, drie jaar geleden, maar is geen macho. Ze hadden een uiterst gelukkig huwelijk. Ze werkte niet, omdat hij dit niet wilde. Hij zorgde voor haar, toen hij ervandoor ging had ze geen werkervaring. Ze leefden niet als rijken maar zeker niet als armen. Hij ging ervandoor en wilde haar niet helpen aan geld om te eten voor haar en haar kinderen. Ze ging in een restaurant werken, tafels schoonmaken en aardappels wassen, alleen voor eten, niet voor geld. Ze woonde alleen in Arequipa, maar ging terug naar Cusco om bij ouders te wonen. Ze werkte hele nacht in bakkerij, overdag schoonmaken. Haar familie heeft haar wel veel geholpen. Daarna een vriendin die chocola verkocht en gingen ze samen chocola verkopen. Werkte veel en door laatste baan in ander restaurant leerde ze via huidige lerares (Carmen) FP kennen. Ze denkt dat haar situatie wel verandert door te werken bij FP. Ze wil graag grammatica gaan geven omdat ze educatie heeft gestudeerd aan de universiteit. Ze wil wel haar studie gaan afmaken, maar weinig tijd vanwege schoonmaken, baantjes en op kinderen passen. Het is nu niet mogelijk. Mannen in het algemeen nemen geen

verantwoordelijkheden, is het probleem in het algemeen. Ander probleem dat mannen al het geld uitgeven aan bier en vaak dronken zijn. Ze zijn veel op pad, weinig thuis. Haar man dronk alleen bij gelegenheden.

Waarom accepteert cusco dat mannen weggaan? Er zijn geen wetten die de wetten beschermen, zijn er wel maar in de praktijk niet. De man moet wel betalen voor de kinderen, haar man betaalt heel weinig, niet voldoende. Ze heeft geen geld om er werk van te maken, ze kan geen advocaat in de arm nemen. Cusco accepteert ook de alleenstaande moeders, ze wordt nooit met de nek aangekeken.

Kerk helpt niet echt, ze weet het niet. Heeft haar nooit geholpen. Zelf is ze wel katholiek. Ze gelooft in God, Jezus. Leeft naar de 10 geboden en sacramenten, ze is gedoopt en getrouwd in de kerk. Ze gaat elke zondag met de kinderen naar de kerk. God is voor haar een kracht, een spirituele kracht. Ze gelooft wel in de heiligen, is traditie. Wel zijn er slechte katholieken, mannen die veel alcohol drinken. Het is akkoord om een beetje te drinken, maar niet zoveel. Ze gelooft dat God problemen heeft met zulke katholieken, maar God vergeeft alle mensen alles als je confessie doet en om vergeving vraagt. De kerk keurt anticonceptie en abortus niet goed. Veel vrouwen gebruiken echter wel anticonceptie, vroeger niet. Geen kennis over en geen beschikbaarheid. Als de vrouw niet gebruikt is het bijvoorbeeld omdat ze gewoon uit kijken.

Interview: Ecdee

11-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Ecdee is een alleenstaande moeder van 36. ze heeft drie kinderen, een dochter van 13, en een mannelijke tweeling van 6. Ze woont in een kamer bij haar tante. ze heeft vroeger gestudeerd voor lager school lerares. Dit heeft ze afgerond en lang werkte ze als lerares in de afgelegen dorpen met hele arme kinderen. Ze heeft ontslag moeten nemen omdat ze niet de hele dag weg van haar drie kinderen kon zijn toen de vader van haar kinderen niet meer in haar leven was. Ze is nooit getrouwd geweest met deze man. Ze wil graag meer verdienen en dichtbij de stad werken voor haar kinderen. Daarom doet ze opleiding bij FP.

Vroeger bleven stellen bij elkaar ook al ging de man vreemd en waren er problemen. tegenwoordig scheiden mensen. Ontrouw van de man ziet ze als hoofdreden van alleenstaand moederschap. Machismo staat voor mannen die onverantwoordelijk zijn, veel bier drinken, zijn vrouw en kinderen slaat. De vrouw kan volgens Ecdee geen kant op

vanwege de armoedige situatie in Cusco. Het is volgens haar traditie en de cultuur houdt zichzelf in stand. Het is normaal en gemeengoed om bij je man te blijven als deze je slaat, dit word je zelfs aangeraden door je eigen familie. Het is volgens Ecdee een vorm van leven geworden in Cusco en Peru.

De vrouwen moeten dit niet accepteren en gaan ook steeds meer bij de man weg. Vroeger bleven stellen bij elkaar voor de kinderen, scheiden bestond niet. Ook de vrouwen gaan vreemd. Zij heeft de man van haar kinderen weggestuurd omdat hij haar heel slecht behandelde. Twee jaar geleden heeft ze hem de deur gewezen. Hij ging veel vreemd etc. die twee jaren daarna waren erg moeilijk. Vaak geen eten voor haar en de kinderen en geen geld voor scholing kinderen en dus moest ze heel veel werken. Het proces voor alimentatie loopt al een jaar. De vader van de kinderen is chauffeur en heeft wel geld, voorheen werkte hij in een bedrijf bij Machu Picchu. Hij heeft wel geld, maar helpt dus niet. Vrouwen moeten volgens haar een beroep leren en zelfstandig en onafhankelijk worden.

Het gebeurt inderdaad ook dat stellen elkaar niet goed kennen en zwanger raken, bij haar niet het geval. Ze hadden al 6 jaren een liefdesrelatie voordat ze zwanger raakte. Hoge werkloosheid zorgt voor problemen. En als je werkt is het slecht betaalt, voor 20 uren in de week werken, krijg je misschien 250 soles per maand.

Er zijn veel wetten die de vrouw beschermen tegenwoordig. De man moet brommen als hij geen alimentatie betaalt. Het proces duurt alleen heel lang. De katholieke kerk helpt alleenstaande moeders niet volgens Ecdee. Machocultuur, is dat de man bepaalt wat er gedaan wordt. Als de man zegt dat iets wit is dan is het wit. Volgens haar in de stad weinig, maar op platteland wel veel. Omdat hier weinig educatie is, de vrouw is opgesloten in onwetendheid. De vrouw in de stad leest de krant en weet bepaalde dingen. Vrouw van platteland kent vaak geen krant en radioberichten. een man is vaak macho doordat hij dit heeft meegekregen van zijn ouders. De situatie verandert langzaam. Het idee dat man en vrouw gelijk zijn, bestaat wel maar niet sterk.

Ecdee is katholiek, maar als kind is was ze Israëliësch omdat haar oudere zus dit was. Zij heeft dit bekokstoofd toen Ecdee nog heel jong was. Toen ze 18 was, werd ze katholiek. Ze kon niet naar de regels van het Israëliësch geloof leven. Allemaal regels hoe te leven, hoe te eten de sabbat. Nee was voor haar te veel, ze moest ook zaterdag werken om hoofd boven water te houden. Ze is niet erg katholiek, ze gelooft gewoon in 1 God. Ze gaat niet naar de kerk en bidt thuis en gelooft niet in de heiligen, staat niet in de bijbel. Katholieken hebben hier heidenen gebruiken. God is voor haar een kracht een spirit. God is heel belangrijk voor haar om sterk te zijn. Ze heeft veel aan God gehad toen ze van haar man scheidde, ze smeekte

om geld en vond meerdere keren geld op straat. Een teken voor haar dat God bestaat. Ze heeft nu een ietwat beter leven en misschien zelfs kan door FP. Ze dankt God ook vaak voor zaken.

Katholieke kerk keurt inderdaad gebruik van anticonceptie af, maar alle vrouwen hier gebruiken gewoon. Zelf gebruikte ze ook anticonceptie tussen haar twee zwangerschappen. Volgens haar zijn er geen andere redenen waarom vrouwe eventueel niet gebruiken. Ze is erg geïnteresseerd in de verschillen tussen Peru en Nederland. Ze noemt dat er heel veel religies in Peru zijn. De mensen hebben religie nodig. Vaak om te veranderen, om een beter leven te leiden. Naar de bijbel leven, mensen hebben stok achter de deur nodig. Ze denkt dat mensen die niet geloven materialistisch zijn. Zelf heeft ze ook wel eens getwijfeld aan bestaan van God. Maar ze heeft geleerd dat God geduld heeft. De wereld zou in 2000 vergaan niet gebeurd, in 2008 tot op heden niet gebeurd. Als ze erge problemen had twijfelde en zelfs heeft ze in moeilijke tijden geloofd dat God niet bestond. Ze vindt het ook moeilijk om de evolutietheorie te rijmen met de bijbel, eigenlijk weet ze niet of God bestaat.

Ze hoopt dat haar leven verbetert door FP. Ze geeft de voorkeur aan praktijklerares omdat je dan veel met de studenten praat. We praten nog even over mijn reisplannen en etc. ze legt uit dat gewone Peruanen niet meer naar de toeristische attracties kunnen, omdat het te duur is. We hebben het nog even over privatisering en regering etc. ze is blij met mijn cadeautje voor de medewerking. (oorbellen, iedereen draagt hier oorbellen). Ik leg haar nog wat dingen uit over de Nederlandse gezinssamenstelling. Zelf heeft ze drie broers en drie zussen. Ze hebben wel aardig contact, is ze blij mee. Ze wil weten hoe ik de cultuur van Peru zie. Ze benoemt dat er veel culturen zijn in Peru. Het klimaat in Cusco is pas ze wisselvallig sinds een paar jaren, daarvoor niet. Religie in het platteland veranderd, steeds meer evangelisten. Vanwege het willen veranderen naar beter leven. Katholiek is wel in meerderheid. Uitsapje: Een NGO die ik vanmorgen bezocht hebt vreest voor teloorgang van bergtradities en mythes door komst van evangelische kerken, specifiek de Maranatha heeft volgens hem een vernietigende invloed op tradities van de mensen in de bergen. Hij leidt zelf educatieve projecten om de kinderen zelfexpressie en cijfers en getallen te leren. Hij noemt de kinderen in de bergen 'the forgotten children' en exposeert hun kunst in Cusco.

Interview: Rocio

11-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Rocio is een alleenstaande moeder van 32. de vrouwen hier zijn vroeg volwassen vertelt ze, omdat ze voor hun kinderen moeten zorgen. Ze heeft een dochter van 11. ze heeft hotellerie gestudeerd. Dit heeft ze ook afgemaakt en ze werkt tegenwoordig op een reisbureau de Plaza de Armas. Ze werkt graag met toeristen omdat deze ruimdenkend zijn en andere ideeën hebben.

Alleenstaande moeders mist het aan oriëntatie. vaak zijn stellen geen echte bekenden van elkaar. Mannen nemen geen verantwoordelijkheden. Vrouwen worden erg slecht behandeld door de mannen, er is veel machismo. De vrouwen leiden een zwaar leven om te kunnen zorgen voor hun kinderen. Ze moeten wel vooruit voor hun kinderen. Alcoholisme en psychische en lichamelijke mishandeling komt veel voor. Zo ook haar vader, mishandelde haar moeder. Het is algemeen gebruik in Peru dat de vrouw minder is dan de man. De man doet alsof de vrouw zelf niet na kan denken. Veel vrouwen komen huis niet echt uit, alleen om te studeren, dan ben je een keer op een feest gaat het snel mis. ontbreekt aan kennis en kijken niet uit. Ook vrouwen die van platteland naar de stad gaan mist het aan oriëntatie, en worden vroeg zwanger. Ze heeft de relatie met haar partner beëindigd, omdat ze een hele moeilijke relatie had met zijn moeder. Ze is zelf heel streng opgevoed, kwam nooit de deur uit. Ze had hem op school ontmoet. Ze waren heel jong, en werd zwanger, ze waren niet verliefd. Haar vader was heel boos toen ze vertelde na 5 maanden zwanger te zijn. Ze is van de trap gevallen of gegooid naar 7 maanden maar baby heeft het overleefd. Niemand was bij haar toen ze ging bevallen. De vader interesseert zich de eerste 5 jaren niet voor haar dochter, maar geeft nu af en toe alimentatie. Hij nam daarvoor geen verantwoordelijkheden, de last is voor de vrouw. Maar ze moet vooruit gaan, zo ook met FP. Ze moet altijd een voorbereide moeder zijn voor haar dochter, ze studeert veel. Ze wil een voorbeeld zijn, een onafhankelijke moeder die professioneel is en hard studeert. Ze laat altijd overduidelijk aan haar dochter zien dat ze aan het studeren is. Een moeder is heel gelukkig als de kinderen goed studeren. Haar man heeft een nieuwe vrouw en kinderen en ze confronteert hem vaak dat hij alleen een verantwoordelijkheid heeft voor hun dochter, zij redt zich wel!

Machismo, de man denkt dat de vrouw minder is. De man is de man van het huis, de vrouw is minder intelligent, etc. Ook de vader van haar dochter was zo. Hij dacht dat zij niet hoefde studeren, werken, alleen thuis zitten. Hij dacht dat ze te moeilijke boeken las, etc, terwijl ze prima begreep. Altijd denkt de man meer te zijn. De mannen vieren veel feest, drinken veel alcohol en mishandelen de vrouw thuis. De mannen leren dit in hun eigen huis, haar vader schold ook altijd op haar moeder en haar. Ze wilde niet dat haar dochter hieraan blootgesteld werd. Je moet nooit afhankelijk worden van een man, alles zelf doen, kopen.

Naar school gaan en een goede baan nemen. Machismo is in heel Peru, maar ze heeft in de krant gelezen dat er zelfs vrouwelijke presidenten zijn in Zuid-Amerika. Ze denkt andere gedachten te ontwikkelen door FP. Niet langer huilen, maar sterk zijn en vooruit gaan. FP biedt haar een mogelijkheid om sterker te worden. Ze denkt dat machismo een beetje verandert, maar niet genoeg. Nog steeds willen de mannen dat de vrouw thuis blijft en op de kinderen let, etc. Vrouwen moeten veranderen volgens haar en dan zullen de mannen wel moeten veranderen.

Religie, daar houdt ze van als thema. Ze is katholiek, katholiek zijn is traditie in Peru. Als kind ging ze elke zondag naar de kerk. Ze heeft veel geloof, bidden, meditatie de mis etc zijn allemaal erg belangrijk voor haar. Niet de heidense feesten, daar houdt ze niet van. Er wordt veel gedronken etc, ze gelooft alleen in God. Ze houdt niet van de rijke kant van de kerk. Ze benoemt dat er vele religieuze bewegingen zijn, maar niet in geïnteresseerd want de bijbel benoemt maar 1 religie. Ze ziet evangelische religies meer als sekten, dwaalleren.

God is voor haar een spirituele kracht, in het ziekenhuis was ze alleen toen ze beviel. Maar ze voelde de aanwezigheid van God, die haar kracht gaf, innerlijke kracht. De heiligenverering noemt ze heidens, de feesten zijn niet bijbels. Anticonceptie wordt los gezien van religie. Ze is geïnteresseerd in het feit dat ik in mijn land wil vertellen over de positie van de vrouw hier. Ze denkt dat alle buitenlanders ruimdenkend zijn. Dat er geen machismo bestaat, de mentaliteit van de mannen is ook anders volgens haar. Ze verwondert zichzelf ook over machismo in haar land, ze snapt het niet. De vrouw is helemaal niet minder dan de man. ze weet dat geweld en alleenstaand moederschap, in andere landen niet zo bestaan. Ze is blij met het feit dat het mijn interesse heeft en hoopt dat het me allemaal heel goed vergaat. Ik spreek ook gelukswensen uit en we sluiten af met mijn cadeautje. Ze kiest rode oorbellen omdat rood staat voor kracht en ze zegt dat ze haar altijd zullen doen herinneren aan een heel mooi persoon, mij dus.

Interview: Rosa Maria

11-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Rosa Maria is een alleenstaande moeder van 36. Ik vermeld dat ze er jonger uit ziet, maar ze wijst me op het feit dat ze grijze haren heeft van de zorgen om haar kinderen en van het harde werken altijd, vele huilen en vele zorgen. Ze heeft 2 kinderen, twee dochters van 11 en 14. Ze heeft alleen de lagere en middelbare school afgerond en geen verdere vervolgopleiding

gedaan. Ze werkt momenteel als ladbamedewerkster, dit zijn mensen die op straat mobiele telefoontjes slijten door de hele dag llamada, llamada te roepen naar iedereen die passeert. Vroeger was dit er niet, had je alleen publieke telefoons en dit bellen was duurder. Ze heeft in restaurant gewerkt, kleding gewassen. Ze zegt dat ze de hele dag nog met niemand heeft gesproken en uit heeft gekeken naar ons interview.

Probleem van alleenstaande moeders, vrouwen worden vroeg zwanger en zijn niet voorbereid. Cusco kent veel macho's kent die je zwanger maken en in de steek laten, deze macho's kunnen er ook niets aan doen, 'zij zijn nou eenmaal macho's. Ook scheiden stellen heel gemakkelijk, vroeger bleven stellen meer samen. de stellen kennen elkaar niet goed, jongeren hebben geen kennis van anticonceptie, geen goede seksuele voorlichting gehad. Het komt voor dat de man ontrouw is en stel uit elkaar gaat, ook gaat de vrouw vreemd maar meestal de man. die geen verantwoordelijkheden neemt. Het is een gebruik hier, vroeger namen de vrouwen de mannen weer in huis. Tegenwoordig niet. De man wil dat eigen vrouw thuis is en niet met andere mannen praat.

Heel jong toen ze vader van haar kinderen heeft leren kennen, behandelde haar niet goed. Hij mishandelde haar geestelijk en lichamelijk. Veel problemen, hij heeft nu een andere familie. Het is een triest verhaal, zegt ze zelf. Hij behandelde haar heel slecht en is er vandoor gegaan. Hij helpt helemaal niet met haar kinderen en bezoekt ze niet. Zij wil dit wel, maar hij wil dit niet. Zijn vrouw wil dit niet, zegt ze. Ze hebben een hele moeilijke tijd gehad met zijn drieën, geen brood om te eten.

Machismo is een pijn voor de vrouwen hier. Mannen denken dat vrouwen niet kunnen nadenken, minder zijn en over geen intelligentie beschikken. De mannen mishandelen de vrouwen, leidt ook tot scheidingen en alleenstaande moeders. De vrouwen worden lichamelijk en mentaal misbruikt. Het is een verschrikking, het ontbreekt de mensen hier aan educatie. Ze denkt dat ik andere landen dit probleem niet bestaat, alleen zuid Amerika. Ik leg haar uit dat wij inderdaad leren dat mannen en vrouwen gelijk zijn, dat dit in onze cultuur verweven is. Ze vindt dit bijzonder interessant, dan leg ik haar nog even uit over de twee feministische golven om toe te lichten dat dit niet vanzelf is gegaan. Ze leren dit inderdaad in huis, waar hun vader de vrouw mishandelt. Dit moet veranderen, de mannen moeten waarden leren. De vader van haar kinderen had deze waarden ook niet geleerd, wel agressie. Ze legt nog een keer uit dat stellen vroeger ondanks dit soort problemen samen bleven. Binnen haar familie bestaan ook dit soort problemen, haar zus heeft een macho als man, maar ze luistert naar hem. Ze houdt zo probleem in stand, dit is een probleem. Haar moeder ook niet meer bij vader, nu veilige omgeving waar ze veel met haar kinderen is (woont?).

Ze is katholiek, gelooft niet in vieren van heiligenfeesten. Het geloof doet haar goed voelen als ze zich slecht voelt. Maar heeft ook wel twijfels gehad, als leven heel zwaar was. Wel interesse in evangelische kerk (jehova's getuigen) met deze evangelische kerk, maar daarna weer katholiek. Al is ze niet heel katholiek, ze gelooft in God, op haar manier. God is voor haar een innerlijke kracht, maar beetje moeilijk te rijmen met evolutietheorie. Ze heeft ook evolutietheorie overwogen. Nu gelooft ze wel dat God bestaat, maar ze komt niet overtuigend over. Ze heeft veel gehuild als ze het heel zwaar had om rond te komen en heeft zich dan vaak tot god gewijd, meerdere keren heeft ze vervolgens geld gevonden op de vloer. Dit ziet ze als teken als bestaan voor God, als teken dat God haar helpt. Ze vertelt uitgebreid over de details van het vinden van dit geld. Ze vertelt nog een keer dat ze veel huilde in moeilijke tijden.

Ze is geïnteresseerd in de cultuur van andere landen, of daar ook alleenstaande moeders zijn. Of er goede educatie en veel werk is. Ze vertelt dat toen ze jong was de economische situatie beter was en je werk kreeg voor altijd. Nu alleen nog contracten voor 3 maanden. Ze wil weten hoe dit in Nederland is. Ik leg haar de flexwet met mijn beste Spaans uit, ze lijkt gerustgesteld dat dit soort problemen ook zich in andere landen voordoen. Ze is nog steeds van overtuigd dat vele dingen beter geregeld zijn in andere landen, wat ook zo is. Ze wil weten over religie in Nederland, vertel haar over ontkerkelijking en leg haar uit waarom ik denk dat Nederland ontkerkelijkt. Ze vertelt dat bijna iedereen in Cusco katholiek is en dat er een paar evangelisten etc zijn. Ze kan haar kinderen niet laten dopen, omdat ze niet bij de vader is, ze wil graag haar dochter laten dopen. Hier maakt ze zich veel zorgen over. Ze wil weten welke landen ik bezocht heb, ze wil weten hoe je kunt reizen en werken etc. ik vertel haar dat ik elke dag studeer en werk en alleen maar met hulp van universiteit mijn ticket kon betalen. Ze vindt het allemaal heel interessant, ze wil weten hoe Europa is. Vertel haar kort over de landen die ik bezocht heb. Ze zegt dat de taal en cultuur van Spanje veel op Peru lijkt. Ze wil weten wat ik van tevoren over Peru wist.. vertel haar van armoede, feesten, tradities, cultuur, katholicisme. Ze wijdt uit over Fujimori, en Garcia. Ze denkt dat Fujimori niet genoeg voor zijn daden gestraft zal worden. Ook heeft hij goede daden voor Peru verricht. Ze weet verder niet zoveel over proces, ik ook even niet aangezien ik alleen nog de spaanse spits lees bij mijn sapje op de markt. Ze begrijpt net als ik niet waarom Garcia weer een tweede kans krijgt aangezien hij in zijn eerste ambtstermijn Peru geruïneerd achterliet. Wel kan hij goed praten en zij denkt dat dit ermee te maken heeft, misschien verkozen door jongeren, de toestand was verschrikkelijk, geen melk geen suiker etc. ze uit haar frustraties over privatiseringsplannen van Garcia. Ik spreek mijn medeleven en hoop uit.

Ook ik vrees dat de Peruaan binnen 5 jaar niet meer aan het toerisme verdient, zoals nu. Ze noemt dit het slechte van de regering nu. ze willen geld verdienen in plaats van de armen steunen. Ze legt me uit waar de protesten over gingen en spreekt haar wensen uit voor de toekomst van Peru. Ze is tegen de komst van de luchthaven in Cusco, omdat Lima zo van haar toerisme wordt ontdaan. Ook Lima heeft dit nodig.. ze vreest grote buitenlandse bedrijven. Etc.ze hoopt op een Peru zonder problemen, ze zou niet ophouden met praten als ik er geen eind aan had gemaakt.

Interview: Yanine

12-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Yanine is een alleenstaande moeder van 48 jaar. Ze ziet er uit als 35 en dat vertel ik haar, hoort ze vaker. Ze heeft voor verpleegster gestudeerd en afgemaakt aan de universiteit, ze werkt nu niet als verpleegster maar heeft wel verschillende projecten gedaan. Deze projecten waren ook met buitenlanders, om mensen in het platteland te helpen met hun gezondheid en welzijn. Hygiëne en uitleggen anticonceptie, etc. ze heeft twee kinderen van 16 en 12. van 16 jaar is een meisje en de jongen is 12. ze is nu alleenstaande moeder, maar is wel een stel geweest maar ze zijn niet meer samen.

Omdat de economische situatie heel moeilijk is, er is geen werk, en dus geen geld en dus problemen tussen de stellen, problemen in het gezin. Gebrek aan educatie is een ander probleem. Ook is het een probleem als een vrouw heel jong zwanger wordt, eindigt ook vaak alleen. Vaak zijn deze vrouwen zonder moeder opgegroeid en weten niets over seksuele educatie. Ook vaak zijn de jongens zonder ouders in de stad. De ouders helpen als ze kunnen maar kunnen niet altijd helpen. Vaak als het stel heel jong is dan hebben ze beide geen werk, geen geld, kijken niet, hebben geen oriëntatie en de vrouwen eindigen vaak bij hun ouders of familie om de situatie te overleven.

Problemen met haar partner was dat hij een muzikant was, en veel weg was met vrienden en de kinderen liet hij aan hun lot over, terwijl zij aan het werk was in de bergdorpen. 7 jaren geleden zijn ze uit elkaar gegaan. Ze voelt zich nu rustig, geen vreselijke hoofdpijnen en ziektes meer door vele zorgen. Haar kinderen gaat het nu ook beter mee, haar kinderen studeren veel en zijn sportief. De vader helpt wel, maar niet genoeg, hij heeft ook niet veel geld. Hij bezoekt de kinderen ook, ziet ze als zijn plicht. Hij bezoekt ze redelijk vaak..

Volgens haar helpt de katholieke kerk niet, wel gaat ze elke zondag met haar kinderen naar de mis. De kerk helpt spiritueel, niet financieel of anders.

Ja inderdaad, een machocultuur. Ze vindt het mooi dat andere landen dit niet kennen. De man is de baas en schreeuwt, beledigt de vrouw en kinderen, dit noemt ze machismo. Volgens haar is dit ontstaan in de oudheid, de situatie verandert wel maar niet veel. Vroeger was de vrouw alleen binnenshuis maar nu niet meer, omdat ze moet werken. Maar hangt ook van de vrouw af, als zij het huis uit wil moet ze dat doen. De mannen leren dit van hun vrienden met wie ze bier drinken. De mannen zijn katholiek, maar praktiseren niet, alleen religieus per woord.

Zelf is ze ook katholiek, het is hulp voor de mensen die het nodig hebben, vergeving voor de zonden. Ze gelooft niet in de heiligenverering. God is voor haar een innerlijke kracht. Ze weet dat katholieke kerk anticonceptie niet goedkeurt, maar is niet belangrijk voor de vrouwen hier. Als verpleegster weet ze wel beter, anticonceptie is belangrijk. Het is niet mogelijk om in slechte economie veel kinderen op de wereld te zetten, in dit aspect is het katholieke geloof niet het belangrijkste.

Ze heeft zelf geen andere vragen of thema's eerst. Ze hoopt dat ik tevreden ben met haar antwoorden, ben ik zeker verzekerd ik haar. Ze wil weten hoe de vrouw in Nederland leeft. Ik leg haar uit dat mijn generatie vrouwen toch wel een bepaalde mate van onafhankelijkheid nastreeft, werkt en mannen en vrouwen als gelijken ziet. Ze denkt dat vrouwen in andere landen veel vrijer zijn. Ze ziet het ook als een voordeel dat vrouwen in andere landen niet zonder geld en verstand van zaken kinderen op de wereld zet. Ik leg haar uit dat we ook alleenstaande moeders hebben. Zelf zou ze graag emigreren naar ander land, haar partner wilde dit niet. De vader van haar kinderen woont ook in Cusco. door FP denkt ze meer rustig en gelukkig te worden, ze wil graag met buitenlanders praten over de verschillen tussen verschillende landen. Ze wordt het liefst practica lerares omdat ze veel weet over de toeristische attracties, ook heeft ze in toerisme gewerkt. Ze denkt dat we Engels spreken in Nederland, ik leg haar uit dat dit Nederlands is en dat veel mensen wel Engels spreken. Ze legt uit dat ze voor onze afspraak aan het koken en wassen was en dat ze de tijd een beetje vergeten was en dat ze naar de school heeft gerend! Ze weet dat Godsdienstwetenschap te maken heeft met antropologie en sociologie, ik ben onder de indruk. Zoals iedereen vraagt ze of ik broers en/of zussen heb en waar mijn ouders wonen. Opa's en oma's etc. ik vertel haar dat mijn oma is overleden een jaar geleden aan een lang ziekteproces met meerdere herseninfarcten. Ze is erg geïnteresseerd in dit soort zaken, dus ik vertel nog wat meer. Ze wil alles van Nederland weten dus we kletsen nog wat door. Ze denkt dat alles goed geregeld is,

ik bevestig dit min of meer. Ze vermeldt een probleem met geen goed werkende publieke telefonie. Mensen gebruiken niet echt de post hier, mensen bellen want is makkelijker zegt ze. (en post van bedrijven dan?). een gewonen brief doet er 2 weken over binnen Cusco, als je extra betaalt, gaat het sneller. Maar internet en bellen is beter, bijna iedereen gebruikt internet zegt ze. Ze denkt dat ik met mijn vriendje e-mail in plaats van brieven schrijf, ik bevestig dit. Ze maakt nog wat grappen over het feit dat we nu even gescheiden zijn. Ze wil weten of hij ook andere landen heeft bezocht. Vertel over Rome en het onderzoek in t Vaticaan. Ze denkt dat Italianen heel religieus zijn, ook zullen er rotte appels zijn, zucht ze. We oefenen mijn Spaans nog wat meer.. ik vraag haar of religie bestaat in landen waar veel problemen zijn, daar is ze het wel mee eens. Ze begrijpt hierna ook dat Nederland ontkerkelijk. Ze gelooft in het feit dat als het goed met mensen gaat, ze geen religie nodig hebben. Ze noemt Nederlanders, realisten. Ik vraag haar of mensen die niet geloven nog steeds goede mensen kunnen zijn, dit gelooft ze wel. Ook dit zijn goede mensen, maar ze denkt toch dat ook deze mensen wel ergens in geloven ook al gaan ze niet naar de kerk. Ik leg haar uit dat ik niet religieus ben, en toch een goed persoon ben. Hier is ze het mee eens, of iemand wel of niet gelooft, je komt erachter door met elkaar te kletsen. Ze maakt zich veel zorgen omdat ze zo graag lerares bij FP wil worden, maar John is zo streng. Ik doe er nog een schepje bovenop door uit te leggen waarom John zo streng is. Ze weet dat ze nooit mag liegen, want dan vliegt ze eruit. Ik vertel haar dat dit al gebeurd is, hoop niet dat ze nog banger wordt. ☺ ik spreek mijn hoop en wensen voor haar uit, zij ook voor mij! We praten nog wat over de niet autarkische zijnde Nederland, de risico's daarvan en het sluiten van fabrieken in Nederland om vervolgens in andere landen goedkoper te produceren, etc. Ze hoopt dat ik nog een keer terugkom naar Peru met mijn kinderen.

Interview: Hilda

12-03-08

(Gebruikt interviewschema: IV)

Hilda is een 37 jarige alleenstaande moeder, ze heeft een zoon van 11. Ze heeft technische verpleging als opleiding gedaan, en afgemaakt. En nu heeft ze een jaar Engels afgerond op basisniveau. Ze kan wel wat schrijven maar ze vindt het Engels erg lastig. Ze heeft haar zoon die ontzettend aardig en goed opgevoed lijkt meegenomen, helaas heb ik geen speelgoed voor deze keurige jongenman. Ze maakt elke ochtend van 03:00-13:00 schoon op het centrale plein van Cusco, ze is in een keer doorgestaan dus is een beetje moe. Ze vertelt dat ze een auto-ongeluk heeft gehad in 2004 waardoor haar heel slecht werkte. Nu gaat het iets beter en heeft

ze ook minder hoofdpijn. Ze heeft wel in het ziekenhuis gewerkt, heeft certificaten maar was geen werk in en toen kreeg ze haar zoon, heeft ze nog op kinderdagverblijf gewerkt. Ook als schoonmaakster in ziekenhuis. En nu werkt ze als schoonmaakster, haar contract werd in laatst gewerkte ziekenhuis niet verlengd.

Omdat stellen elkaar niet goed kennen, problemen in huis. Het ontbreekt aan kennis bij zowel de man en vrouw en het niet kennen van elkaar. De vrouwen raken vaak zwanger op feestjes omdat ze dronken zijn. Ze had zelfs problemen in haar huis, haar ouders zijn van platteland. Ze werkte altijd op platteland, en kende geen waarden en ging naar de stad. De stad leek een betere situatie dan het platteland. Ze woont nu in een huurhuis, alleen. Ze woont niet bij haar ouders omdat haar zussen daar ook met hun kinderen wonen. Ze woonde wel samen met de vader van haar zoon in haar huis. Ze wilde als snel apart wonen, hij mishandelde haar. Hij zei altijd dat ze niets kon en niets wist, ze dacht dat hij zou veranderen, maar veranderde niet, werd alleen maar erger en erger. Reageerde ook af op zoon, en toen zijn ze uit elkaar gegaan. Zoon was toen een jaar. Hij helpt niet mee en het interesseert haar niet waar hij nu is. Kan in Lima zijn, kan overal zijn. Het was heel zwaar voor haar, economisch en geestelijk. Ze wordt emotioneel dus ik vraag haar hoe haar leven zal verbeteren door FP. Ze denkt dat haar leven makkelijker gaat worden en dat ze sterker gaat worden. Ze wil lerares practica worden om ideeën uit te kunnen wisselen met de buitenlanders, ik ga nog even door over dit onderwerp om de emoties uit de weg te gaan, we lachen even later gelukkig weer.

Ja heel veel machismo, voor haar de man die domineert. De man wil alles naar zijn zin. Accepteert geen andere visie dan de zijne. Mishandelt de vrouw en soms ook de kinderen. Dit verandert niet volgens haar, de mannen leren dit thuis, op straat en op hun werk. Daarom is het zo moeilijk te veranderen. Ze houdt hier niet van, ze wil dat dit gaat veranderen. De vrouw accepteert vaak gewoon wat hij zegt. Ook de vader van haar zoon had macho issues. Verandert dit? Ze hoopt dat het verandert omdat veel vrouwen mishandelt worden nu. kan zijn dat de man niet werkt, alcohol drinkt met zijn 'maten' in de straat. Ze denkt wel dat onderwijs een oplossing kan zijn, maar ze denkt dat mannen niet accepteren als vrouwen ineens dingen weten en willen veranderen. Wel hoopt ze dat dit verandert. Ze noemt de situatie verschrikkelijk, inderdaad zijn deze mannen katholiek, maar ze praktiseren dit niet. Alleen per woord.

Volgens haar helpt de katholieke kerk de alleenstaande moeders niet, ze werkte altijd voor alles. Er waren tijden dat ze geen melk voor haar zoon kon kopen. Ze moet weer huilen. Ze werd niet geholpen, ze moest altijd werken.

Ze is wel katholiek, haar zoon ook. Hij gaat graag naar de mis vanwege verhalen en muziek. Ze gaan elke zondag samen. hij beantwoordt graag mijn vragen, wat een schatje. De religie betekent voor haar, ach alle religies geloven in dezelfde God. Ze wil leven naar de wetten van God. Niet alles is altijd mogelijk, ze helpt graag. Ze herhaalt nog eens dat haar situatie verschrikkelijk was, ze moet weer een beetje huilen. God helpt? God helpt inderdaad met kracht etc, ze heeft werk gevonden. Wel een beetje moeilijk af en toe vanwege zware leven. Ze gelooft niet in de heiligenverering, wel gelooft ze dat heiligen belangrijk zijn geweest voor de katholieke kerk. De feesten moet ze zelfs om lachen, omdat de mensen veel alcohol drinken, daarna zijn er problemen. De mannen mishandelen daarna vrouw en kinderen, daar houdt ze niet van.

Voor haar is God een kracht die je helpt vooruit te gaan. Ze wil weten over religie in mijn land, wijdt een beetje uit over reformatie en situatie nu. haar zoon komt er nu ook bij staan, is kennelijk interessant. Ze legt uit dat er wel religieuze discriminatie in Peru is. In sommige ziekenhuizen wordt je alleen geholpen als je katholiek bent. Ze vertelt nog weer even over hoe moeilijk het leven met de vader van haar zoon was. Ik begin nog even over het feit dat de zaken er nu beter voor staan. Ze wil graag een redelijk huis voor haar zoon, ze woont nu in een kleine kamer, alles is klein in de kamer. Nog vijf maanden moet ze dit werk volhouden om daarna als lerares aan het werk te gaan. Ze slaapt nu wel eens in de klas omdat ze na het schoonmaken van 15:00-19:00 les heeft. Ik vraag haar zoon of hij vragen heeft, hij wil weten wat de hoofdstad van Nederland is. Zij wil meer weten over mijn land, vertel over leerplicht, werkgelegenheid, studie en reismogelijkheden. Probleem van Peru is dat het aan werk ontbreekt. Ze wil weten wanneer stellen kinderen nemen etc. ik leg haar uit hoe dit vaak gaat en ze bewondert dit. Eerst geld sparen en dan kinderen. Ook zegt ze dat er nu nog steeds stellen 7 a 8 kinderen op de wereld zetten, niet mogelijk om te voeden. Ze vertelt over de mogelijke generaties en grote families. Noemt ze slechte van Peru dat er geen werk is en dat deze grote families druk op de situatie leggen. Ze legt uit dat er veel mensen emigreren om geld te verdienen. Ze zou zelf ook zo naar Spanje gaan om geld te verdienen, maar geen mogelijkheid tot nu toe. En nu ze FP kent, hoeft dit ook niet meer. Ik leg uit maar een cadeautje te hebben, chocola. Dit moeten ze dan maar delen, ze zijn erg blij met hun chocoladereep en we nemen uitgebreid afscheid. Ik leg uit dat ik de huidige leraressen thuis heb bezocht voor interview. Ze woont tegenover luchthaven, ik ben uitgenodigd. Ook al is haar huisje klein, ben van harte welkom (San Sebastian ook). Instructies om op visite gaan: iets rood, een rivier, moet je oversteken. Een treinspoor over, en een straatje in. 2 deuren, is de

2° deur. Ik sla voor de zekerheid het telefoonnummer maar even op. 9891608 bezoeken kan in de middag vanwege haar werk.

Interview: Andaluz

12-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Andaluz is een alleenstaande moeder van 34 jaren. Ze heeft drie kinderen, zoon van 11, dochter van 10 en dochter van 4. ze heeft accountancy aan de universiteit gestudeerd, ze heeft dit niet af kunnen maken vanwege geldgebrek. Ze wil dit wel gaan afmaken, er ontbreekt nog een jaar aan studie. Ze heeft les gegeven aan kinderen primaria en voorbereidende universiteit. Nu geeft ze ook les (economie), slecht twee uren per dag. Dit verdient niet genoeg en daarom wil ze lerares Spaans worden. Ik leg haar uit over doel interview, zoals ik iedereen tot nu toe heb gedaan. Ik leg haar uit dat er geen wetenschappelijke literatuur is over het leven van de vrouw in Cusco.

Veel alleenstaande moeders, is volgens Andaluz cultuur. Veel Peruaanse mannen zijn slecht, door machismo en ontbreken van emotionele intelligentie. Laten vaak hun gezinnen in de steek voor andere vrouwen. Deze mannen geven niet om eigen vrouw en kinderen en gaan er bij problemen of zelf zonder problemen vandoor. Ontrouw is een groot probleem in Peru. Het hele systeem moet veranderen, wil dit veranderen. Het is nu gewoon dat dit de gang van zaken is, dit moet veranderen. Nu zijn er al wel meer wetten die de vrouw beschermen. De situatie verbetert volgens haar niet, maar verslechtert. Er komen steeds meer alleenstaande moeders, ze stemt in met de door John vermelde 80%. Ze leest dit in de kranten etc. ze zou graag willen dat Peru meer zou zijn als andere landen.

We hebben het over het belang van kinderen voor vrouwen en ook dit draagt volgens haar bij aan het probleem. Het moederschap zorgt voor aanzien van vrouwen, hierdoor zijn kinderen erg gewild, ook al leent de relatie zich er niet voor en is er geen sprake van een huwelijk. De zwangerschap zelf is in dit geval een kleine familieschande legt ze uit, maar na bevalling verliest deze haar betekenis. Binnen het huwelijk is het krijgen van kinderen volgens haar een vanzelfsprekendheid en eveneens statusverhogend voor de vrouw. Veelal wordt binnen het eerste jaar na de plechtigheid de eerste geboren. Ook wordt er de eerst volgende jaren niet aan geboorteregulering gedaan. Volgens Andaluz horen zwangerschappen en kinderen erbij, 'het zijn geschenken van God'.¹¹⁶

¹¹⁶ Interview, Andaluz, 12 maart 2008.

Wat moet er veranderen? De regering moet in actie komen, moet meer de vrouwen beschermen. De gezinnen moeten samen blijven, de mentaliteit moet veranderen. De mentaliteit van de mannen. Als de regering meer dingen verbiedt helpt dit, zegt ze. Zelf wil ze alleen vooruit kijken en sterk zijn, niet in huis zitten huilen want hier wordt de wereld niet beter van. Ze wil voorbereid zijn. Educatie ontbreekt in Peru en ook seksuele educatie ontbreekt, mensen zijn ontwetend en krijgen kinderen, moet ook veranderen.

Wat is er gebeurd tussen haar en de vader van haar kinderen? Hij was ontrouw en ze heeft hem de deur gewezen. Eerst dacht ze nog wel dat hij zou veranderen, smeekte haar om weer te proberen, maar steeds weer hetzelfde probleem. Hij wilde niet dat ze werkte, of studeerde, hij wilde haar in het huis en niet meer. Ze deed toen ze samenwoonden ook niet meer dan dat. Hij deed helemaal niets, een waardeloze man zegt ze. Hij woont ook hier, en bezoekt af en toe de kinderen. Wanneer het hem uitkomt, kan ze niet van op aan. Hij helpt af en toe ook financieel, niet veel, maar helpt. 100 soles, per maand, niets dus voor drie kinderen.

Ze woonde in een huurhuisje toen ze alleen met haar drie kinderen kwam te staan, het huis van haar ouders had geen kamers over, dus dit was niet mogelijk. Nu woont ze nog steeds in deze huurwoning, ja dit is zwaar. Omdat de huurbaas heel vaak 's avonds op de deur bonkt voor de huur. En er volgt een trieste situatie als de huur ontbreekt.. ruzie, geweld, haar interesseert het niet, zij is sterk, alleen haar kinderen leiden. Je kunt beter nadenken over hoe je de situatie kunt oplossen. Meer werken, huilen lost niets op. Je kunt beter gaan wandelen om antwoorden te zoeken en geld te ontmoeten. Werken, schilderen, schoonmaken. Ze heeft van alles gedaan! Alles om maar geld te verdienen.

Leven veranderen door FP? Ze hoopt dat haar leven verandert en dat ze haar studie kan afmaken. Niet meer zoeken in de straten naar werk, maar gewoon werk. Ze zou ook wel naar ander land willen om geld te verdienen om haar situatie te veranderen. Misschien ontmoet ze via FP wel een buitenlander die haar kan helpen aan beter leven, je weet het niet. In een ander land krijg je wel betaald naar wat je waard bent. De beloning in andere landen is veel groter, maar ze kijkt alleen maar vooruit. Andere projecten, andere horizon! Ze wil ook in een land werken waar je een minimumloon hebt. Ze verwacht kennelijk veel van FP, ze droomt veel geeft ze toe, ik zeg dat ik wens dat haar dromen uitkomen.

Ook katholiek, apostolica Romana. Ze is de eerste die de volledige titel gebruikt. Ze wil hiermee aangeven dat ze volledig katholiek is. Voor haar betekent het katholicisme iets heiligs, ze gelooft in God. God die alle dingen ziet, ze gelooft in Jezus voor ons allen. Ze gelooft in alle ideeën. Ze gelooft zelfs in de heiligen, als ze een oratie hoort, heeft ze altijd

veel aan. God is voor haar een kracht. Religie is een kracht. Religie is voor haar heel belangrijk. Haar vader is materialist, gelooft niet in God, gelooft in zijn werk. Hij zegt vaak tegen haar dat zijzelf god is omdat zij werkt en nadenkt. Er zijn echter niet veel ongelovigen hier. Ook zij vertelt dat er andere religies zijn, zoals evangelisten, Jehovah's Getuigen en mormonen. Ze noemt dit sekten, maar zegt dat we uiteindelijk in dezelfde God geloven, behalve de materialisten. Geloven in materie. Als je gelooft in God dan heb je een innerlijke spirituele kracht en dit helpt je in het leven. Ze zegt dat geloven ineens niet mogelijk is, maar als je naar de kerk gaat voel je toch wel rust. Dit is volgens haar die religieuze kracht. Haar zus is non. Haar zus geeft godsdienstles aan jongeren. Zelf zou ze ook graag non zijn, maar is natuurlijk niet mogelijk als alleenstaande moeder met drie kinderen. Kinderen zijn binnen een relatie normaal, er wordt de eerst jaren niet aan geboorteregulering gedaan. Zwangerschappen en kinderen horen erbij, het zijn geschenken van God. Maar haar lot is nu werken bij FP. Ze gelooft dat de leraressen nu al veranderen, door les van 15:00-19:00, ze hebben hoop en kracht, nu schiet ze in tranen! Ze is vol lof over FP, Fanny.. ze ziet het allemaal wel zitten.

Interview: Antonia

13-03-2008

(Gebruikt interviewschema: IV)

Antonia is een alleenstaande moeder van 35 jaren. Ze heeft een zoon van 3 jaren. Ze heeft textiele handvaardigheid gestudeerd en heeft jaren in textielfabriek in Lima gewerkt. Hier werkte ze dagen van zes uur s ochtends tot zes uur s avonds.

Waarom er alleenstaande moeders zijn? De ervaring ontbreekt, de oriëntatie ontbreekt. Je weet niet wat je doet en waarom door onervarenheid. Zelf geeft ze dit ook als reden van haar situatie aan, dit bevreedt mij aangezien ze haar zoon op haar 32^e heeft gekregen. Mannen missen ook een bewustzijn, weten ook niet wat ze doen. De vader van haar zoon behandelde haar prima, prima relatie totdat ze zwanger was. Hij veranderde, houden van deed niet ter zake. Ze hadden een relatie van 1 jaar voordat ze zwanger werd, ze hebben nooit als stel geleefd en drie maanden na de geboorte zijn ze uit elkaar gegaan. Deze drie maanden waren een verschrikking, hij behandelde haar superslecht en hielp nergens aan mee. Toch hebben ze het nog een keer geprobeerd, maar wederom problemen, de situatie was alleen maar verslechterd. Hij haalde de hele familie erbij, hier had ze absoluut geen trek in, sommige dingen gaan volgens haar alleen het stel zelf aan. Hij ging veel weg met vrienden en ontliet zo zijn verantwoordelijkheid, alcohol was gelukkig geen probleem. Toch zijn ze na enkele maanden weer uit elkaar.

Drie jaren geleden, met de geboorte van haar zoon, verloor ze haar baan in de textiel fabriek na 12 jaar. Een moeilijke periode brak aan, zo zonder man en werk. Terloops vertelt ze dat ze seksueel misbruikt is als meisje omdat haar ouders er niet waren om op haar te letten. Nu woont ze wel bij haar ouders. Al met al komt het hele verhaal wat naïef over.

Bibliografie

Literatuur:

Monografieën

- Acosta-Belen, Edna en C.E. Bose, *Researching women in Latin America and the Caribbean* (Colorado 1993)
- Amir, Menachem, *Patterns in forcible rape* (Chicago 1971)
- Amit, Vered, *Constructing the field* (Londen 1990)
- Basow, Susan. A, *Gender stereotypes and roles* (Bern 1992)
- Collins, Patricia Hill, *Black feminist thought: knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (New York 1991)
- Dealy, Glen Gaudill, *The latin americans. Spirit and ethos* (Oxford 1992)
- Delaney, Carol, *Investing culture, an experiential introduction to anthropology* (Oxford 2004)
- Foucault, Michel, *The foucault reader: in introduction to Foucault's thought*, red. P. Rabinow (New York 1991)
- Freire, Paulo, *Education for critical consciousness* (New York 1973)
- Geertz, Clifford, *Interpretation of cultures* (New York 1973)
- Golombok, Susan en R. Fivush, *Gender development* (Cambridge 1994)
- Grand Le, Jan Willem, *Peru, mensen, politiek, economie, cultuur* (Nijmegen 1998)
- Gutmann, Matthew, *The Meanings of Macho: Being a Man in Mexico City* (Berkeley 1986)
- Hammersley, Martyn en P. Atkinson, *Ethnography principles in practice* (2e druk; Londen 1995)
- Kvale, Steinar, *Interviews. An introduction to Qualitative Research Interviewing* (Londen 1996)
- Levi-Strauss, Claude, *Tristes Tropiques*, vert, John and Doreen Weightman. (New York 1975)
- Montoya, R en L.J. Frazier en J. Hurtig, *Gender's place: feminist anthropologies of Latin Latin America* (New York 2002)
- Moore, Barrington, *Injustice: the social bases of obedience and revolt* (New York 1978)
- Moore, H.L. *Feminism and anthropology* (Cambridge 1988)
- Nencel, Lorraine, *Ethnography and prostitution in Peru* (Londen 2001)
- Parpart, J.L en S.M. Rai en K. Staudt, *Rethinking empowerment: gender and development in a global/local world* (New York 2002)
- Pike, Kenneth, *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior* (Washington 1976)
- Spradley, James, P. *Participant observation* (Londen 1980)
- Villareal, Matthew, *Wielding and yielding. Power, subordination and gender identity in the context of a Mexican development project* (Wageningen 1994)
- Yeatman, Anna, *Activism and the policy process* (Londen 1999)

Artikelen:

- Bem, Sandra, 'Gender schema theory : a cognitive account of sex typing', in: *Psychological review*, 88, nr 1. (1974) 354-364.
- Bidegain, Ana Maria, 'Women and the theology of liberation' in: *Through Her Eyes: Women's Theology from Latin America*. Elsa Tamez, ed. Maryknoll, (New York 1989) 53-72.
- Carlson, Bonnie, E. 'Causes and maintenance of domestic violence: An ecological analysis' in: *Social Service Review*, 58 (New York 1984) 569-587.
- Deaux, Kay, 'Sex and gender' in: *Annual Review of Psychology*, 36. (1985) 49-81.
- Ehlers, Tracy, B, 'Debunking Marianismo: Economic Vulnerability and Survival Strategies Among Guatemalan Wives' in: *Ethnology*. 30:1. (Denver 1991) 1-16.
- Garrard-Burnett, Virginia, 'On earth as it is in heaven: religion in modern Latin America', in: *Scholarly Resources*, V (Wilmington 1999) 1198-1300.
- Giraldo, Octavio, 'El machismo como fenómeno psicocultural' in: *Revista Mexicana de Psicología* (Colmobia: 1972) 350-354. Geciteerd in: *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 23, Nr: 2.
- Goodenough, Ward, 'Cultural anthropology and linguistics', in: *Language and linguistic monographs*, IX, P. Gravin red. (Washington, D.C. 1957) 463 - 480.
- Gonzalez, E. D. Olarte en P. Gavilanes Llosa, 'Does poverty cause domestic violence? Some answers from Lima' *Too close to home: domestic violence in the Americas* (1990) 15-24.
- Jansen, W. 'De vele gezichten van genus. Een agenda voor onderzoek naar de culturele constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid' in: Margret Brugmann (red.), *Vrouwen in opspraak. Vrouwenstudies als cultuurkritiek*. (Nijmegen 1987) 46-62.
- Kalmuss, D. M. en M. A. Straus, 'Wife's marital dependency and wife abuse' in: *Physical violence in American families*, M.A. Straus & R. J. Gelles red. (New Jersey 1990) 95-112.
- Marshment, Margaret, 'The picture is political: representation of women in contemporary popular culture' in: *Introducing women's studies* (Londen 1993) 147-167.
- Ortner, Sherry B, en H. Whitehead, 'Introduction: accounting for sexual meanings' in: *Gender and sexuality* (Cambridge Cambridge University Press 1981) 275-329.
- Ortner, Sherry B. 'Theory and anthropology since the sixties', in: *Comparative studies in society and history* 26 (1) 126-166.
- Rowlands, J. 'A word of the times, but what does it mean?: Empowerment in the discourse and practice of development' in: *Women and empowerment*. (New York 1998) 1153-1161.
- Sen, Amartya, 'Gender inequality and theories of justice', in: J. Glover and M. Nussbaum (red). *Women, culture and development*. (Oxford 1995) 153-198.
- Serra, Luis, 'The Sandinist massa-organisations' in: *Nicaragua in Revolution*. Thomas W. Walker red (New York 1982) 42-58.
- Serbin, Lisa, A en K.K. Powlishta en J. Gulko, 'The development of sex typing in middle childhood' in: *Monographs of the society of research in child development*, 58, nr: 2 (New York 1993) 34-90.

- Slaby, R.G en Frey, K.S. 'Development of gender constancy and selective attention to same sex models', in: *Monographs of the society of research in child development*, 46, nr: 1 (New York 1975) 849-856.
- Steenbeek, Gerdien, 'Macht en mystificatie van man-vrouw relaties. Het machismo-marianismo complex in Mexico' *Antropologische Verkenningen* 5, nr: 2 (1986) 62-76.
- Stevens. Evelyn, 'Marianismo: the other face of machismo in Latin America' in: Ann Pescatello red *Female and Male in Latin America* (Pittsburgh 1973) 89-101.

Bronnen:

<http://www.fairplay-peru.org/nl/> ,

8 november 2009/ 5 april 2010/ 24 april 2010

<http://www.nu.nl/algemeen/2092850/ex-president-fujimori-weer-veroordeeld.html>,

28 februari 2010

<http://nl.globalvoicesonline.org/2010/01/peru-zware-regenval-en-aardverschuivingen-in-cusco>,

14 april 2010.